

İSTANBUL

GÖÇMEN GİRİŞİMCİ

ARAŞTIRMASI

Uluslararası Göç ve Mülteci Derneği (İMRA) Yayınları

Araştırma Ekibi

Prof. Dr. Ömer Çaha

Prof. Dr. Ayşegül Komsuoğlu Çıtıptıoğlu

Prof. Dr. Yusuf Adıgüzel

Doç. Dr. Ahmet Oğuz Demir

Oğuzhan Altınkoz

Editör

Doç. Dr. Emine Sare Aydın

Redaksiyon

Oğuzhan Altınkoz

Tasarım

Selim Cayık

Ağustos 2020

İletişim

İskenderpaşa Mh.

Karakadı Sk. No: 16

Fatih-İstanbul

0(212) 534 00 48

info@im-ra.org

Bütün hakları saklıdır.

Yazılı izin olmadan, tanıtım amaçlı

kısa alıntılar dışında

hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İSTANBUL

GÖÇMEN GİRİŞİMCİ

ARAŞTIRMASI

ARAŞTIRMA EKİBİ

Prof. Dr. Ömer Çaha

Prof. Dr. Ayşegül Komsuoğlu Çıtıptıoğlu

Prof. Dr. Yusuf Adıgüzel

Doç. Dr. Ahmet Oğuz Demir

Oğuzhan Altınkoz

imra

International Migration and Refugee Association

Takdim

Bu araştırmanın konusunu İstanbul'da faaliyet gösteren göçmen girişimciler oluşturmaktadır. Göçmen girişimcilerin kişisel profilleri, çalışma motivasyonları, sahip oldukları işlerin niteliği, işletmelerde katkıda buldukları istihdam kapasitesi, kamu kurumlarıyla ilişkileri, gündelik hayatta karşılaştıkları sorunlar, Türk toplumunun sosyo-kültürel değerlerine bakışları, toplumsal ve sivil yaşama katılımları gibi konular araştırma kapsamında ele alınıp incelenmiştir.

Araştırma, İstanbul'un altı farklı ilçesinde, 47'si kadın, 299'u erkek olmak üzere toplam 346 işletme üzerinde yüz yüze mülakata dayalı anket üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırma anketi, işletmelerin yanı sıra işletme sahiplerini de konu edinen çok sayıda sorudan oluşmuştur.

Ülkemizde başta Suriyeliler olmak üzere, göçmenlerin devlete ve topluma yük olduğuna ilişkin yaygın bir kanaat bulunmaktadır. Oysa araştırma bulguları, bu kanaatin yanlış olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularına göre göçmen girişimciler, ülkelerinden Türkiye'ye sermaye, girişim kültürü, know-how ve belli bir deneyim taşımaktadırlar. Girişimciler bununla Türkiye'de istihdam imkanı sağlamakta ve ekonomik değer üretmektedirler.

Bu araştırma "STK'ları Güçlendirme Programı" kapsamında İstanbul İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğü tarafından desteklenmiş ve İMRA tarafından alanında uzman akademisyen ve araştırmacılara yaptırılmıştır. Başta İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğü olmak üzere araştırmaya katkıda bulunan kuruluşlara, kişilere ve araştırmacılara İMRA adına teşekkürlerimi arz etmek istiyorum.

Bu araştırmanın yöneticilerin ve karar vericilerin yanı sıra, sivil toplum örgütlerine, medyaya, araştırmacılara; kısaca göç ve göçmenlik konusuyla ilgilenen herkese katkı sağlamasını diliyorum.

Doç. Dr. E. Sare Aydın
İMRA Başkanı

İçindekiler

1. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi	8
2. Girişimci Profili	14
2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Eğitim Düzeyi	18
2.2. Katılımcıların Geldiği Ülkeler	23
2.3. Katılımcıların Bildiği Diller	25
2.4. Katılımcıların Türkiye'de Sahip Oldukları Statü	30
3. İş Deneyimi	34
3.1. Türkiye'ye Gelmeden Önce Yapılan Meslekler	37
3.2. Göçmenlerde Mesleki Eğitim ve Deneyim	41
3.3. İş Sahipliği ve İşin Kurulma Biçimi	47
4. İş Motivasyonu ve Engeller	54
4.1. İş Kurma Sürecinde Karşılaşılan Engeller	57
4.2. İş Kurma Motivasyonunu Sağlayan Faktörler	62
4.3. İş Kurma Sürecini Destekleyici Aktörler	65
4.4. Girişimcilerin Uzun Vadeli Hedefleri	68
5. İşletme Profili	72
5.1. Göçmenlerin Uğraştığı İşlerin Profili	75
5.2. İşletmelerin Faaliyet Gösterdiği Sektörler	81
5.3. İşletmelerin Kuruluş Sermayesi	87
5.4. İşletmelerde Pazarlama Faaliyetleri	91

6. İşletmelerde İstihdam	96
6.1. İşletmelerde İstihdam Edilen Personel Sayısı	100
6.2. İşletmelerde Çalışanların Uyrukları	103
6.3. İşletmelerde İstihdam İmkânı	105
7. Devletle İlişkiler ve Finansman Sorunu	110
7.1. Kamu Kurumlarından Yararlanma Düzeyi	113
7.2. Türkiye'de Devlet ve Göçmen Girişimciler	115
7.3. Göçmen Girişimcilerin Devletten Beklentisi	119
8. Sosyo-Kültürel Değerlere Bakış	124
8.1. Göçmen Girişimciler İçin Türkiye'deki Kültürel Ortam	128
8.2. Türk Toplumunun Göçmen Girişimcilere Yaklaşımı	130
8.3. Göçmen Girişimciliğinin Önündeki Engeller	132
8.4. Göçmenlerin Türkiye'deki Girişim Ortamı Algısı	135
9. Göçmenlerde Sosyal Yaşam ve Sivil Katılım	140
9.1. Sosyal Sorumluluk Projelerine Katılım	143
9.2. İstihdam ve Girişimciliğe Katkı	145
9.3. Meslek Kuruluşlarına Katılım	149
9.4. Kuruluş Sürecinde Uzman Desteği	152
10. Genel Tespitler	154
11. Öneriler	166

1

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

İstanbul'da aktif olarak yaşıyan sığınmacı ve göçmen sayısının, resmi rakamlardan yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'nin nüfus bakımından en büyük şehri olması, sanayi ve ticaret merkezi olması hasebiyle İstanbul sadece sığınmacıların değil, aynı zamanda düzensiz ve geçici göçmenlerin de en fazla yoğunlaştığı şehirdir.

BM Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Departmanı'nın Eylül 2019'da yayınladığı verilere göre, 2019 yılı itibariyle Türkiye'de 5.9 milyon uluslararası göçmenin yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu göçmenlerin içinde en büyük grubu Suriyeli sığınmacılar oluşturmaktadır. Ağustos 2020 verilerine göre geçici koruma altındaki sığınmacı statüsü kapsamında 3.605.152 Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır.¹ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre, Suriyeli sığınmacıların en fazla buldukları il İstanbul'dur.

İstanbul'da aktif olarak yaşayan sığınmacı ve göçmen sayısının, resmi rakamlardan yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'nin nüfus bakımından en büyük şehri olması, sanayi ve ticaret merkezi olması hasebiyle İstanbul sadece sığınmacıların değil, aynı zamanda düzensiz ve geçici göçmenlerin de en fazla yoğunlaştığı şehirdir.

Göçmenlerin devlete yük olduğuna ilişkin yaygın bir ön kabul bulunmaktadır. Oysa Türkiye'de kamplarda devlet koruması altında bulunan sığınmacı sayısı Ağustos 2020 verilerine göre 61.789 kişidir.² Bu da toplam sığınmacı sayısının yüzde 1.71'ine denk gelmektedir. Geriye kalanlar kendi yaşamlarını kendileri sürdürmektedirler. Türkiye'nin birçok şehrinde yaşayan göçmenler değişik meslekler icra ederek veya işler yaparak geçimlerini sağlamaktadırlar. Göçmenlerin bir kısmı da yaşadıkları şehirlerde girişimci kimliğiyle işletme açarak bu işletmelerde üretim veya ticaretle uğraşmak suretiyle bir yandan geçimini sağlamakta, bir yandan da Türkiye ekonomisine katkı sağlamaktadırlar.

Bu araştırma İstanbul'da faaliyet gösteren göçmen girişimcileri konu edinmektedir. Araştırmada ana hatlarıyla yedi konu ele alınmıştır. Öncelikle göçmen girişimcilerin profili masaya yatırılmıştır. Göçmenlerin yaş dağılımı, eğitim düzeyi, Türkçe dil bilgisi, anadilin dışındaki dil becerisi, geldiği ülke gibi bilgiler bu başlık altında derlenmiştir.

1 T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "Geçici Koruma", <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (Erişim Tarihi: 11.08.2020).

2 T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "Geçici Koruma", <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (Erişim Tarihi: 11.08.2020).

Araştırmada ikinci konu olarak göçmen girişimcilerin iş deneyimi ele alınmıştır. Girişimcilerin Türkiye'ye gelmeden önce yaptıkları işler, gerçekleştirdikleri faaliyet alanıyla ilgili herhangi bir eğitim alıp almadıkları, kaç yaşında kendi işlerini kurdukları, işletmelerini nasıl kurdukları gibi sorulara bu başlık altında cevap aranmıştır.

Araştırmada ele alınan üçüncü konu göçmen girişimcilerin iş motivasyonu ve karşılaştıkları engellerdir. Göçmen olarak iş kurma sürecinde karşılaştıkları sorunlar, hangi motivasyonla iş kurma girişiminde buldukları, hangi kuruluşlardan destek aldıkları, işleriyle ilgili kısa ve uzun vadeli hedeflerinin ne olduğu gibi sorular bu bağlamda ele alınıp, göçmen girişimcilerin merceğinden cevaplanmaya çalışılmıştır.

Dördüncü olarak göçmen girişimcilerin işletme profili analiz edilmiştir. İşletmenin hangi sektörde faaliyet gösterdiği, işin tam olarak ne olduğu, işletmenin Türkiye'de ne zamandan beri kurulu olduğu, işletmenin kuruluş sermayesinin nasıl temin edildiği, işletme mülkiyetinin kime ait olduğu, işletmede hangi ülkeden ne kadar kişinin çalıştığı, işletmenin bir yıllık istihdam kapasitesi, işletmenin hangi kapasiteyle çalıştığı gibi sorulara bu bölümde cevap aranmıştır.

Araştırmada beşinci olarak göçmen girişimcilerin devletle ve finans kuruluşlarıyla ilişkileri masaya yatırılmıştır. Türkiye'de devletin göçmen girişimcilere yeterince destek verip vermediği, girişimcilerin kamu kurumlarından herhangi bir destek alıp almadıkları, karşılaşılan bürokratik engellerin neler olduğu, bankalardan kredi bulma sürecinde yaşanan sorunların neler olduğu gibi konular bu çerçevede ele alınmıştır.

Araştırmada altıncı olarak göçmenlerin gözüyle Türkiye'deki sosyo-kültürel değerlerin sorgulaması yapılmıştır. Göçmen girişimci gözüyle Türkiye'deki kültürel değerlerin göçmen girişimciye yeterince açık olup olmadığı, toplumun kendilerine bakışı, göçmen girişimciliğinin önündeki kültürel engellerin neler olduğu ve bu bağlamda pazarlama sürecinde kültürel nedenlerden kaynaklı herhangi bir sorun yaşayıp yaşamadıkları gibi hususlar bu başlık altında anlaşılmasına çalışılmıştır.

Araştırmada son olarak göçmen girişimcilerin sosyal yaşamı ele alınmıştır. Göçmen girişimcilerin şimdiye kadar herhangi bir sosyal sorumluluk projesi gerçekleştirip gerçekleştirmediği, başka göçmenlerin iş kurmasına yardım edip etmedikleri, ne kadar göçmenin istihdamına katkıda buldukları, herhangi bir meslek kuruluşuna üye olup olmadıkları gibi konular bu başlık altında test edilmiştir.

Araştırma İstanbul'un 6 ilçesinde 47'si kadın, 299'u erkek olmak üzere toplam 346 göçmen girişimci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi altı ilçe içinde araştırmada en fazla yer alan ilçe yüzde 33,8 oranıyla Fatih, en düşük oranda yer alan ilçe ise yüzde 13,6 oranıyla Sultanbeyli ilçesidir.

Tablo 1.1: Anketin Yapıldığı İlçeler

	Sayı	Yüzde
Başakşehir	58	16,8
Esenler	59	17,1
Esenyurt	65	18,8
Fatih	117	33,8
Sultanbeyli	47	13,6
Toplam	346	100

Araştırma yukarıda zikredilen yedi konuyu içeren kapsamlı bir anket üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırma anketi yüz yüze mülakata dayalı bir yöntemle yapılmıştır. Araştırmada yer alan işletmelerin tespiti "basit rastsal" yöntemle tespit edilmiştir. Göçmen girişimciler faaliyet gösterdikleri mahallerde düzenli biçimde yer almadıkları için bu yöntem takip edilmiştir. Araştırmada uygulanan anketin öncelikle geçerlilik ve güvenilirlik testleri yapılmış, ardından da pilot çalışma ile işleyip işlemediği test edilmiştir. Araştırma anketi, uygulanan ön testlerin sonucunda nihai şeklini bulmuş ve araştırma bu anket üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Araştırma anketi, yukarıda ifade edildiği gibi yüz yüze mülakat yoluyla işletmelerin bulunduğu mekânda işletmecinin kendisiyle gerçekleştirilmiştir.

2

GİRİŞİMCİ PROFİLİ

İstanbul'da işletmesi olan göçmen girişimcileri konu edinen bu araştırmanın anket çalışması İstanbul'un altı ilçesinde toplam 346 kişiyle gerçekleştirilmiştir. İstanbul'da görüşme yapılan ilçeler Suriyeli nüfusun yoğun olduğu Başakşehir, Esenler, Esenyurt, Fatih ve Sultanbeyli ilçeleridir. Araştırmada yer alan girişimcilerin 299'u erkek, 47'si ise kadındır.

Mülteci ve benzeri statüdekilerin iş gücüne katılımının en önemli boyutlarından biri "girişimci" olarak iş hayatında yer almalarıdır. "Göçmen girişimciler" başlığı özellikle Suriyeli sığınmacıların ülkemize gelişi ve küçük/orta ölçekli işletme kurmaları ile birlikte ekonomik, sosyal ve kültürel boyutu ile tartışılmaya başlamıştır. Göçmen girişimciliği ekonomik büyümeyi ve iş hacmini destekleyen, yeni pazarlar oluşturan ve yeni beceri ve kapasiteler inşa eden bir süreç olarak önem taşımaktadır.³ Göçmen girişimcilerin yeni ülkelerinin yasal ve idari süreçleri ile ilgili bilgilendirilmeleri, kredi desteği sağlanması, dil desteği gibi başlıklar ise sürecin desteklenmesine dair önde gelen başlıklardır. Mal ve hizmet üretmek üzere farklı alanlarda harekete geçen göçmen girişimciler kurdukları işlerde hem bir gelir akışı yaratmakta hem de ev sahibi toplumla uyum süreçlerinde önemli bir iletişim noktası oluşturmaktadır.

Bu araştırma giriş bölümünde belirtildiği gibi İstanbul ili sınırlarında gerçekleştirilmiştir. İstanbul'da işletmesi olan göçmen girişimcileri konu edinen bu araştırmanın anket çalışması İstanbul'un altı ilçesinde toplam 346 kişiyle gerçekleştirilmiştir. İstanbul'da görüşme yapılan ilçeler Suriyeli nüfusun yoğun olduğu Başakşehir, Esenler, Esenyurt, Fatih ve Sultanbeyli ilçeleridir. Araştırmada yer alan girişimcilerin 299'u erkek, 47'si ise kadındır.

İstanbul'da farklı diasporalar oluşturan göçmenlerin, yoğun yaşadıkları semtlerde farklı alanlarda küçük ve orta ölçekli işletmeler kurdukları gözlenmektedir. Sayıca yüksek göçmen grubunu oluşturan Suriyelilerin de İstanbul'da -yoğun olarak yaşadığı birçok şehirde olduğu gibi- özellikle kendi kültürel vurgularını içeren, Arapça konuşan elemana sahip ve günlük ihtiyaçlarına yönelik küçük işletmeler açtıkları gözlenmektedir. Büyük sermaye gerektirmeyen, kısa zaman içinde gelir getiren işyerlerine daha sık rastlanmaktadır. Bu girişimlerin en sık rastlananları fırın, kahvehane, lokanta, pastane/tatlıcı, bakkal, telefon/telefon hattı satan işyerleri, kuaför, berber, terzi, kuyumcu vb işletmelerdir. Girişimcilerin göç öncesinde edindikleri mesleki becerilerini ve tecrübelerini yaşama aktardıkları sahada gözlenmektedir. Girişimciler göç öncesi

³ European Commission, "Migrant Entrepreneurs", [https://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/we-work-for/migrants_en_\(Erişim_Tarihi:_18.04.2020\)](https://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/we-work-for/migrants_en_(Erişim_Tarihi:_18.04.2020)).

ve sonrası tecrübelerinin ve girişimde buldukları mal ve hizmet sektörü ile ilişkili bir eğitime sahip olup olmadıklarının tespiti ise, ülkemizin bilgi, beceri ve yetkinliklerin değerlendirilmesi noktasında konumunu tespit etmeye katkı sunacaktır.

Göçmen girişimciliği uyumu destekleyici bir faktör olarak sağladığı iletişim, yarattığı istihdam ve göçmenler için daha iyi yaşam şartlarının yanı sıra, özellikle haksız rekabet başlığında yeni gelenler ile ev sahibi toplum arasındaki ilişkilerini zorlayabilmektedir. Bu girişimlerin kayıtsız olması, vergi ve sigortaya ilişkin eksiklikleri ve benzeri rekabet eşitsiz kılan durumla ilgili Türk esnaf ve sanatkârların tepkisi ise sıkça medyaya yansımaktadır. Suriyelilerin girişimcilik örnekleri için vergi, ruhsat, sigorta ve benzeri başlıklardaki esnek uygulamalara, eksikliklere ve sorunlara değinen kısıtlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu araştırmada girişimcilerin yaşadığı sorunlar anket kapsamında tartışılarak, mal ve hizmet sektöründe haksız rekabet doğurduğu iddia edilen süreçlerin ortaya çıkmasını sağlayan koşullar da sergilenmeye çalışılacaktır.

2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Eğitim Düzeyi

2018 verilerine göre, Türkiye'de çalışma izni verilen 115.837 yabancıнын %41,5'i (48.085) kadın ve %58,5'i (4) ise erkektir. Kadınların yüksek oranı özellikle ev içi hizmetlerde ve diğer hizmet sektöründe kadınların yaygın istihdamı ile ilişkili görülebilir. Saha gözlemleri ve ilgili literatür dikkate alınarak girişimcilik kategorisinde kadın girişimci sayısının genel çalışan sayısından daha düşük olması beklenebilir.

Tablo 2.1: Cinsiyetiniz?

	Sayı	Yüzde
Kadın	47	13,6
Erkek	299	86,4
Toplam	346	100

4 T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü, "İstatistikler- Yabancıların Çalışma İzinleri 2018", <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/31746/yabancii-zin2018.pdf>, (Erişim Tarihi: 18.04.2020).

Bu araştırma kapsamında görüşme yapılan 346 kişinin 47'sini kadın, 299'unu ise erkek girişimci göçmenler oluşturmaktadır. Araştırmada ulaşılan kadın girişimcilerin oranı, beklentilere paralel olarak yüzde 13,6 oranında kalmıştır.

Tablo 2.2'de görüldüğü gibi araştırma kapsamındaki girişimci göçmenlerin %84,4'ü 50 yaş altındaki kişilerden oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, genel tabloda genç ve orta yaş girişimcilerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Yeni bir ülkede iş kurmak olağan iş tecrübelerinden ötesini gerektirmektedir. Yasal ve idari mevzuat, dil, davranış kalıpları gibi öğrenilmesi gereken birçok yeni bilgi ve beceri ortaya çıkmaktadır. İşin başarısını sağlayacak bir çevre inşası da bunlardan biridir.

Tablo 2.2: Yaşınız?		
	Sayı	Yüzde
18-22 Yaş Arası	18	5,2
23-29 Yaş Arası	80	23,1
30-39 Yaş Arası	120	34,7
40-49 Yaş Arası	74	21,4
50-59 Yaş Arası	41	11,8
60 Yaş ve üstü	13	3,8
Toplam	346	100

Bu nedenle saha gözlemleri genç nüfusun iş kurma noktasında bu yeniden öğrenme sürecini daha rahat göze aldığı iddia edilebilir. Ayrıca araştırmanın "iş deneyimi" ile ilgili verilerin paylaşıldığı bölümde kendi ülkelerinden getirilen sermayenin ailenin genç bireylerine iş kurma imkânı sağladığı anlaşılmaktadır. Genç ve orta yaş girişimcilerin yoğunluğu kurulan işlerin uzun verimli ve dinamik bir yapıda varlığını sürdürme ihtimalini de artırdığı söylenebilir.

Ayrıca, Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyeliler, demografik yapı itibarıyla yaş ortalaması genç bireylerden oluşmaktadır. Mayıs 2020 verilerine göre geçici koruma altındaki 3.579.318 Suriyelinin yüzde 47'sini 18 yaşından küçükler oluşturmaktadır. 50 yaşından küçük olanların oranı ise yüzde 84 olup, yaş grubu olarak neredeyse araştırmaya katılan girişimciler ile aynı ortalamaya sahiptir.

Tablo 2.3: Eğitim Durumunuz?

	Sayı	Yüzde
Okur-yazar değil	7	2,0
İlkokul	33	9,5
Ortaokul	80	23,1
Lise	80	23,1
Üniversite	132	38,2
Yüksek Lisans	12	3,5
Doktora	2	0,6
Toplam	346	100

Tablo 2.3'e göre araştırmaya katılan girişimcilerin farklı düzeylerde eğitim gördükleri ve ağırlığın ortaokul, lise ve üniversite düzeylerinde olduğu görülmektedir. Bu durum nitelikli bir girişimci havuzunun varlığını işaret etmektedir. Katılımcıların %42,3'ü üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahiptir. Araştırma sonuçlarına göre göçmenler arasında ilkökul ve okur-yazar olmayan kişilerin oranı ise sadece yüzde 11,5 düzeyindedir. Bu sonuçlara göre genel olarak girişimcilik ile eğitim düzeyi arasında pozitif bir ilişkiden söz edilebilir.

Tablo 2.4: Eğitim Durumunuz?

	Okur-yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
Cinsiyet								
Kadın	0	6,4	19,1	23,4	48,9	2,1	0	100
Erkek	2,3	10,0	23,7	23,1	36,5	3,7	0,7	100
Yaş								
18-30 arası	2,5	4,9	23,8	27,9	38,5	1,6	0,8	100
31-45 arası	1,4	10,8	22,3	20,3	38,5	6,1	0,7	100
46 ve üstü	2,6	14,5	23,7	21,1	36,8	1,3	0	100

Tablo 2.4'te görüldüğü üzere araştırmaya katılan göçmen girişimciler arasında eğitim düzeyi ile cinsiyet arasında önemli bir fark olduğu göze çarpmaktadır. Öyle ki kadın katılımcıların yüzde 51'i üniversite ve üzeri bir eğitim düzeyindeyken, erkek katılımcıların arasında bu oran yüzde 40,9 düzeyindedir. Araştırma kapsamındaki göçmen girişimciler eğitim düzeyi ve cinsiyet olarak karşılaştırıldığında kadın katılımcıların, erkek katılımcılara nazaran daha yüksek eğitim seviyesine sahip oldukları görülmektedir. Eğitim ve yaş arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, yaş arttıkça ilkokul mezunu olma oranı artarken, üniversite mezunu olma oranı azalmaktadır. Ortaokul düzeyinde yaş grupları arasında dikkat çeken bir farklılaşma görülmemektedir. 18-30 arasında lise mezuniyet oranı diğer gruplardan yüksektir. Dağılımda üniversite mezunu olan katılımcılar %6,1 ile 31-45 yaş grubunda yer almaktadır.

Tablo 2.5: Eğitim Durumunuz nedir? (Ülkelere göre)

	Suriye	Irak	Mısır	Filistin	Diğer
Okur-Yazar Değil	2,3	0	0	0	0
İlkokul	10,7	7,7	0	0	0
Ortaokul	24,8	23,1	14,3	0	7,1
Lise	25,5	7,7	7,1	0	14,3
Üniversite/MYO	33,6	61,5	64,3	100	57,1
Yüksek Lisans	2,3	0	14,3	0	21,4
Doktora	0,7	0	0	0	0
Toplam	100	100	100	100	100

Ülkelere göre eğitim durumu dikkate alındığında okur-yazar olmayan girişimcilerin yalnızca Suriye, ilkokul mezunu girişimcilerin ise sadece Suriye ve Iraklılar arasında olduğu görülmektedir. Göçmen girişimciler arasında ortaokul düzeyinde eğitime sahip olanların ise Suriye, Irak ve Mısır vatandaşlarının olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum zorunlu kitlesel göç başlığı ile ilişkilendirilebilecek katılımcıların eğitim durumunun, ekonomik ve siyasi zorluklar içermekle birlikte görece olarak planlı bir göç durumundan farklılaşabileceğini göstermektedir. Filistinli katılımcıların tümü üniversite mezunudur. Bu durum Filistinlilerin uzun yıllardır süren mücadelelerinde yükseköğretime yükledikleri "bir güvence olma" anlamına geldiği biçiminde yorumlanabilir. Ancak bu göstergeler mutlaka Tablo 2.6 ile birlikte okunmalıdır. Zira Tablo 2.6'da gösterildiği üzere, katılımcıların %86.1 oranındaki kısmının Suriyeli olmasından kaynaklanmaktadır.

2.2. Katılımcıların Geldiği Ülkeler

Araştırmada ele alınan konulardan biri de katılımcıların hangi ülkelerden olduğu konusudur. Araştırma kapsamında görüşülen göçmen girişimcilerin yüzde %86,1'ini Suriye'den gelenler oluşturmaktadır. Suriyeli göçmenlerin yanı sıra Irak, Mısır, Filistin, İran ve diğer ülkelerden girişimciler de araştırmada yer almıştır. Öyle ki araştırma kapsamında görüşülen girişimcilerin yüzde 3,8'i Irak; yüzde 4,0'ı Mısır; yüzde 2,0'ı Filistin ve yüzde 4,0 oranı diğer ülkelerden gelmektedirler.

Tablo 2.6: Hangi Ülkeden Geldiniz?

	Sayı	Yüzde
Suriye	298	86,1
Irak	13	3,8
Mısır	14	4,0
Filistin	7	2,0
Diğer	14	4,0
Toplam	346	100

Öte yandan saha araştırması kapsamında edinilen gözlemlerde göçmen girişimcilerin bir kısmının resmi ve idari prosedürleri daha kolay aşabilmek adına, işletmelerini güvindikleri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları adına tescil ettirdikleri de dikkat çekmiştir. Bazı durumlarda resmi tescil sahibi şahıslar ortak konumunda işletmelerin bir parçasıyken, bazı durumlarda işletmedeki güncel iş ve işleyişlerle doğrudan ilgilenmedikleri de gözlemlenmiştir. Bunlara ilaveten, az sayıda da olsa, henüz tescil işlemlerini tamamlamamış ve resmi izinleri olmaksızın faaliyet gösteren az sayıda küçük işletmenin de olduğu da anlaşılmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler ışığında, sayıları az olmakla birlikte özellikle, danışmanlık/ aracılık hizmetleri ile al-sat temelli ürün ticaretine dayanan ve sabit bir yerleşik düzen gerektirmeyen iş kollarında, kayıt dışı bir şekilde göçmen girişimcilerin faaliyet gösterdikleri söylenebilir. Kadın girişimcilerin bazıları emeğe dayalı olarak ev içinde ürettikleri küçük üretimler yolu ile girişimcilik faaliyeti göstermektedir.

Tablo 2.7: Hangi Ülkeden Geldiniz?

	Suriye	Irak	Mısır	Filistin	Diğer	Toplam
Cinsiyet						
Kadın	74,5	4,3	14,9	2,1	4,3	100
Erkek	88,0	3,7	2,3	2,0	4,0	100
Yaş						
18-30 arası	89,3	2,5	2,5	1,6	4,1	100
31-45 arası	84,5	2,0	5,4	3,4	4,7	100
46 ve üstü	84,2	9,2	3,9	0	2,6	100
Eğitim						
İlkokul	97,5	2,5	0	0	0	100
Orta/lise	93,8	2,5	1,9	0	1,9	100
Yüksek	74,7	5,5	7,5	4,8	7,5	100

Araştırmaya katılan göçmen girişimcilerin hangi ülkeden geldiklerinin, cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre dağılımları Tablo 2.7’de gösterilmiştir. Katılımcıların yüzde 86,1’ni Suriyelilerin oluşturması nedeniyle, tüm değişkenlerdeki alt kırılımların da ağırlıklı olarak bu ülkeden olması biçiminde tabloya yansımaktadır. Suriyelilere göre orandaki düşüklük ve katılımcı sayısının azlığına rağmen, diğer ülkelerden gelen göçmen girişimciler, cinsiyet değişkeni üzerinden değerlendirildiğinde, erkek girişimcilerin sadece yüzde 2,3’ünü Mısırlılar oluştururken, kadın girişimcilerin yüzde 14,9’unu Mısırlılar oluşturmaktadır. Katılımcıların geldikleri ülkeler, yaş grupları üzerinden incelendiğinde ise, 46 yaş ve üzeri katılımcıların yüzde 9,2 oranındaki kısmının Irak’tan geldiklerini beyan etmeleri dikkat çekicidir.

Araştırmaya katılan girişimcilerin geldikleri ülkeler ve eğitim seviyeleri arasındaki ilişki incelendiğinde, yükseköğrenim seviyesine sahip katılımcıların, diğer eğitim grupla-

rına nazaran, Suriyeli olmayan katılımcılar arasında daha yüksek oranlarda var oldukları dikkat çekmektedir. Bu durum, zorunlu kitlesel göçler dışında Türkiye'ye yönelen göçmenler arasında eğitim düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Göçmen girişimcilerin geldikleri ile eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık (P=0,000) bulunmaktadır.

2.3. Katılımcıların Bildiği Diller

Araştırmada ele alınan konulardan biri de katılımcıların hangi dilleri bildiği konusu olmuştur. Katılımcıların öncelikle Türkçeyi hangi düzeyde bildiği sorgulanmış, ardından da bildiği yabancı diller sorgulaması yapılmıştır.

Tablo 2.8'de görüldüğü üzere katılımcıların yalnızca %13,3'ü iyi derecede Türkçe bildiğini, %39,3'ü ise pek bilmediğini ifade etmiştir. Araştırmaya katılan göçmen girişimcilerin %60,7'si ise Türkçeyi orta veya ileri düzeyde bildiğini beyan etmektedir.

Tablo 2.8: Türkçeyi hangi düzeyde biliyorsunuz?

	Sayı	Yüzde
Pek bilmiyorum	136	39,3
Orta düzeyde biliyorum	164	47,4
İleri düzeyde biliyorum	46	13,3
Toplam	346	100

Göçmenlerin, ev sahibi toplumun dilini bilebilmeleri, göç, göçmenlik, mültecilik, uyum, entegrasyon konuları gündeme geldiğinde en fazla dikkat çekilen olgu olmaktadır. Göç edilen ülke dilinin iyi bilinmemesi göçmenlerin hem gündelik hayattaki, hem de resmi kurumlar nezdindeki faaliyetlerini kısıtlamakta ve sorunların çözümünü güçleştirmektedir. Dil konusundaki yetersizlik iletişim problemlerine neden olmakta, istihdam ve iş hayatına dahil olmayı da olumsuz etkilemektedir. Diğer bir konu ise ülke dilindeki yetkinlik sorunu işletmelerin hitap ettiği pazarları kendi etnik grupları ile sınırlamakta, iş potansiyelinin geliştirilmesini kısıtlamaktadır.

Tablo 2.9: Türkçeyi hangi düzeyde biliyorsunuz?

	Pek bilmiyorum	Orta düzeyde biliyorum	İleri düzeyde biliyorum	Toplam
Cinsiyet				
Kadın	34,0	59,6	6,4	100
Erkek	40,1	45,5	14,4	100
Yaş				
18-30 arası	20,5	52,5	27,0	100
31-45 arası	42,6	50,0	7,4	100
46 ve üstü	63,2	34,2	2,6	100
Eğitim				
İlkokul	60,0	37,5	2,5	100
Orta/lise	38,8	49,4	11,9	100
Yüksek	34,2	47,9	17,8	100

Tablo 2.9'da görüleceği üzere araştırmaya katılan göçmen girişimcilerin arasında Türkçeyi orta düzeyde bilme oranı kadınlarda (%59,6 ile), erkeklere (%45,5) göre daha yüksek seviyede iken; ileri düzeyde bilme oranı erkekler arasında (%14,4 ile), kadınlara (%6,4) göre daha yüksektir. Türkçeyi pek bilmediğini ifade eden katılımcılar incelendiğinde ise, erkek katılımcıların yüzde 40,1 oran ile kadın katılımcılara (%34,0) göre daha yüksek yoğunluklu oldukları görülmektedir. Yaş değişkeni ile Türkçe bilme düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, yaş ile Türkçe bilme düzeyi arasında anlamlı bir farklılık ($P=0,000$) olduğu görülmektedir. Buna göre yaş arttıkça Türkçe bilme seviyesinde düşüş dikkat çekmektedir. Genel olarak genç bireylerin dili daha kolay öğrendikleri, daha yaşlı bireylerin ise dil öğrenme yeteneklerinde ve isteklerinde düşüş eğiliminin olduğu bilinmektedir. Bu noktada benzer bir eğilim, eğitim seviyesi ile Türkçeyi bilme düzeyi arasında görülmektedir. Eğitim düzeyi ile yaş grupları arasında da istatistiksel

olarak anlamlı bir farklılık ($P=0,003$) bulunmakta, eğitim düzeyi yükseldikçe Türkçeyi daha iyi bilme oranı artmaktadır. Yüksek eğitim seviyesine sahip bireyler yabancı dili hem daha kolay öğrenmekte hem de yabancı dil bilmenin sağlayacağı faydalar konusunda daha bilinçli olmaktadır.

Tablo 2.10: Anadiliniz ve Türkçe dışında bildiğiniz herhangi bir yabancı dil var mı?

	Sayı	Yüzde
Yok	147	42.5
Var	199	57.5
Toplam	346	100

Tablo 2.10'da görüleceği üzere, göçmen girişimcilerin yarısından fazlası (% 57,5) Türkçe ve anadilleri dışında en az bir yabancı dil bildiklerinin belirtmişlerdir. Tablo 2.3. kapsamında verilen, katılımcıların eğitim seviyeleri göz önüne alındığında, katılımcıların yüzde 65,4 oranındaki kısmının lise ve üstü eğitime sahip oldukları görülmektedir. Eğitim seviyesindeki artış, doğal olarak yabancı dil öğrenme düzeyini de etkilemektedir. Katılımcıların bildikleri diğer diller ve seviyeleri Tablo 2.12'de ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Tablo 2.11: Anadiliniz ve Türkçe dışında bildiğiniz herhangi bir yabancı dil var mı?

	Yok	Var	Toplam
Cinsiyet			
Kadın	17,0	83,0	100
Erkek	46,5	53,5	100
Yaş			
18-30 arası	42,6	57,4	100
31-45 arası	37,8	62,2	100
46 ve üstü	51,3	48,7	100
Eğitim			
İlkokul	80,0	20,0	100
Orta/lise	58,8	41,2	100
Yüksek	14,4	85,6	100

Katılımcıların anadilleri ve Türkçe dışında yabancı dil bile durumları, cinsiyetleri üzerinden incelendiğinde kadın katılımcılar arasında 3. dil bilme oranının yüzde 83,0 ile çok yüksek seviyede bulunduğu görülmektedir. Bu kapsamda cinsiyet grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($P=0,000$) bulunmaktadır. Tablo 2.4'de gösterildiği gibi, eğitim seviyesi yüksek kadın katılımcı oranının fazla oluşu, elbette ki bu durumun temel sebebini oluşturmaktadır. Aynı olgu yaş seviyesi üzerinden incelendiğinde ise, 31-45 arasındaki katılımcılar arasında 3. dil bilme oranının diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Öyle ki, 31-45 arasında 3. dil bilme oranı yüzde 62,2 iken; 18-30 arasında yüzde 57,4 ve 46 yaş ve üstü katılımcılar arasında, yüzde 48,7 oranındadır. Bu durum elbette ki 46 yaş ve üstü katılımcılar arasında eğitim seviyesinin daha düşük olmasının bir sonucu olarak yorumlanabilir. Fakat

18-30 arasındaki katılımcıların, 31-45 arasındaki katılımcılara nazaran daha az oranda 3. dil bilmesinin sebebi, 2011 yılından itibaren Suriye'de yaşanan iç savaştan ötürü, bu yaş grubuna dâhil olan kişilerin eğitim hayatlarındaki olası kopukluklar olmalıdır. Bu olgu, eğitim seviyesi üzerinden incelendiğinde ise, çok net bir eğilim ortaya çıkmaktadır. Eğitim düzeyleri ile 3. dil bilme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($P=0,000$) bulunmakta, eğitim seviyesindeki yükselişe bağlı olarak 3. bir dil bilme oranı da kesin bir şekilde artmaktadır. Bu durumun öncelikli sebebi eğitimin dil öğrenme imkânını arttırması olarak görülebilir.

Tablo 2.12: Bu yabancı dili hangi düzeyde biliyorsunuz?

	Başlangıç	Orta	İleri	Bilmeyen	Toplam
İngilizce	14,2	21,7	17,1	47,1	100
Fransızca	1,2	1,4	0,3	97,1	100
Kürtçe	1,2	0,6	2,0	96,2	100
Diğer	7,2	0	0	92,8	100

Tablo 2.12'de araştırmaya dâhil olan göçmen girişimcilerin Türkçe ve anadil dışında bildikleri diller ve bu dillerin bilinme seviyeleri gösterilmektedir. Araştırma kapsamında uygulanan yüz yüze anket formlarında bu soru ucu açık şekilde sorulmuş ve verilen cevaplar gruplandırılmıştır. Türkçe ve Arapça dışında başka bir dil bildiğini beyan eden 199 kişi bulunmaktadır. Bazı katılımcılar birden fazla dil bildiğini ifade etmektedir. Anadil ve Türkçe dışında katılımcılar tarafından bildirilen dillerde ilk sırada İngilizce yer alırken, diğer diller Fransızca ve Kürtçedir. Dünyada hakim yabancı dilin İngilizce oluşu, katılımcıların anadilleri ve Türkçe dışında en fazla İngilizce bildiklerini söylemelerini anlaşılır kılmaktadır. Bunlara ilave olarak Mısır ve Filistin'de İngilizce, Suriye'de ise İngilizce ile birlikte Fransızca'nın eğitim müfredatlarında yaygın olması, girişimci göçmenlerin bildikleri diller ve bilme düzeylerine de yansımaktadır. Kürtçe ise Suriye, Irak ve İran'dan gelen göçmenler arasında üçüncü bir dil olarak beyan edilmektedir.

2.4. Katılımcıların Türkiye’de Sahip Oldukları Statü

Araştırmada ele alınan konulardan biri de katılımcıların hangi statüyle Türkiye’de buldukları olmuştur. Araştırmaya katılan girişimcilerin farklı yasal statüler kapsamında Türkiye’de buldukları görülmektedir. Katılımcıların yüzde 6,4 oranındaki kısmı T.C. vatandaşlığı edinmiştir. Daha ayrıntılı bir şekilde bir sonraki tabloda (Tablo 2.14) gösterileceği gibi, Suriyelerin önemli bir bölümü geçici koruma statüsü altındadır. Geçici koruma statüsünü ikamet izni kategorisi takip etmektedir.⁵

Tablo 2.13: Burada hangi statüyle bulunuyorsunuz?

	Sayı	Yüzde
İkamet İzinli	109	31,5
Geçici Koruma Altında	215	62,1
Sonradan T.C. Vatandaşı Olan	22	6,4
Toplam	346	100

Türkiye’de 2019 yılında çeşitlerine göre ikamet izni ile Türkiye’de bulunan yabancıların 813.334’ü kısa dönem, 90.832’si öğrenci ikamet izni, 76.077’si aile ikamet izni, 67.023’ü çalışma izni ve 53, 764’ü diğer statülerde yer almaktadır.⁶ Geçici koruma statüsü altında olmayan, Türkiye’de süreli ikamet izni bulunan bütün göçmenleri tanımlayan ikamet izinli statüsünde ise, katılımcıların yüzde 31,5 oranındaki kısmı bulunmaktadır.

⁵ İkamet izni çeşitleri; Kısa dönem ikamet izni, Aile ikamet izni, Öğrenci ikamet izni, Uzun dönem ikamet izni, İnsani ikamet izni, İnsan ticareti mağduru ikamet iznidir. Ayrıca Geçerli çalışma izni ile Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesi, ikamet izni sayılır.

⁶ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “İkamet İzinleri”, https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri_(Erişim Tarihi: 20.05.2020).

Tablo 2.14: Burada hangi statüyle bulunuyorsunuz?(Sadece Suriyeli Katılımcılar)

	Sayı	Yüzde
İkamet İzinli	62	20,8
Geçici Koruma Altında	215	72,1
Sonradan T.C. Vatandaşı Olan	21	7,0
Toplam	298	100

Araştırmaya katılan göçmen girişimcilerin Türkiye’de buldukları yasal statü, Tablo 2.13’te bütün katılımcılar, Tablo 2.14’te ise sadece Suriyeli katılımcılar üzerinden incelenmektedir. Böylelikle, temel olarak kitlesel göçe yönelik yapılan “geçici koruma” statüsü ile diğer statüler arasındaki ayrışmayı Suriyeliler özelinde görmek hedeflenmiştir. Geçici koruma altında olduğunu ifade eden görüşmecilerin tümü Suriyelidir. Ancak bütün Suriyelilerin ikamet izinli ve sonradan T.C. vatandaşı statüsüne de sahip oldukları görülmektedir. Bir önceki tabloda (Tablo 2.13) görülen ikamet izinli statüsündeki 109 kişinin 62’sini ve sonradan T.C vatandaşlığına geçtiğini belirten 22 kişinin 21’ini de Suriyeliler oluşturmaktadır. Bu tespitler ışığında, göçmen girişimci kategorisinde değerlendirilerek görüşme yapılan Suriyelilerin önemli bir bölümünün “geçici koruma statüsü” dışında bir farklı bir statü kapsamında Türkiye’de bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 2.15: Burada hangi statüyle bulunuyorsunuz?(Sadece Suriyeli Katılımcılar)

	İkamet İzinli	Geçici koruma altında Sığınmacı	T.C. Vatandaşı	Toplam
Cinsiyet				
Kadın	11,4	77,1	11,4	100
Erkek	22,1	71,5	6,5	100
Yaş				
18-30 arası	22,9	71,6	5,5	100
31-45 arası	21,6	71,2	7,2	100
46 ve üstü	15,6	75,0	9,4	100
Eğitim				
İlkokul	7,7	92,3	0	100
Orta/lise	19,3	76,0	4,7	100
Yüksek	20,8	72,1	7,0	100

Tablo 2.15'te Suriyeli göçmen girişimcilerin Türkiye'de buldukları statünün, cinsiyet, yaş grupları ve eğitim düzeyine göre nasıl farklılaştığı gösterilmektedir. Buna göre, Suriyeli kadın katılımcılar arasında ikamet izinli olma oranı daha düşük iken, geçici koruma statüsünde ve T.C. vatandaşı statüsünde bulunanların oranı erkek girişimcilerle göre daha yüksektir. Türkiye'de buldukları statü ile yaş grupları arasındaki ilişki incelendiğinde, yaş ilerledikçe ikamet izni ile bulunma statüsünde bulunanların oranı azalırken, T.C. vatandaşı olanların sayısı artmaktadır. Eğitim değişkeni dikkate alındığında ise, eğitim düzeyi yükseldikçe ikamet izinli olma ve T.C. vatandaşı statüsüne sahip olma oranının arttığı gözlemlenmektedir. İlk kademe eğitim seviyesinden hiç kimse T.C. vatandaşlığı statüsüne sahip değilken, ortaokul/lise düzeyinde bu oran yüzde 4,7, üniversite eğitim düzeyinde ise yüzde 7 olarak gerçekleşmiştir.

3

iş
DENEYİMİ

Bu bölümde, göçmen girişimcilerin Türkiye'ye gelmeden önceki yaptıkları işler, şu an yaptıkları işi (girişimcilik faaliyetini) nereden öğrendikleri, işi nasıl kurdukları, bu iş ile ilgili bir eğitim alıp almadıkları, kaç yaşında girişimciliğe başladıkları, işyerlerinin kendilerine ait olup olmadığı gibi başlıklarda elde edilen veriler ele alınmıştır.

Göçmen girişimcilerin, girişimcilik başarısını etkileyen farklı etmenler bulunmaktadır. Bu bölümde, göçmen girişimcilerin Türkiye'ye gelmeden önceki yaptıkları işler, şu an yaptıkları işi (girişimcilik faaliyetini) nereden öğrendikleri, işi nasıl kurdukları, bu iş ile ilgili bir eğitim alıp almadıkları, kaç yaşında girişimciliğe başladıkları, işyerlerinin kendilerine ait olup olmadığı gibi başlıklarda elde edilen veriler ele alınmıştır. Bu verilerin cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre nasıl farklılaştığı, araştırmanın kendi bütünselliği de dikkate alınarak yorumlanmıştır.

3.1. Türkiye'ye Gelmeden Önce Yapılan Meslekler

Araştırmaya katılan girişimcilerin Türkiye'ye gelmeden önce ne iş yaptıkları Tablo 3.1'de gösterilmiştir. Tabloda görüleceği üzere, katılımcıların yüzde 80,3'ü Türkiye'ye gelmeden önce çalıştığını belirtirken, yüzde 62,1'i ticari bir iş yaptığını, yüzde 11'i öğrenci olduğunu söylerken, sadece yüzde 8,7'si daha önce işsiz olduğunu beyan etmiştir. Bu kişilerin yarısından fazlasının (%62,1) Türkiye'ye gelmeden önce gerek şu an yaptıkları işi gerekse başka bir ticari faaliyeti sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Bu veriler araştırmaya katılan girişimcilerin, çoğunluğunun göç sürecinden bağımsız bir şekilde, girişimcilik faaliyetlerine daha önce başladıklarını göstermektedir. Bu katılımcıların, kaynak ülkedeki girişimcilik tecrübelerini Türkiye'ye taşıdıkları söylenebilir. Farklı kültürel geçmişe sahip girişimcilerin birikim ve tecrübelerini Türkiye'ye taşımaları, girişimcilik ekosisteminin zenginleşmesi ve çeşitlenmesine önemli bir katkı sağlayacaktır.

Tablo 3.1: Türkiye'ye gelmeden önce ne iş yapıyordunuz?

	Sayı	Yüzde
İşsizdim	30	8,7
Şimdi yaptığım işi yapıyordum	123	35,5
Başka bir ticari iş yapıyordum	92	26,6
Devlette maaşlı çalışıyordum	29	8,4
Özel sektörde maaşlı çalışıyordum	34	9,8
Öğrenciydim	38	11,0
Toplam	346	100

Tabloda gösterilen veriler içerisinde, kaynak ülkede girişimcilik faaliyetlerine dâhil olmayan veya olamayan katılımcıların oranı (%37,9) dikkat çekicidir. Araştırmaya katılan girişimci göçmenlerin kaynak ülkede girişimcilik faaliyetlerinde bulunmazken, Türkiye'de bu alana yönelmelerinin altında farklı motivasyonlar bulunabilmektedir. Sahip oldukları iş tecrübesine veya eğitim formasyonuna uygun biçimde emek piyasalarında istihdam olanağı bulamayan katılımcılar, girişimcilik faaliyetleriyle yeni bir kariyer planlaması yapmayı deneyebilmektedir. Bir diğer husus ise bazı girişimcilerin kaynak ülkede girişimcilik yapmıyor olsalar dahi, özellikle sosyal çevreleri ve aileleri dolayısıyla ticari sektöre aşına oldukları söylenebilir. Katılımcılar arasında, göç etme ile beraber girişimcilik faaliyetlerine başlama oranının göz ardı edilemeyecek şekilde yüksek oluşu aynı zamanda Türkiye'de göçmen girişimciliğine uygun bir girişimcilik ekosisteminin de bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 3.2: Türkiye'ye gelmeden önce ne iş yapıyordunuz?

	İşsizdim	Şimdi yaptığım işi yapıyordum	Başka bir ticari iş yapıyordum	Devlette maaşlı çalışıyordum	Özel sektörde maaşlı çalışıyordum	Öğrenciydim	Toplam
Cinsiyet							
Kadın	31,9	12,8	10,6	34,0	6,4	4,3	100
Erkek	5,0	39,1	29,1	4,3	10,4	12,0	100
Yaş							
18-30 arası	12,3	32,0	12,3	4,1	14,8	24,6	100
31-45 arası	6,1	38,5	32,4	8,8	9,5	4,7	100
46 ve üstü	7,9	35,5	38,2	14,5	2,6	1,3	100
Eğitim							
İlkokul	5,0	50,0	35,0	0	10,0	0	100
Orta/ lise	10,0	38,1	30,0	2,5	10,6	8,8	100
Yüksek	8,2	28,8	20,5	17,1	8,9	16,4	100

Tablo 3.2.'de araştırmaya katılan göçmen girişimcilerin Türkiye'ye gelmeden önce sahip oldukları iş tecrübesi cinsiyet, yaş ve eğitim alt grupları üzerinden incelenmiştir. İlgili tabloda görüleceği üzere, kadın katılımcıların %63,8'i Türkiye'ye gelmeden önce de çalıştığını bildirmiştir. Türkiye'ye gelmeden önce çalışan kadın katılımcıların arasında 'devlette maaşlı çalışma' %34 ile en yüksek oranlı faaliyeti oluşturmaktadır.

Ayrıca kadın katılımcıların %23,4'ü daha önce ticari bir iş yaptığını da belirtmektedir. Bu oran ise erkek katılımcılar arasında yüzde 68,2'dir. 'İşsizdim' diyenlerin oranlarına bakıldığında ise, kadın katılımcılar arasında yüzde 31,9 oranında olan işsizlik seviyesi erkek katılımcılar arasında yüzde 5,0 oranındadır. Hem işsizlik oranlarına hem de daha önce girişimcilik faaliyetlerinde bulunma oranlarına bakıldığında, kadın girişimcilerin daha çok maaşlı işlerde yahut ev içi emek süreçlerinde faal oldukları; erkek katılımcıların ise ekseriyetle kaynak ülkede sürdürdükleri girişimcilik faaliyetlerini Türkiye'ye taşıdıkları görülmektedir. Bu durum Türkiye'de kadın girişimciliğine uygun bir girişimcilik ekosisteminin bulunduğunu göstermektedir. Elbette ki, kadınların kaynak ülkede girişimcilik faaliyetleri yürütememelerine rağmen, Türkiye'de bu alana yönelmeleri göçmen kadınlar arasında ciddi bir girişimcilik potansiyelinin bulunduğunu da göstermektedir.

Tablo 3.2'ye göre yaş ilerledikçe "Şimdi yaptığım işi yapıyordum", 'Başka bir ticari iş yapıyordum' ve 'Devlette maaşlı çalışıyordum' seçeneklerini tercih edenlerin oranı artarken, "Özel sektörde maaşlı çalışıyordum" ve "öğrenciydim" diyenlerin sayısı azalmaktadır. Bu sonuçlar, Türkiye'de geçirilen sürenin gençlerin hayatının önemli bir bölümü kapsamı nedeniyle nispeten daha ileri yaştakilerden ayrıştığını göstermektedir. Gençlerin eğitim almayı tercih etmeleri ve eğitim hayatına devam etmeleri gelecekte aldıkları eğitimle farklı iş alanlarına yönelik fikirler geliştirebilecek girişimcilerin artması açısından anlamlıdır.

Tabloya göre gösterilen veriler incelendiğinde görülmektedir ki, ilkökul mezunu katılımcılar arasında devlette çalıştığını beyan eden bulunmamaktadır. Bu durum devlet memuriyeti için belirli bir eğitim seviyesi şartı ile alakalı görülebilir. Türkiye'ye gelmeden önce yapılan iş ile eğitim grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($P=0,000$) bulunmaktadır. Devlette çalışma oranı ortaokul/lise eğitim seviyesine sahip katılımcılar arasında %2,5 ve yükseköğretim eğitim seviyesine sahip katılımcılar arasında %17,1'dir. "Şu anda yaptığım işi yapıyordum" cevabında en yüksek oran %50 oranı ile ilkökul mezunu katılımcılardadır. Bu orana 'Daha önce de ticari bir iş yapıyordum' cevabı da eklendiğinde oran %85'e ulaşmakta ve önemli bir tecrübe aktarımını ortaya çıkmaktadır. "Şu anda yaptığım işi yapıyordum" cevabı eğitim yükseldikçe düşmektedir. Bu noktada yükseköğretim mezunu katılımcıların bir iş değişikliği yaptıkları vurgusuyla önceki kazanımları değerlendirmekte zorluk yaşadıkları düşünülebilir. Göçmenlerin denklik süreçlerine hâkim olmamaları, uzmanlıklarının gerektirdiği dil bilgisinde yaşanan sorunlar ve vatandaşlık gerektiren iş alanlarının varlığı, kazanımların değerlendirilmesi noktasında sorun oluşturmaktadır. Kazanılmış olan mesleki becerilerin tekrar verimli bir biçimde iş yaşamına dahil olmasını önünde engel olan dil ve diğer benzeri engellerin aşılmasına yönelik destek sağlanması uyum politikalarının mutlak bir parçası olmalıdır.

3.2. Göçmenler Mesleki Eğitim ve Deneyim

Göçmen girişimcilerin Türkiye'de yürüttükleri işler için tecrübenin, eğitimden daha önde geldiği anlaşılmaktadır. Tablo 3.3 kapsamında göçmen girişimcilere, mevcut faaliyetlerinin yürütülebilmesi için herhangi bir eğitim alıp almadıkları, aldılarsa ne tür bir eğitim aldıkları gösterilmiştir. Katılımcıların yüzde 4,3 oranındaki kısmı okul üzerinden eğitim aldıklarını belirtirlerken, eğitim faaliyetleri içerisinde değerlendirilebilecek kurslar yoluyla da yüzde 11,6 oranındaki katılımcı eğitim almıştır. Bu bağlamda işleriyle alakalı bir teorik eğitim aldığını belirten katılımcıların toplam oranı 15,9'dur.

Tablo 3.3: Bu işi yapmak için herhangi bir eğitim aldınız mı?

	Sayı	Yüzde
Eğitim almadım ama işle ilgili tecrübem vardı.	225	65,0
Bitirdiğim okulda bu işin eğitimini aldım.	15	4,3
Bu işle ilgili kurs/kurslar aldım.	40	11,6
Bu işi aileden öğrendim.	43	12,4
Bu işi çıraklıktan öğrendim.	23	6,7
Toplam	346	100

Katılımcıların yüzde 84,1 oranındaki kısmı, alaylı olarak nitelendirilebilecek; pratik yollar ile bilgi ve tecrübe edinmişlerdir. Katılımcıların yüzde 12,4 oranındaki kısmı mevcut işlerini ailelerinden öğrendiklerini; yüzde 6,7 oranındaki kısmı ise çıraklıktan öğrendiklerini belirtmiştir. Bu iki öğrenme yolu da genç yaşlardan itibaren başlayan bir öğrenme sürecini göstermektedir. Bu soruya verilen cevaplardan yola çıkarak, katılımcıların önemli bir bölümünün işleri ile ilgili deneyimleri bulunduğu ve faaliyetlerinin görece olarak bilinçli bir tercih olduğu yorumu yapılabilir. Buradan hareketle mevcut işlerini kurmadan önce, iş ile ilgili bazı risklerin ve fırsatların farkında oldukları ve yapacakları işi bildikleri söylenebilir.

Tablo 3.4: Bu işi yapmak için herhangi bir eğitim aldınız mı?

	Eğitim almadım ama işle ilgili tecrübem vardı	Bitirdiğim okulda bu işin eğitimini aldım	Bu işle ilgili kurs/kurslar aldım	Bu işi aileden öğrendim	Bu işi çıraklıktan öğrendim	Toplam
Cinsiyet						
Kadın	55,3	6,4	23,4	12,8	2,1	100
Erkek	66,6	4,0	9,7	12,4	7,4	100
Yaş						
18-30 arası	64,8	5,7	11,5	9,8	8,2	100
31-45 arası	60,1	4,1	12,8	15,5	7,4	100
46 ve üstü	75,0	2,6	9,2	10,5	2,6	100
Eğitim						
İlkokul	60,0	5,0	2,5	17,5	15,0	100
Orta/lise	61,9	1,9	16,2	13,1	6,9	100
Yüksek	69,9	6,8	8,9	10,3	4,1	100

Araştırmaya katılan göçmen girişimcilerin, mevcut faaliyetlerinin yürütülebilmesi için herhangi bir eğitim alıp almadıkları, aldılarsa ne tür bir eğitim aldıkları, cinsiyet, yaş ve eğitim kademeleri değişkenlerine göre nasıl farklılaştığı Tablo 3.4'te gösterilmiştir. Buna göre, kadınların kurslar olarak girişimcilik faaliyetlerine başladıkları, erkeklerin ise pratik tecrübelerle (çıraklıktan veya iş başında öğrenme) girişimcilik yaptıkları işe yöneldikleri anlaşılmaktadır. Kadın katılımcıların yüzde 6,4'ü okul yoluyla, yüzde 23,4'ü de kurslar yoluyla bilgi/tecrübe edindiklerini belirtirken, erkek katılımcıların ise yüzde 4,0 oranındaki kısmı okul yoluyla; yüzde 9,7 oranındaki kısmı kurslar yoluyla bilgi/tecrübe edindiklerini belirtmiştir.

Tabloya göre okul ve kurs yoluyla bilgi/tecrübe edinme oranının toplamının yaş arttıkça düştüğü görülmektedir. Hem okul hem kurs görme, eğitim görme olarak birlikte değerlendirildiğinde 18-30 yaş grubundaki katılımcılarda bu oranın yüzde 17,2; 19-45 yaş grubundaki katılımcılarda yüzde 16,9 ve 46 yaş ve üstü katılımcılarda ise yüzde 11,8 seviyesinde bulunduğu görülmektedir. Bu noktadan hareketle daha genç katılımcıların, işleri ile ilgili eğitime daha yüksek oranda önem verdikleri gözlemlenmektedir. Aynı olgu eğitim seviyesi üzerinden incelendiğinde ise, eğitim seviyesinin artmasına bağlı olarak eğitim yoluyla bilgi/tecrübe edinme oranlarının net bir eğilimi göstermediği görülmektedir. Öyle ki, ilkokul eğitim seviyesine sahip bireyler arasında eğitim yoluyla bilgi/tecrübe edinen katılımcıların toplam oranı yüzde 7,5; aynı durum ortaokul/lise eğitim seviyesine sahip katılımcılar arasında yüzde 18,1 ve yükseköğrenim seviyesine sahip katılımcılar arasında ise yüzde 15,7 oranında gözlemlenmiştir. Bu noktada dikkat çeken net eğilim daha geleneksel öğrenme metotları olarak kabul edilebilecek çıraklıktan öğrenme ve aileden öğrenme seçeneklerinde de gözlemlenmektedir. Eğitim seviyesindeki yükseliş, her iki öğrenme yolunda da düşüş yaşanması biçiminde kendisini göstermekte, eğitim ve geleneksel öğrenme yöntemleri arasında ters orantılı bir ilişki dikkat çekmektedir.

Tablo 3.5: Aşağıdaki alanlarda eğitim aldınız mı? Aldıysanız ne kadar süre aldınız?

	1-6 ay arası	7-12 ay arası	12 aydan fazla	Almadı
Yöneticilik, idarecilik eğitimi	11,6	0,6	7,8	80,1
Mesleki uygulama eğitimi	11,8	3,2	6,9	78,0
Satış ve pazarlama eğitimi	9,0	1,2	5,2	84,7
İletişim becerisi eğitimi	8,7	0,6	4,0	86,7
Bilgisayar eğitimi	11,0	1,7	14,5	72,8
Bütçe ve muhasebe eğitimi	6,6	0,9	8,1	84,4
Personel yönetimi eğitimi	9,2	1,4	4,0	85,3
Kişisel gelişim eğitimi	8,4	1,2	4,6	85,8
Yabancı dil eğitimi	15,6	4,3	20,2	59,8

Bilgi çağını yaşadığımız bu dönemde eğitimin, her türlü iktisadi faaliyetin sağlıklı ve sürdürülebilir olmasında doğrudan kolaylaştırıcı bir etkisi olduğu açıktır. Tablo 3.5'te araştırmaya katılan göçmen girişimcilerin hangi alanda ne kadar süre eğitim aldıklarını gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde katılımcılar arasında (yabancı dil eğitimi dışında) iş yaşamına katkı sunabilecek profesyonel eğitimleri alma oranının düşük olduğu görülmektedir. Katılımcıların %72,8 ile %86,7 arasında değişen bir kesimi yukarıdaki tabloda yer alan (yabancı dil eğitimi dışında) alanlarda eğitim almadığını belirtmiştir. Bu alanlarda eğitim aldığını belirten katılımcıların, eğitim alma süresi karşılaştırıldığında ise 12 aydan fazla eğitim alma oranının, 1-6 ay eğitim alma oranından fazla olduğu tek alan bilgisayar başlığıdır. Dil eğitimi ise örgün eğitim alanında alınan derslerle örtüşen bir alan olarak farklı bir konumda yer almaktadır.

Farklı alanlarda alınan eğitimler çalışma yaşamında iş görme becerisini de arttırmaktadır. Girişimcilerin ilgili alanlarda eğitim almaları durumunda göçmen girişimcilerin daha efektif olmaları söz konusu olabilir. Bu noktada politika yapıcıların, göçmenlere yönelik girişimcilik eğitimlerine ağırlık vermeleri, mevcut potansiyelin açığa çıkmasına yardımcı olacaktır. Araştırma bulgularının ilerleyen bölümlerinde daha detaylıca işleneceği üzere, işletmelerin büyük ölçüde mikro işletme statüsünde bulunduğu ve düşük düzeyde katma değer üreten alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Gerekli eğitimler yoluyla mevcut girişimcilik potansiyeli, yüksek hacimli, sürdürülebilir ve yüksek katma değer üretimi olan alanlara doğru genişletilebilir.

Tablo 3.6: Aşağıdaki alanlarda eğitim aldınız mı? Aldıysanız ne kadar süre aldınız?

		Cinsiyet		Yaş			Eğitim		
		Kadın	Erkek	18-30 arası	31-45 arası	46 ve üstü	İlkokul	Orta/lise	Yüksek
Yabancı dil eğitimi	Almadı	19,1	66,2	60,7	54,7	68,4	97,5	70,6	37,7
	Aldı	80,9	33,8	39,3	45,3	31,6	2,5	29,4	62,3
Kişisel gelişim eğitimi	Almadı	59,6	90,0	86,9	85,1	85,5	100	90,6	76,7
	Aldı	40,4	10,0	13,1	14,9	14,5	0	9,4	23,3
Personel yönetimi eğitimi	Almadı	59,6	89,3	86,1	83,8	86,8	100	88,1	78,1
	Aldı	40,4	10,7	13,9	16,2	13,2	0	11,9	21,9
Bütçe ve muhasebe eğitimi	Almadı	66,0	87,3	85,2	81,8	88,2	97,5	91,2	73,3
	Aldı	34,0	12,7	14,8	18,2	11,8	2,5	8,8	26,7
Bilgisayar eğitimi	Almadı	44,7	77,3	72,1	68,2	82,9	97,5	82,5	55,5
	Aldı	55,3	22,7	27,9	31,8	17,1	2,5	17,5	44,5
İletişim becerisi eğitimi	Almadı	53,2	92,0	91,0	83,1	86,8	100	93,8	75,3
	Aldı	46,8	8,0	9,0	16,9	13,2	0	6,2	24,7
Satış ve pazarlama eğitimi	Almadı	70,2	87,0	85,2	81,1	90,8	97,5	88,1	77,4
	Aldı	29,8	13,0	14,8	18,9	9,2	2,5	11,9	22,6
Mesleki uygulama eğitimi	Almadı	44,7	83,3	79,5	75,0	81,6	92,5	83,8	67,8
	Aldı	55,3	16,7	20,5	25,0	18,4	7,5	16,2	32,2
Yöneticilik, idarecilik eğitimi	Almadı	57,4	83,6	84,4	73,6	85,5	100	85,0	69,2
	Aldı	42,6	16,4	15,6	26,4	14,5	0	15,0	30,8

Tablo 3.6'da araştırmaya katılan göçmen girişimcilerin hangi alanda ne kadar süre eğitim aldıklarını, cinsiyet, yaş ve eğitim değişkenleri üzerinden ayrıntılı bir biçimde gösterilmiştir. Buna göre kadın katılımcılar arasında mesleki eğitim alma oranlarının, erkek katılımcılara nazaran daha yüksek olduğu görülmektedir. Göçmen girişimcilerin cinsiyet alt gruplarına göre genel eğitim seviyesi incelendiğinde, kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha yüksek eğitim seviyelerine sahip oldukları dikkat çekmektedir. Cinsiyet grupları arasında, bütün mesleki ve teknik eğitim alanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($P=0,000$) bulunmaktadır. Bu durum kadın katılımcıların mesleki eğitimleri edinme imkanlarının, erkek katılımcılara göre daha yüksek seviyede gerçekleşmesine olanak tanımaktadır. Bu noktada eğitim hayatında daha fazla süre geçirmenin mesleki ve teknik eğitimler alma oranına etkisi, tablo kapsamında gösterilen eğitim seviyesi alt gruplarına ait verilerde de karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, mesleki ve teknik eğitim alma oranların en düşük olduğu eğitim grubunu ilkökul eğitim seviyesindeki göçmen girişimciler oluşturmaktadır. Yükseköğrenim seviyesine sahip katılımcılar bütün mesleki ve teknik eğitim alanlarında, diğer eğitim seviyelerindeki katılımcılara göre daha fazla eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Eğitim hayatı içerisinde daha fazla süre geçirmeye bağlı olarak, mesleki eğitim alma oranları da yükselmektedir. Cinsiyet gruplarında görüldüğü gibi, eğitim grupları arasında da, bütün teknik ve mesleki eğitim alanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($P=0,000$) bulunmaktadır.

Yaş alt grupları arasında 31-45 arasındaki katılımcılar arasında ilgili eğitimleri alma oranları, diğer yaş alt gruplarından daha yüksektir. Her ne kadar 18-30 arası katılımcılar; 45 yaş ve üstü katılımcılara nazaran her eğitim grubunda daha yüksek eğitim alma oranına sahip olsa da, 31-45 arasında bulunan katılımcılara göre daha düşük oranlarla eğitim aldıklarını beyan etmişlerdir. Girişimcilerin eğitim durumlarının incelendiği tabloya dönüldüğünde, temelde yaş grupları arasında çok yüksek seviyede bir eğitim farklılığı bulunmamakla birlikte, mesleki eğitim alma durumlarına göre yaş gurupları arasında bir farklılaşma dikkat çekmektedir. Bu farklılaşmanın temel nedeninin, göç sürecinde katılımcıların eğitim hayatlarına ara vermeleri ve Türkiye'de dil bariyerinden ötürü mesleki eğitim noktasında eğitim almaktan mahrum kalmalarının olduğu söylenebilir.

3.3. İş Sahipliği ve İşin Kurulma Biçimi

Araştırma kapsamında katılımcıların işletmelerinin yasal olarak kimin üzerine tescil edildiği de incelenmiştir. Tablo 3.7’de gösterildiği gibi, katılımcıların yüzde 13,3 oranındaki kısmı, yasal olarak işletmelerinin tescil sahibi değillerdir. Katılımcılar tarafından kurulmuş olan işler özellikle göçmen girişimciliği durumunda bazı örneklerde yasal zeminde girişimcinin üzerinde kayıtlı görülmemektedir.

Tablo 3.7: Bu iş kendi işiniz mi yoksa başkasına mı ait?

	Sayı	Yüzde
Kendi işim	300	86,7
Başkasına ait bir iş	46	13,3
Toplam	346	100

Araştırma kapsamında edinilen gözlemlerde, farklı nedenlerden dolayı göçmen girişimcilerin yasal tescili bir Türk vatandaşının üzerine gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu nedenler arasında özellikle teminat gösterimi, çalışma izni alınması gibi konularda yasal prosedürlerden kaçınılmaya çalışılması önce çıkmaktadır. Bu tür işletmelerde, resmi olarak işletme sahibi olarak görülen kişinin bazen fiiliyatta da ortak olarak işletme faaliyetlerine dahil olduğu görülürken, bazı örneklerde ortaklığın/sahipliğin sadece şeklen (kâğıt üzerinde) olduğu da araştırma kapsamında ulaşılan dikkat çekici bilgiler arasındadır. Girişimcilik faaliyetlerini sürdürülmesi için sabit bir mekân gerektirmeyen faaliyetlerde, bazı girişimciler, işletmelerini kayıt dışı olarak sürdürme eğilimindedirler. Düşük oranlarda olmakla birlikte, ev içerisinde yapılan üretimler, danışmanlık/ aracılık hizmetleri ile alt-sat temelli ürün ticaretine dayanan ve sabit bir yerleşik düzen gerektirmeyen iş kollarında, kayıt dışı bir şekilde girişim faaliyetlerinin yürütüldüğü gözlemlenmektedir. Tablo 3.7’de kayıt dışı işletme sahibi girişimciler de, faaliyetlerini “kendi işim” olarak belirten katılımcılar içerisinde gösterilmişlerdir.

Tablo 3.8: Bu iş kendi işiniz mi yoksa başkasına mı ait?

	Kendi işim	Başkasına ait bir iş	Toplam
Cinsiyet			
Kadın	97,9	2,1	100
Erkek	84,9	15,1	100
Yaş			
18-30 arası	78,7	21,3	100
31-45 arası	91,2	8,8	100
46 ve üstü	90,8	9,2	100
Eğitim			
İlkokul	90,0	10,0	100
Orta/lise	84,4	15,6	100
Yüksek	88,4	11,6	100

Tablo 3.8'de göçmen girişimcilerin yaptıkları işin kendilerine mi yoksa bir başkasına mı ait olduğu, cinsiyet, yaş ve eğitim kademeleri değişkenlerine göre dağılım gösterilmiştir. Tablo genel olarak değerlendirilirse, sadece cinsiyet değişkeninde anlamlı bir farklılaşma olduğu ($P=0,000$) dikkat çekmektedir. Buna göre, kadınların yüzde 97,9'u yaptığı işin kendisine ait olduğunu söylerken, erkek göçmen girişimciler arasında bu oran yüzde 84,9 olarak tespit edilmiştir. Araştırmanın 5. bölümünde detaylıca inceleneceği üzere, görüşülen katılımcıların işletmelerinin çok büyük bir kısmı mikro işletmelerdir.

Bu durum yaş seviyeleri üzerinden incelendiğinde, 18-30 arasındaki katılımcıların yüzde 78,7 oranındaki kısmı işletmesinin kendi işi olduğunu beyan ederken, 31-45 arası katılımcılar arasında bu oran yüzde 91,2; 46 yaş ve üstü katılımcılar arasında ise yüzde 90,8 seviyesindedir. Yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($P=0,005$) bulunmaktadır. Eğitim grupları arasında ise işletmesini kendi işi olarak beyan

eden katılımcıların oranının en fazla ilkokul eğitim seviyesine sahip katılımcılar (%90,0) arasında olduğu görülmektedir. Yükseköğrenim seviyesine sahip katılımcıların yüzde 88,4 oranındaki kısmı işletmesini kendi işi olarak belirtirken, bu oran ortaokul/lise eğitim seviyesindeki katılımcılar arasında yüzde 84,4 düzeyindedir.

Tablo 3.9: Kaç yaşında kendi işinize başladınız?

	Sayı	Yüzde
15-18 Yaş Arası	48	13,9
19-22 Yaş Arası	111	32,1
23-29 Yaş Arası	120	34,7
30-39 Yaş Arası	42	12,1
40-49 Yaş Arası	21	6,1
50-59 Yaş Arası	4	1,2
Toplam	346	100

Tablo 3.9 kapsamında katılımcıların kendi işlerine başlama yaşları gösterilmiştir. Katılımcıların ister kendi ülkelerinde ister 3. ülkede isterse Türkiye'de girişimcilik faaliyetlerine ilk başladıkları yaş baz alınmıştır. Araştırma kapsamında uygulanan yüz yüze anket çalışmasında bu soru ucu açık şekilde sorulmuş ve daha sonradan gruplandırılmıştır. Araştırmaya dahil olan göçmen girişimcilerin ilk girişimlerine başlama yaş ortalaması 25,14 olarak tespit edilmiştir. 25 yaşında girişimcilik faaliyetlerine başlaması, katılımcı nüfusun gayet dinamik ve üretken bir yaş aralığında girişimciliği tercih ettiğini göstermektedir. Katılımcıların yüzde 80,7 oranındaki kısmı 30 yaş altında girişimcilik faaliyetlerine başlamışlardır.

Erken yaşta girişimcilik faaliyetlerine başlamak elbette ki tecrübe eksikliğinden kaynaklanan stres, riskleri yönetememe, güvensizlik, işin çok hızlı büyümesini yönetememe, pazarı tanıyamama gibi bazı riskleri de barındırmaktadır. Fakat göçmen girişimciler, girişimcilik faaliyetlerine başlamadan önce işle ilgili tecrübe edinmektedirler. Girişimcilik faaliyetlerinde bulunmaya istekli, genç ve asgari bilgi birikimine sahip bir nüfus, göçmen girişimciliği için önemli bir potansiyel barındırmaktadırlar.

Tablo 3.10: Kaç yaşında kendi işinize başladınız?

	15-18 Yaş Arası	19-22 Yaş Arası	23-29 Yaş Arası	30-39 Yaş Arası	40-49 Yaş Arası	50-59 Yaş Arası	Toplam
Cinsiyet							
Kadın	6,4	12,8	17,0	34,0	27,7	2,1	100
Erkek	15,1	35,1	37,5	8,7	2,7	1,0	100
Yaş							
18-30 arası	26,2	36,1	37,7	0	0	0	100
31-45 arası	8,8	28,4	35,8	21,6	5,4	0	100
46 ve üstü	3,9	32,9	27,6	13,2	17,1	5,3	100
Eğitim							
İlkokul	17,5	30,0	37,5	10,0	2,5	2,5	100
Orta/lise	19,4	36,9	26,9	8,8	6,9	1,2	100
Yüksek	6,8	27,4	42,5	16,4	6,2	0,7	100

Kendi işine başlama yaşı, cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyleri değişkenleri üzerinden incelendiğinde özellikle cinsiyet alt gruplarında önemli bir farklılaşma gözlenmektedir ki bu gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($P=0,000$) bulunmaktadır. Tablo 3.10 incelendiğinde görüleceği üzere, kadın katılımcıların işe başlama yaşları, erkek katılımcılara göre daha ileri yaş gruplarında olmaktadır. Genel olarak kadınların 30 yaş sonrasında, erkeklerin ise 30 yaş ve öncesinde girişimcilik faaliyetlerine başladıkları söylenebilir. Öyle ki, kadınların yüzde 63,8'i ilk işe başlama yaşlarının 30 ve üstü yaş aralığında olduğunu beyan etmişlerdir. Araştırmanın diğer bulguları da bu sonuçları desteklemektedir. Bu durum kadın girişimcilerin işe başlangıç sermayesi

edinebilmeleri için belli bir süre birikim yapmalarını gerektirdiği, bunun da girişimcilik yaşını geciktirdiği söylenebilir. Araştırmadan elde edilen veriler kadınların göç süreci ile çalışma hayatlarını yeniden kurguladıklarını ve girişimcilik faaliyetlerine başladıklarını göstermektedir.

Yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($P=0,000$) bulunmaktadır. Girişimciliğe başlama yaşı ile eğitim seviyesi arasındaki ilişki incelendiğinde ise, eğitim seviyesinin artmasının, girişimciliğe başlama yaşını geciktirdiği görülmektedir. Eğitim grupları arasında bu noktada istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($P=0,007$) bulunmaktadır. Öyle ki, ilkokul eğitim seviyesine sahip katılımcıların yüzde 47,5 oranındaki kısmı 22 yaş ve altında girişimciliğe başladıklarını belirtirken, bu oran ortaokul/lise eğitim seviyesindeki katılımcılar arasında yüzde 56,3 ve yükseköğrenim seviyesindeki katılımcılar arasında ise yüzde 34,2 seviyesindedir. Bu durumun temel sebebi ise, eğitim hayatında geçirilen sürenin uzamasına bağlı olarak iş kurma süresinin de uzamasıdır. Eğitim hayatlarına paralel bir şekilde girişimcilik faaliyetlerine de devam eden katılımcılar bulunsa da, katılımcıların çoğunluğu için eğitim hayatının tamamlanmasının akabinde iş hayatına atılmanın gerçekleştiği söylenebilir.

Tablo 3.11: Mevcut işinizi nasıl kurdunuz? (Türkiye'de ya da kendi memleketinde)

	Sayı	Yüzde
Kendim sıfırdan kurdum	245	70,8
Ailemle birlikte kendim sıfırdan kurdum	54	15,6
Arkadaşlarımla birlikte sıfırdan kurduk	34	9,8
Ailemden miras kaldı	9	2,6
Başkasından devraldım	4	1,2
Toplam	346	100

Tablo 3.11'de görüldüğü üzere, katılımcıların yüzde 70,8 oranındaki kısmı işletmelerini kendilerinin sıfırdan kurduklarını belirtmiştir. Ailesi ile birlikte işletmelerini kuran katılımcıların oranı yüzde 15,6 iken, arkadaşları ile birlikte kuran katılımcıların oranı yüzde 9,8'dir. Bu noktada saha çalışması kapsamında edinilen gözlem, işletmelerini 'kendim sıfırdan kurdum' diyen katılımcıların bir kısmının, girişim sermayelerini ailelerinden ve yakın çevrelerinden edindikleri fakat işletmenin yürütülmesi sürecinin aile üye-

lerinden ve sosyal çevreden bağımsız şekilde yürütüldüğüdür. İlgili soruda 'ailele birlikte sıfırdan kurduk' ve "arkadaşlarımla birlikte sıfırdan kurduk" cevabını veren katılımcıların işletmelerinde söz edilen aile ve arkadaşların ortak yahut ücretsiz aile işçisi olarak işletme yönetimine dahil oldukları anlaşılmaktadır.

Girişim sermayesinin edinilme yönteminden bağımsız olarak, işletmelerini kendilerinin kurduklarını belirten katılımcı oranının büyük çoğunluğu (yüzde 70,8) oluşması, göçmen girişimcilerin girişimcilik motivasyonları hakkında önemli bir gösterge olarak kabul edilmelidir. Öyle ki, her yeni girişim aynı zamanda risk almak anlamına gelmektedir. Risk alma iştahının yüksekliği doğrudan girişimciliği arttıran bir faktördür. Katılımcıların bu noktada girişimci faaliyetlerde bulunma isteklerinin yüksekliği dikkat çekicidir.

Tablo 3.12: Mevcut işinizi nasıl kurdunuz? (Türkiye'de ya da kendi memleketinde)

	Kendim sıfırdan kurdum	Ailemle kendim sıfırdan kurdum	Arkadaşlarımla birlikte sıfırdan kurduk	Ailemden miras kaldı	Başkasından devraldım	Toplam
Cinsiyet						
Kadın	85,1	8,5	2,1	2,1	2,1	100
Erkek	68,6	16,7	11,0	2,7	1,0	100
Yaş						
18-30 arası	65,6	17,2	13,9	2,5	0,8	100
31-45 arası	73,6	14,2	8,1	2,0	2,0	100
46 ve üstü	73,7	15,8	6,6	3,9	0	100
Eğitim						
İlkokul	80,0	10,0	7,5	2,5	0	100
Orta/lise	72,5	15,6	7,5	1,9	2,5	100
Yüksek	66,4	17,1	13,0	3,4	0	100

Araştırmaya katılan göçmen girişimcilerin mevcut işlerini nasıl kurdukları cinsiyet, yaş ve eğitim alt grupları üzerinden Tablo 3.12'de gösterilmiştir. Buna göre göçmen girişimci kadınların yüzde 85,1'i işini kendi kurduğunu belirtirken bu oran erkeklerde yüzde 68,6'dır. Kadın katılımcılar arasında, kendi işlerini kendilerinin sıfırdan kurma oranının çok yüksek oluşu, kadın girişimciliği hakkında umut verici bir veriyi oluşturmaktadır. Bu durum daha önceki bulguları yorumlarken açıklandığı üzere, kadınların girişimcilik isteklerinin yüksek seviyede bulunduğu bir göstergesidir. Erkek katılımcılarda aile ve arkadaş katkısı daha fazla görülmektedir. Göçmen kadın girişimciliği hem göçmen ailelerin kendi ayakları üzerinde durmalarını, hem de kadının statüsünün güçlendirilmesini sağlayacaktır. Yüksek bir potansiyel barındıran göçmen kadın girişimciliğinin ayrıca kapsamlı bir biçimde araştırılması elzemdir.

Katılımcıların işletmelerini kurma şekilleri, yaş grupları üzerinden incelendiğinden dikkat çekici eğilim, yaş gruplarındaki artışa paralel olarak kendi işini kendi kurma oranında yaşanan artıştır. Yaş grubunun yükselmesine bağlı olarak katılımcıların maddi bağımsızlıklarının ve sermaye birikimlerinin de artmakta olduğu görülmektedir. Bölüm 5'te incelenen girişim sermayesinin nereden edinildiği sorusuna katılımcıların yüzde 59,8 oranının kendi ülkelerinden getirdiklerini belirttikleri de düşünüldüğünde, yaş seviyesi daha yüksek olan girişimci göçmenlerin bağımsız bir şekilde sermaye edinebilme şanslarının da arttığı görülmektedir. Aynı olgu eğitim seviyesi üzerinden incelendiğinde ise, eğitim seviyesinin yükselmesi ile birlikte kendi namına iş kurma oranının azaldığı görülmektedir. Bu oran ilköğretim seviyesindeki katılımcılar arasında yüzde 80,0 iken, ortaokul/lise eğitim seviyesindeki katılımcılar arasında yüzde 72,5 ve yükseköğretim seviyesindeki katılımcılar arasında yüzde 66,4'tür. Bu durum eğitim seviyesi yükseldikçe tercih edilen işletme faaliyet kollarının nitelikli hale gelmesinden kaynaklanmaktadır. Görece daha nitelikli işler, hem girişim sermayesinin hem de nitelikli iş gücü ihtiyacının daha yüksek olmasını gerektirdiğinden ortaklık kurma ihtiyacının daha yoğun olmasına neden olmaktadır.

4

İŞ MOTİVASYONU VE ENGELLER

Göçmen girişimcilerin karşılaştıkları engellerin neler olduğu, ne tür zorluklarla karşılaştıkları, iş kurma motivasyonlarını sağlayan değerlerin neler olduğu ve önümüzdeki bir yıl içinde işleriyle ilgili ne tür hedeflere sahip oldukları gibi konular bu bölümde ele alınıp analiz edilmiştir.

Bu bölümde göçmen girişimcilerin iş motivasyonları ve işlerini kurma sürecinde karşılaştıkları sorunların neler olduğu konusu ele alınmıştır. Bu konuların her biri farklı sorularla test edilmiş, yaş ve eğitim değişkeni üzerinden çaprazlanarak analiz edilmiştir. Bu bağlamda göçmen girişimcilerin karşılaştıkları engellerin neler olduğu, ne tür zorluklarla karşılaştıkları, iş kurma motivasyonlarını sağlayan değerlerin neler olduğu ve önümüzdeki bir yıl içinde işleriyle ilgili ne tür hedeflere sahip oldukları gibi konular bu bölümde ele alınıp analiz edilmiştir. Ayrıca yaş ve eğitim değişkeninin girişimcilerin yukarıdaki hususlara ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılığa yol açıp açmadığını anlamak için bu iki değişken üzerinden analizler yapılmıştır.

4.1. İş Kurma Sürecinde Karşılaşılan Engeller

Tablo 4.1'de görüldüğü gibi, göçmen girişimcilerin yüzde 95,1'i işlerini kurma sürecinde bazı engellerle karşılaşmıştır. Araştırma bulgularına göre karşılaşılan en büyük sorun bürokratik engellerdir. Sermaye yetersizliğinin bürokratik engellerden sonra gelmesi ilginç bir bulgu olarak kaydedilmelidir. Yine toplumun göçmen veya mülteci girişimcilere karşı ön yargısı da karşılaşılan sorun alanından biri olarak işaret edilmektedir. Göçmen girişimcilerin en az düzeyde karşılaştıkları sorun bilgi ve deneyim yetersizliği ile dil eksikliğidir. Bu verileri dikkate aldığımızda, göçmen girişimcilere karşı toplumsal önyargının kırılması ve bürokratik engellerin kaldırılması yönünde adımların atılmasının son derece önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 4.1: Sizce Türkiye'de göçmen/mülteci girişimcilerin kendi işini kurmasının önündeki en büyük engel nedir?

	Sayı	Yüzde
Herhangi bir engel yok	17	4,9
Bürokratik engeller	127	36,7
Toplumun göçmen/mülteci girişimcilere bakışı	56	16,2
Sermaye yetersizliği	84	24,3
Bilgi ve deneyim yetersizliği	40	11,6
Dil Bilinmemesi	22	6,4
Toplam	346	100

Göçmenlerin kendi işlerini kurma sürecinde karşılaştıkları engeller bakımından cinsiyet değişkeninin anlamlı bir farklılığa yol açıp açmadığına baktığımızda kadınların en fazla bilgi, deneyim ve sermaye yetersizliğiyle; buna karşın erkeklerinse en fazla bürokratik engellerin yanı sıra benzer biçimde sermaye eksikliği engeliyle karşı karşıya kaldıkları anlaşılır. Sermaye eksikliği hem kadınlarda hem de erkeklerde ikinci derecede karşılaşılan bir sorun.

Karşılaşılan engeller bakımından yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır? Bu sorunun cevabını Tablo 4.2'ye yansıyan veriler üzerinden bulabiliriz. Tabloya yansıyan verilere göre genç yaştakiler orta veya olgun yaştakilere göre bürokratik engellerden daha düşük oranda şikayetçidirler. Yine dil engeli diğer gruplara göre genç kuşakta daha düşük düzeyde bir engel olarak hissedilmektedir. Bu iki veriyi bir araya getirdiğimizde gençlerin diğer kuşaklara göre dil ve bürokratik engelleri aşma noktasında daha başarılı olduklarını söyleyebiliriz. Bu da gençlerin eğitimi, girişkenliği, iletişim kurma beceresi ve dil becerisiyle bağlantılı olabilir.

Öte yandan benzer soruya eğitim düzeyi üzerinden baktığımızda eğitimin yükselmesinin karşılaşılan engeller bakımından anlamlı bir farklılığa yol açmadığını görürüz. Başka bir deyişle, bürokratik engeller, toplumun ön yargısı, sermaye yetersizliği, bilgi ve deneyim ile dil beceresi konusunda düşük eğitimliler ile yüksek eğitimliler arasında bazı farklılıklar göze çarpmakla birlikte bu farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı görülmemektedir. Sözelimi bürokratik engellere takılanların oranı ilköğretim eğitime sahip olanlarda yüzde 42,5 iken, yüksek eğitimlilerde yüzde 41,8 düzeyindedir. Yine dil konusunda düşük eğitimliler herhangi bir engelle karşılaşmazken, yüksek eğitimlilerin yüzde 9,6'sı dili engel olarak görmektedir.

Tablo 4.2: Sizce Türkiye'de göçmen/mülteci girişimcilerin kendi işini kurmasının önündeki en büyük engel nedir?

	Herhangi bir engel yok	Bürokratik engeller	Toplumun göçmen/mülteci girişimcilere bakışı	Sermaye yetersizliği	Bilgi ve deneyim yetersizliği	Dil Bilinmemesi	Toplam
Cinsiyet							
Kadın	0	27,7	4,3	29,8	38,3	0	100
Erkek	5,7	38,1	18,1	23,4	7,4	7,4	100
Yaş							
18-30 arası	4,9	34,4	23,8	23,8	8,2	4,9	100
31-45 arası	3,4	38,5	13,5	25,7	12,2	6,8	100
46 ve üstü	7,9	36,8	9,2	22,4	15,8	7,9	100
Eğitim							
İlkokul	5,0	42,5	10,0	25,0	17,5	0	100
Orta/lise	6,9	30,6	16,9	30,0	10,6	5,0	100
Yüksek	2,7	41,8	17,1	17,8	11,0	9,6	100

Araştırmaya katılan göçmen girişimcilere yöneltilen sorulardan biri de işlerini kurarken karşılaştıkları zorlukları hangi düzeyde hissettikleriyle ilgili olmuştur. Katılımcılara 7 tane zorluğun yazılı olduğu bir liste sunulmuş ve bunların her birini hangi düzeyde yaşadıkları sorulmuştur. Tablo 4.3'te yer alan veriler bu sorunun cevabına farklı zorluklar üzerinden ışık tutmaktadır. Tabloya yansıyan verilere göre bürokratik engeller en fazla düzeyde karşılaşılan zorluk olmuştur. Bu şekilde düşünenlerin oranı yüzde 56,9 düzeyindedir. Öte yandan sermaye yoksulluğunu zorluk olarak hissedenlerin

oranı yüzde 61,5 düzeyindedir. Kredi sağlayan finans kuruluşlarının göçmen girişimcilerle başta teminat olmak üzere değişik nedenlerden dolayı kredi imkânı sağlamada çekingen olması sermaye konusunu göçmen girişimciler için önemli bir zorluk haline getirmektedir. Yine de bürokratik engellerin hissedilme oranı sermayeyle ilgili sıkıntıların hissedilme oranından daha fazla olduğunu belirtmekte yarar vardır.

Tablo 4.3: Kendi işinizi kurarken aşağıdaki zorluklarla hangi düzeyde karşılaştınız?

	Pek Değil	Biraz	Çok fazla	Toplam
Sermaye eksikliği	38,4	26,0	35,5	100
Bilgi ve deneyim eksikliği	71,7	17,3	11,0	100
Bürokratik engeller	43,1	17,6	39,3	100
Mekân bulma zorluğu	46,8	17,9	35,3	100
Çevrenin ön yargısı	60,4	20,5	19,1	100
Yetkililerin engellemesi	67,6	15,9	16,5	100
Çalışma izni almak	61,8	14,2	24,0	100
Ruhsat almak	66,8	11,0	22,3	100

İşini kurarken karşılaştığı zorluklar bakımından kadınlarla erkekler arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? Bu soruya ilgili tabloya yansıyan veriler üzerinden bakıldığında sermaye ile bilgi ve deneyimin dışında iki cinsin karşılaştığı zorlukların hissedilme düzeyi birbirinden farklılaşmaktadır. Bürokratik engellerle mekân bulma konusunda kadınlar erkeklere göre daha fazla zorluk çekmiştir. Öte yandan çevrenin önyargısı, yetkililerin engellemesi, çalışma izni ve ruhsat alma bakımından erkekler kadınlara göre daha fazla oranda zorlukla karşılaşmıştır.

Yaş farklılığının hissedilen zorlukların düzeyini etkileyip etkilemediğine bakıldığı zaman zorluklara bağlı olarak farklı tabloların ortaya çıktığı görülmektedir. Gençler bakımından bilgi ve deneyim eksikliği, yetkililerin olumsuz tutumu, çalışma izni ve ruhsat alımı en fazla düzeyde karşılaşılan sorunlar olmuştur. Orta yaştaki girişimcilerin söz konusu zorlukları hissetme eğilimi de benzer düzeyde görülmüştür. Orta yaşlılar için en fazla şiddette hissedilen engel bilgi ve deneyim eksikliğidir. Benzer bir durum 46 yaş ve üstündeki göçmen girişimcilerde de göze çarpmaktadır.

Tablo 4.4: Kendi işinizi kurarken aşağıdaki hususlarda karşılaştığınız zorluklar oldu mu?

	Sermaye eksikliği		Bilgi ve deneyim eksikliği		Bürokratik engeller		Mekân bulma zorluğu		Çevrenin ön yargısı		Yetkililerin engellemesi		Çalışma izni almak		Ruhsat almak	
	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı
Cinsiyet																
Kadın	70,2	29,8	27,7	72,3	87,2	12,8	85,1	14,9	17,0	83,0	12,8	87,2	17,0	83,0	17,0	83,0
Erkek	60,2	39,8	28,4	71,6	54,2	45,8	48,2	51,8	43,1	56,9	35,5	64,5	41,5	58,5	35,8	64,2
Yaş																
18-30 arası	59,8	40,2	32,8	67,2	56,6	43,4	48,4	51,6	43,4	56,6	31,1	68,9	37,7	62,3	33,6	66,4
31-45 arası	61,5	38,5	27,7	72,3	60,1	39,9	56,1	43,9	43,2	56,8	36,5	63,5	39,2	60,8	35,1	64,9
46 ve üstü	64,5	35,5	22,4	77,6	59,2	40,8	55,3	44,7	26,3	73,7	26,3	73,7	36,8	63,2	28,9	71,1
Eğitim																
İlkokul	72,5	27,5	22,5	77,5	52,5	47,5	42,5	57,5	25,0	75,0	27,5	72,5	35,0	65,0	25,0	75,0
Orta/lise	64,4	35,6	25,6	74,4	54,4	45,6	49,4	50,6	42,5	57,5	26,2	73,8	32,5	67,5	34,4	65,6
Yüksek	55,5	44,5	32,9	67,1	65,1	34,9	60,3	39,7	40,4	59,6	40,4	59,6	45,2	54,8	34,2	65,8

Konuya eğitim düzeyi üzerinden yapılan analize göre, hissedilen zorlukların derecesi eğitim düzeyine göre farklılık göstermekle birlikte bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söylemek güçtür. Bilgi ve deneyim eksikliği tüm farklı eğitim düzeyine sahip göçmen girişimciler tarafından en fazla düzeyde hissedilen zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı düzeyde eğitimi olanlar içinde toplumsal önyargıları en fazla derin hissedilenler eğitim düzeyi düşük olanlardır. Eğitim düzeyi yükseldikçe sosyal çevre tarafından ön yargıya maruz kalma eğilimi düşmektedir.

Göçmenler kendilerinden kaynaklanan bilgi ve deneyimi en fazla oranda sorun olarak hissetmişlerdir. Bununla birlikte yetkililerden ve toplumsal yargılardan kaynaklanan engellerin hissedilme oranı kendilerinden kaynaklanan faktörlerden düşük düzeyde olmasına rağmen yine de dikkate değer düzeydedir.

4.2. İş Kurma Motivasyonunu Sağlayan Faktörler

Göçmen girişimcilerde, çok sayıda engel ve zorluğa rağmen Türkiye'de herhangi bir iş kurma motivasyonunu sağlayan faktörler nelerdir? Araştırmada ele alınan konulardan biri de bu olmuştur. Tablo 4.5'te görüldüğü gibi, araştırmaya katılan katılımcılara 6 şıktan oluşan bir liste sunulmuş ve bunların her birinin kendilerini iş kurma noktasında hangi düzeyde motive ettiği sorulmuştur.

Araştırma bulgularına göre göçmen girişimcilerin iş kurma motivasyonunu en fazla oranda sağlayan faktör "Türkiye'de daha iyi bir yaşama kavuşma isteği" olmuştur. Katılımcıların yüzde 99,1'i bu faktörün kendilerini en fazla oranda motive ettiğini belirtmektedirler. Bu şıkkı, kişisel başarı elde etme isteği ve maaşlı herhangi bir işte çalışmama isteği takip etmektedir. Göçmen girişimcilerin motivasyonunda en düşük oranda rol oynayan faktör alınan eğitimidir. "Aldığı eğitimin hakkını vermek için" işi ni kurduğunu belirtenlerin toplam oranı yüzde 41,1 iken, katılımcıların yüzde 59'u bu hususun kendi motivasyonlarında belirleyici bir faktör olarak ön plana çıkmadığını belirtmektedir.

Tablo 4.5: Kendi işinizi kurmanızda aşağıdakilerin rolü hangi düzeyde oldu?

	Pek Değil	Biraz	Çok fazla	Toplam
Para kazanma isteği	14,5	28,9	56,6	100
Maaşlı işte çalışmama isteği	12,7	13,6	73,7	100
İdeallerimi gerçekleştirme isteği	16,5	15,0	68,5	100
Aldığım eğitimin hakkını verme isteği	59,0	9,0	32,1	100
Türkiye'de daha iyi bir yaşama kavuşma isteği	0,9	9,8	89,3	100
Kişisel başarı elde etme isteği	3,5	13,3	83,2	100

İş kurma motivasyonuna kadınlar ve erkekler üzerinden bir analiz yapıldığında iki değişkenin dışındaki değişkenlerde ikisinin benzer bir eğilimde olduğu görülür. Farklı olan değişkenlerden biri olan "para kazanma" isteği konusunda kadınlar erkeklere göre daha fazla harekete geçmiş gözükmektedir. Başka bir deyişle işini para kazanmak için kurma konusunda kadınlar erkeklere göre daha fazla öne çıkmaktadırlar. Öte yandan diğer bir değişken olan "maaşlı işte çalışmama isteği" erkeklerde kadınlara göre belirgin biçimde daha fazla oranda ön plana çıkmaktadır.

İş kurma motivasyonunu sağlayan faktörlerin her birine yaş kategorisi üzerinden baktığımızda farklı yaş grupları arasında farklılıkların bulunduğunu görüyoruz. Ancak bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söylememiz güç. Tablo 4.6'da yer alan 6 değişkenden 3'ü farklı yaşlardaki katılımcılar arasında dikkate değer düzeyde farklılığa yol açmaktadır. İdeallerini gerçekleştirmek üzere iş kurma eğilimini en fazla oranda gösterenler 31-45 yaş aralığındaki orta yaşlılardır. Gençlerin bu konuda daha düşük düzeyde bir eğilim sergilediği anlaşılmaktadır. Yine aldığı eğitimin hakkını vermek için söz konusu işi yapanlar daha çok genç ve orta kuşaktaki girişimcilerde yoğunlaşmaktadır. Yaşlı kategorisindeki girişimciler bu konuda daha düşük bir eğilim sergilemektedirler. Son olarak, kişisel başarı elde etme isteği yaşlı girişimcilerde kendini diğerlerine göre biraz daha fazla oranda hissettirmektedir.

Tablo 4.6: Kendi işinizi kurmanızda aşağıdakilerin rolü hangi düzeyde oldu?

	Para kazanma isteği		Maaşlı işte çalışmama isteği		İdeallerimi gerçekleştirme isteği		Aldığım eğitimin hakkını verme isteği		Türkiye'de daha iyi bir yaşama kavuşma isteği		Kişisel başarı elde etme isteği	
	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı
Cinsiyet												
Kadın	27,7	72,3	48,9	51,1	63,8	36,2	38,3	61,7	100	0	97,9	2,1
Erkek	19,4	80,6	93,3	6,7	86,6	13,4	41,5	58,5	99,0	1,0	96,3	3,7
Yaş												
18-30 arası	81,1	18,9	94,3	5,7	82,8	17,2	41,8	58,2	100	0	95,9	4,1
31-45 arası	78,4	21,6	83,8	16,2	85,8	14,2	44,6	55,4	98,6	1,4	95,3	4,7
46 ve üstü	78,9	21,1	82,9	17,1	80,3	19,7	32,9	67,1	98,7	1,3	100	0
Eğitim												
İlkokul	90,0	10,0	90,0	10,0	92,5	7,5	32,5	67,5	95,0	5,0	97,5	2,5
Orta/lise	76,2	23,8	88,8	11,2	84,4	15,6	38,8	61,2	100	0	97,5	2,5
Yüksek	80,1	19,9	84,9	15,1	80,1	19,9	45,9	54,1	99,3	0,7	95,2	4,8

İş kurma motivasyonu ile eğitim arasındaki ilişkiye baktığımızda iki seçeneğin dışındaki seçenekler konusunda farklı eğitim grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Eğitim düzeyinin fark oluşturduğu iki seçenekten biri "ideallerimi gerçekleştirme isteği" olarak görülmektedir. İdeallerini gerçekleştirme eğilimi, eğitim düzeyinin yükselmesine ters orantılı olarak azalmaktadır. İlköğretim eğitimine sahip

olanların yüzde 92,5'i işini ideallerini gerçekleştirmek üzere kurduğunu belirtirken bu oran üniversite eğitime sahip olanlarda yüzde 80,1'e kadar gerilemektedir. Bu durum üniversite eğitime sahip olanların kendi eğitimleri paralelinde bir meslek edinme arzusunda olduğunu gösterir. Düşük eğitimi olanlar kurdukları işletme üzerinden ideallerini gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar.

Öte yandan "Türkiye'de daha iyi bir yaşama kavuşma isteği" ikinci seçenek olarak eğitim grupları arasında farklılığa yol açmaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe Türkiye'de daha iyi bir yaşam kurma eğiliminde de paralel yönde bir artış eğilimi kendini göstermektedir.

4.3. İş Kurma Sürecini Destekleyici Aktörler

Araştırmada ele alınan konulardan biri de göçmen girişimcilerin işlerini kurarken kimlerden destek aldıkları konusu olmuştur. Bu konuyla ilgili yapılan sorgulamanın cevapları Tablo 4.7'deki verilerde kendini göstermektedir. Araştırmaya katılanlara 7 farklı destekleyici kaynak (kurum veya şahıs) sorulmuş ve bunların her birinin işlerini kurma sürecinde hangi ölçüde destek sağladıkları test edilmiştir.

Buna göre göçmen girişimciler işlerini kurma sürecinde en büyük desteği kendi ülkelerinden arkadaşlarından görmüşler. Arkadaşlarından destek gördüklerini belirtenlerin oranı yüzde 61 düzeyindedir. En az desteğin bankalardan görüldüğü dikkat çekmektedir. Oysa girişimci ve yatırımcılar için akla ilk gelen finans kaynağı bankalardır. Ne var ki, araştırma bulgularına göre göçmen girişimciler bankalardan yeterince yararlanamamaktadırlar. Herhangi bir bankadan kredi desteği görmeyenlerin oranı yüzde 93,9 gibi yüksek düzeydedir. Bankaları en az destek görme bakımından danışmanlık firmaları ve diğer ülkelerden arkadaşlar takip etmektedir. Araştırmaya katılanların yüzde 26'sı Türk arkadaşlarından destek görmüştür. Bu da Türkiye'de göçmenlere karşı dayanışma kültürünün hangi düzeyde olduğunu resmetmektedir.

Tablo 4.7: Bu işe başlamanız esnasında aşağıdakilerin size hangi ölçüde katkısı oldu?

	Pek Değil	Biraz	Çok fazla	Toplam
Türk arkadaşlarım	74,0	17,6	8,4	100
Aynı ülkeden arkadaşlarım	39,0	23,4	37,6	100
Başka ülkeden arkadaşlarım	83,8	8,1	8,1	100
Devlet yetkilileri	83,8	11,8	4,3	100
Belediye yönetimi	83,2	12,7	4,0	100
Bankalar	93,9	4,0	2,0	100
Danışmanlık Firması	89,0	3,8	7,2	100

Konuya cinsiyet üzerinden bakıldığında erkeklerin kamu kurumları ve profesyonellik gerektiren kurumlarda kadınlara göre daha fazla oranda destek aldığı görülmektedir. İşini kurma sürecinde "devlet yetkilileri", "belediyeler", "bankalar" ve "danışmanlık firması" gibi kurumlardan destek alan erkeklerin oranı kadınlarınkine göre belirgin biçimde daha fazladır. Oysa kadınlar daha çok arkadaşlarından destek alarak işlerini kurmuşlar. Bu farklılığın erkeklerin daha büyük, dolayısıyla daha fazla sermaye gerektiren işletme sahibi oluşuyla açıklanabilir.

Konuya yaş değişkeni üzerinden bakıldığında yaşın beş seçenekte dikkate değer düzeyde farklılığa yol açtığı görülür. Bu seçenekler, aynı ülkeden arkadaşlar, başka ülkeden arkadaşlar, devlet yetkilileri, belediye yetkilileri ve danışmanlık firmalarıdır. Bu seçeneklerin tümünde orta yaşta olanlar (31-45 arası) diğer iki yaş grubundan daha fazla oranda performans sergilemiştir. Bu durum gençler bakımından, gençlerin destek sağlayıcı kuruluşlarla irtibat kurma konusunda yeterince deneyimli olmayışıyla açıklanabilir. Öte yandan 46 yaş ve üzeri olanların başkasına dayanarak iş yapmaktan çok kendi birikimine ve gücüne dayanarak iş kurma eğiliminde olduğunu bu verilerden tahmin etmek mümkündür.

Tablo 4.8: Bu işe başlamanız esnasında aşağıdakilerin size hangi ölçüde katkısı oldu?

	Türk arkadaşları		Aynı ülkeden arkadaşları		Başka ülkeden arkadaşları		Devlet yetkilileri		Belediye yönetimi		Bankalar		Danışmanlık firması	
	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı	Oldu	Olmadı
Cinsiyet														
Kadın	21,3	78,7	53,2	46,8	21,3	78,7	0	100	0	100	0	100	4,3	95,7
Erkek	26,8	73,2	62,2	37,8	15,4	84,6	18,7	81,3	19,4	80,6	7,0	93,0	12,0	88,0
Yaş														
18-30 arası	27,9	72,1	65,6	34,4	10,7	89,3	13,1	86,9	11,5	88,5	4,9	95,1	6,6	93,4
31-45 arası	26,4	73,6	62,2	37,8	20,9	79,1	19,6	80,4	21,6	78,4	7,4	92,6	15,5	84,5
46 ve üstü	22,4	77,6	51,3	48,7	15,8	84,2	14,5	85,5	15,8	84,2	5,3	94,7	9,2	90,8
Eğitim														
İlkokul	10,0	90,0	55,0	45,0	7,5	92,5	25,0	75,0	20,0	80,0	7,5	92,5	7,5	92,5
Orta/lise	27,5	72,5	65,0	35,0	10,6	89,4	13,1	86,9	15,6	84,4	3,1	96,9	7,5	92,5
Yüksek	28,8	71,2	58,2	41,8	24,7	75,3	17,1	82,9	17,1	82,9	8,9	91,1	15,8	84,2

Eğitim düzeyi üzerinden bakıldığında eğitimin yükselmesine paralel olarak kurumsal destek alma eğiliminde artış olmaktadır. Bankalardan ve danışmanlık firmalarından en fazla destek alanlar üniversite mezunlarıdır. Bu da eğitim düzeyinin artışına paralel olarak kurumsal kaynaklar hakkında bilgi sahibi olma olasılığının arttığını göstermektedir. Yine Türk arkadaşlarla başka ülkeden arkadaşlardan en fazla destek görenler üniversite mezunu olan girişimcilerdir. Bu üniversite eğitimine sahip olan girişimcilerin aynı zamanda kendi topluluklarının dışında bir networke diğerlerine göre daha fazla oranda sahip olduğunu göstermektedir. Buna karşın devlet yetkililerinden en fazla oranda destek alanlar düşük eğitimi olan girişimcilerdir. Burada devletin göçmenler için sağladığı imkânlar akla gelmektedir.

4.4. Girişimcilerin Uzun Vadeli Hedefleri

Araştırmada ele alınan konulardan biri de göçmen girişimcilerin işleriyle ilgili uzun vadeli hedeflerinin ne olduğu olmuştur. Araştırmaya katılanlara Tablo 4.9'da yer alan 5 seçenek sunulmuş ve uzun vadede bunlardan hangisini yapacakları sorulmuştur. Gelen cevaplara göre katılımcıların yüzde 72,8'i mevcut işlerini Türkiye'de büyüterek sürdürmek istemektedirler. Bu da üç göçmen girişimciden üçte ikisinin işiyle ilgili geleceğini Türkiye'de planladığı anlamına gelmektedir. Öte yandan işini ileride kendi memleketinde yapmayı planlayanların oranı yüzde 14,5 düzeyindedir. Bu veriden hareketle uzun vadede kendi memleketinde kendine gelecek arayacak olanların oranının oldukça düşük olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 4.9: İşinizle ilgili uzun vadeli hedefiniz nedir?

	Sayı	Yüzde
Mevcut işimi ileride kendi memleketimde sürdürmek	50	14,5
Mevcut işimi burada sürdürerek büyütme	252	72,8
Başka bir sektörde yeni bir iş kurmak	24	6,9
Bu işi kapatıp maaşlı bir işe girmek	5	1,4
Gelecek planım yoktur	15	4,3
Toplam	346	100

Uzun vadeli hedef konusunda cinsiyet, yaş ve eğitim göçmen girişimciler arasında anlamlı bir farklılığa yol açmakta mıdır? Bu sorunun cevabına Tablo 4.10'a yansıyan veriler üzerinden bakılabilir. İlgili tabloda görüldüğü gibi işini ileride nerede sürdüreceği konusunda kadınlarla erkekler arasında belirgin bir farklılık bulunmaktadır. Erkekler işlerini ileride kendi memleketlerinde sürdürmek isterken, kadınlar Türkiye'de sürdürme eğilimindedirler.

Konuya yaş değişkeni üzerinden bakıldığında, mevcut işini Türkiye'de sürdürme konusunda yaşlı girişimcilerin diğerlerine göre daha fazla istekli olduğu görülür. Aynı şekilde bu işi kapatıp maaşlı bir işte çalışma konusu da yaşlılarda gençlere göre daha fazla oranda göze çarpmaktadır. Ancak başka sektörde yeni bir iş kurma konusunda gençler orta yaş ve yaşlı girişimcilere göre daha heveslidirler. Bu durum gençlerin diğer yaş gruplarına göre daha dinamik oluşuna ve bunun da onlarda alternatif işler yapma isteği uyandırmasına bağlanabilir.

Tablo 4.10: İşinizle ilgili uzun vadeli hedefiniz nedir?

	Mevcut işimi ileride kendi memleketimde sürdürmek	Mevcut işimi burada sürdürerek büyütme	Başka bir sektörde yeni bir iş kurmak	Bu işi kapatıp maaşlı bir işe girmek	Gelecek planım yoktur	Toplam
Cinsiyet						
Kadın	2,1	95,7	2,1	0	0	100
Erkek	16,4	69,2	7,7	1,7	5,0	100
Yaş						
18-30 arası	12,3	71,3	9,8	0	6,6	100
31-45 arası	17,6	70,3	5,4	2,0	4,7	100
46 ve üstü	11,8	80,3	5,3	2,6	0	100
Eğitim						
İlkokul	17,5	70,0	7,5	5,0	0	100
Orta/lise	18,1	69,4	6,2	1,2	5,0	100
Yüksek	9,6	77,4	7,5	0,7	4,8	100

Konuya eğitim düzeyi üzerinden bakıldığında bazı seçeneklerde eğitimin belirleyici bir faktör olarak rol oynadığı görülür. Tabloda yer alan verilere göre düşük eğitimi olan göçmen girişimciler mevcut işlerini kendi memleketlerinde sürdürmek ve bu işi kapatıp maaşlı bir işe girmek konusunda diğer eğitim gruplarına göre daha fazla isteklidirler. Öte yandan mevcut işini Türkiye'de sürdürme konusunda üniversite eğitime sahip olanlar diğerlerine göre daha fazla oranda eğilim göstermektedirler. Araştırma bulgularına göre düşük eğitimi olanlar gelecekle ilgili herhangi bir planlama eğilimine sahip değilken, lise veya üniversite düzeyinde eğitimi olanlar gelecekle ilgili değişik planlara sahiptirler. Bu da eğitimin girişimcilerde farklı arayışlar içinde olmalarına yol açtığı anlamına gelir.

5

İŞLETME PROFİLİ

Girişimcilerin, göçmenlerin edinilmiş tüketim alışkanlıklarına hitap eden sektörlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Doğrudan kaynak ülkenin damak tadına hitap eden Suriye restoranları gibi etnik mutfaklar, çoğunlukla yine bu ülkelerden gelen göçmenlere ve turistlere hizmet vermektedirler.

Kültürel olarak farklı bir coğrafyadan gelen göçmenler, göç ettikleri ülkelerde de tüketim alışkanlıklarını devam ettirmeye çalışacaklardır. Araştırmaya katılan girişimcilerin, göçmenlerin edinilmiş tüketim alışkanlıklarına hitap eden sektörlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Doğrudan kaynak ülkenin damak tadına hitap eden Suriye restoranları gibi etnik mutfaklar, çoğunlukla yine bu ülkelere gelen göçmenlere ve turistlere hizmet vermektedirler. Kültüre yakınlık ve dil engelinin bulunmaması da göçmen girişimcilere önemli bir avantaj sağlamaktadır.

5.1. Göçmenlerin Uğraştığı İşlerin Profili

Elbette ki, göçmen girişimcilerin işletmeleri sadece ve tamamen göçmenlere hizmet veren işletmeler değildir. Araştırma kapsamında edinilen gözlem ve veriler, işletmelerin yapılarına göre farklılaşmakla birlikte göçmen olmayan tüketicilerin de bu işletmelerin müşterisi oldukları ve zaman içerisinde bu oranın artacağını göstermektedir.

Tablo 5.1: Yaptığınız iş tam olarak nedir?

	Sayı	Yüzde
Hazır Gıda Dükkânı İşletmeciliği(Bakkaliye/Market)	58	16,8
Restoran İşletmeciliği	49	14,2
Bilgisayar/ Cep Telefonu Satış ve Tamir	32	9,2
Hazır Giyim Mağazası İşletmeciliği	27	7,8
Danışmanlık (İkamet, Hukuk)	20	5,8
Gıda Dışı Perakende Satış Dükkânı İşletmeciliği	19	5,5
Terzi	16	4,6
Pasta/Tatlı İmalat ve Satışı	15	4,3
Berber/Kuaför	14	4,0
Kafe İşletmecisi	14	4,0
Turizm Ofisi	13	3,8
Kozmetik Ürünleri Mağazası İşletmeciliği	12	3,5
Diğer	11	3,2
Emlak Ofisi İşletmeciliği	10	2,9
Hazır Gıda Toptancılığı	8	2,3
Ev Eşyası Satış Dükkânı (Mobilya, Perde)	6	1,7
Manav/Kasap	6	1,7
Reklamcılık ve Baskı Hizmetleri	6	1,7
Otomotiv (Kiralama, Yıkama, Tamir)	5	1,4
Para Transfer Ofisi	5	1,4
Toplam	346	100

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcılar arasında en yüksek grup %16,8 oran ile Hazır Gıda Dükkânı İşletmeciliği (Bakkaliye/Market) yapan işletmelerdir. Bu grubu takiben, Restoran İşletmeciliği yapan girişimcilerin oranı %14,2, Bilgisayar/ Cep Telefonu Satış ve Tamir yapan girişimcilerin oranı %9,2, Hazır Giyim Mağazası İşletmeciliği yapan girişimcilerin oranı %7,8, Danışmanlık (İkamet, Hukuk) yapan girişimcilerin oranı %5,8, Gıda Dışı Perakende Satış Dükkânı İşletmeciliği yapan girişimcilerin oranı %5,5'tir. Bu altı meslek grubundaki katılımcıların genel toplam içerisindeki payı yüzde 59,3'tür.

Katılımcı girişim sahiplerinin yaptığı işlere bakıldığında neredeyse tamamının hizmet sektörlerinde faal olduğu, bu sektörler içerisinde ise ticaret temelli girişimlerin öne çıktığı görülmektedir. Tablo 5.1.'den de görüleceği üzere faaliyetler daha çok al-sat temelli işlerde yoğunlaşmakta, nitelik ve beceri gerektiren (danışmanlık, reklamcılık gibi) alanlarda çok düşük oranlar görülmektedir. Katılımcıların icra ettikleri meslekler çoğunlukla gündelik hayat içerisinde hızlı şekilde tüketilen ürünlerdir. Al-sat temelli ticari işletmelerde, başlangıç yatırımının görece daha düşük seviyelerde gerçekleşmektedir. Daha düşük eleman sayısı, daha düşük işletme sermayesi, daha düşük makine teçhizat alım gerekliliği bu tür işletmelerin çok daha hızlı bir şekilde açılabilmelerine imkân vermektedir.

Tablo 5.2: Yaptığınız iş tam olarak nedir?(Cinsiyete Göre)

	Kadın	Erkek	Toplam
Berber/Kuaför	14,3	85,7	100
Bilgisayar/ Cep Telefonu Satış ve Tamir	0	100	100
Danışmanlık (İkamet, Hukuk)	5,0	95,0	100
Diğer	18,2	81,8	100
Emlak Ofisi İşletmeciliği	0	100	100
Ev Eşyası Satış (Mobilya, Perde)	0	100	100
Gıda Dışı Perakende Satış İşletmeciliği	47,4	52,6	100
Hazır Gıda (Bakkaliye/Market)	1,7	98,3	100
Hazır Gıda Toptancılığı	0	100	100

Hazır Giyim Mağazası İşletmeciliği	14,8	85,2	100
Kafe İşletmecisi	0	100	100
Kozmetik Ürünleri Mağazası İşletmeciliği	25,0	75,0	100
Manav/Kasap	0	100	100
Otomotiv (Kiralama, Yıkama, Tamir)	0	100	100
Para Transfer Ofisi	0	100	100
Pasta/Tatlı İmalat ve Satışı	26,7	73,3	100
Reklamcılık ve Baskı Hizmetleri	0	100	100
Restoran İşletmeciliği	10,2	89,8	100
Terzi	100	0	100
Turizm Ofisi	0	100	100

**Alfabetik olarak sıralanmıştır*

Genel olarak göçmen kadınlar girişimcilikte erkeklere göre oldukça geri planda kalmaktadır. İşgücüne katılımın da benzer bir dağılım gösterdiğinden hareketle göçle gelen kadınların hem ev ekonomisi hem de istihdama katılımlarının düşük kaldığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan girişimciler cinsiyet dağılımına göre incelendiğinde erkeklerin kadınlardan daha yüksek oranda girişimde buldukları görülmektedir. İşletmelerin faaliyet gösterdiği on iş kolundaki bütün girişimciler erkek iken, diğer iş kollarında da çoğunlukla erkeklerin daha fazla girişimci faaliyetler içerisinde olduğu görülmektedir. Bu duruma tek istisna katılımcı terzilerdir. Araştırma kapsamında görüşülen bütün terziler kadındır.

Araştırmaya katılan girişimcilerinin cinsiyet dağılımlarında en dengeli sonuç Gıda Dışı Perakende Satış Dükkânı İşletmeciliğindedir (%47,6 kadın - %52,6 erkek). Nitelik ve donanımın öncelikli geldiği iş kollarından birisi olan danışmanlıkta kadınların %5 oranında faaliyet göstermesi, kadınların öğrenme ve gelişme fırsatlarından uzak kalmalarının bir göstergesi biçiminde yorumlanabilir.

Tablo 5.3: Yaptığınız iş tam olarak nedir? (Yaşa Göre)

	18-30 arası	31-45 arası	46 ve üstü	Toplam
Berber/Kuaför	71,4	21,4	7,1	100
Bilgisayar/ Cep Telefonu Satış ve Tamir	50,0	46,9	3,1	100
Danışmanlık (İkamet, Hukuk)	60,0	40,0	0	100
Diğer	36,4	45,5	18,2	100
Emlak Ofisi İşletmeciliği	40,0	30,0	30,0	100
Ev Eşyası Satış (Mobilya, Perde)	16,7	83,3	0	100
Gıda Dışı Perakende Satış Dükkânı İşletmeciliği	26,3	52,6	21,1	100
Hazır Gıda Dükkânı İşletmeciliği(Bakkaliye/Market)	34,5	25,9	39,7	100
Hazır Gıda Toptancılığı	50,0	50,0	0	100
Hazır Giyim Mağazası İşletmeciliği	40,7	33,3	25,9	100
Kafe İşletmecisi	42,9	50,0	7,1	100
Kozmetik Ürünleri Mağazası İşletmeciliği	41,7	50,0	8,3	100
Manav/Kasap	16,7	33,3	50,0	100
Otomotiv (Kiralama, Yıkama, Tamir)	0	40,0	60,0	100
Para Transfer Ofisi	20,0	20,0	60,0	100
Pasta/Tatlı İmalat ve Satışı	13,3	66,7	20,0	100
Reklamcılık ve Baskı Hizmetleri	66,7	33,3	0	100
Restoran İşletmeciliği	16,3	53,1	30,6	100
Terzi	0	68,8	31,2	100
Turizm Ofisi	61,5	30,8	7,7	100

*Alfabetik olarak sıralanmıştır

Tablo 5.2'den hareketle tamamı terzi olarak faaliyet gösteren kadın girişimcilerinin 31-45 yaş aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. 18-30 yaş aralığındaki girişimcilerin çoğunlukla %71,4 ile berber/kuaför, %66,7 ile reklam ve baskı hizmetleri, %61,5 ile de turizm ofisi iş kolunda faaliyet gösterdikleri tespit edilmiştir. 31-45 arasında bu durum %83,3 ile ev eşyası satış dükkânı işletmeciliği, %68,8 ile terzi, %66,7 ile pasta/tatlı imalatı ve satışı olarak kendisini göstermiştir. 46 yaş ve üzeri incelendiğinde %60 ile otomotiv ve para transfer ofisi, %39,7 ile hazır gıda dükkânı işletmeciliğinde faaliyet gösterdikleri gözlemlenmiştir. Bu gözlemler doğrultusunda 31-45 arası girişim sahiplerinin genel olarak alım-satım işlerinde faaliyet gösterdiği görülmektedir. Araştırmaya göre, daha yüksek sermaye gerektiren (manav/kasap, otomotiv ve para transfer ofisi) iş kollarındaki girişimlerde 31-45 arasındaki girişimcilerin daha fazla bulunduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5.4: Yaptığınız iş tam olarak nedir? (Eğitime Göre)

	İlkokul	Orta/lise	Yüksek	Toplam
Berber/Kuaför	50,0	35,7	14,3	100
Bilgisayar/ Cep Telefonu Satış, Tamir	6,2	62,5	31,2	100
Danışmanlık (İkamet, Hukuk)	0	20,0	80,0	100
Diğer	9,1	27,3	63,6	100
Emlak Ofisi İşletmeciliği	0	30,0	70,0	100
Ev Eşyası Satış (Mobilya, Perde)	33,3	50,0	16,7	100
Gıda Dışı Perakende Satış İşletmeciliği	0	36,8	63,2	100
Hazır Gıda (Bakkaliye/Market)	17,2	53,4	29,3	100
Hazır Gıda Toptancılığı	0	37,5	62,5	100
Hazır Giyim Mağazası İşletmeciliği	7,4	59,3	33,3	100
Kafe İşletmecisi	7,1	35,7	57,1	100
Kozmetik Ürünleri Mağazası İşletmeciliği	25,0	50,0	25,0	100

Manav/Kasap	33,3	66,7	0	100
Otomotiv (Kiralama, yıkama, tamir)	0	100	0	100
Para Transfer Ofisi	0	0	100	100
Pasta/Tatlı İmalat ve Satışı	13,3	53,3	33,3	100
Reklamcılık ve Baskı Hizmetleri	0	33,3	66,7	100
Restoran İşletmeciliği	12,2	42,9	44,9	100
Terzi	12,5	37,5	50,0	100
Turizm Ofisi	0	61,5	38,5	100

*Alfabetik olarak sıralanmıştır

Tablo 5.4'teki katılımcıların yaptıkları işlerin eğitim düzeyleri ile ilişkilerine bakıldığında eğitim düzeyinin girişimcilikte önemli bir motivasyon aracı olduğu anlaşılmaktadır. 9 iş kolunda % 50'den fazla (7 iş kolunda %60'tan fazla) kişinin yükseköğrenim görenlerden oluştuğu görülmektedir. Bununla birlikte ilkokul eğitim görenler oranı iş kolları içerisinde en düşük paya sahiptir. Ticaret temelli işletmecilik girişimlerinin orta/lise eğitimi görmüş kişilerce icra edildiği görülmektedir. Yükseköğrenim mezunu olduğunu ifade eden girişimciler görece daha nitelikli faaliyet alanlarında (danışmanlık, reklam vs.) girişim sahibidir. Yükseköğrenim görenlerin manav/kasap ve otomotiv (kiralama, yıkama, tamir) iş kolunda herhangi bir faaliyetlerine rastlanmamıştır. İlk kademeye eğitim düzeyine sahip girişimcilerin yüzde 50 ve üzerinde pay sahibi olduğu tek iş kolu berber/kuaför olarak bulgulanmıştır.

5.2. İşletmelerin Faaliyet Gösterdiği Sektörler

Araştırmaya katılan girişimcilerin büyük bir çoğunluğunun imalat sektörleri yerine hizmet sektörlerinde faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Tablo 5.5.'de görüldüğü üzere en düşük pay %8,4 ile üretim ve imalat sektöründedir. Bu durum, imalat sanayinin

ülke ekonomisinde de son yıllarda payının düşüyor olması⁷ ve hizmet sektörlerinde görece daha düşük bir sermayeye ihtiyaç duyulması ile açıklanabilir. Girişim sermayesi içerisinde makine ve teçhizat alımı, işletmeler için önemli gider kalemlerindedir. Katılımcıların yaptıkları meslekler incelendiğinde (Tablo 5.1.), hâlihazırda üretim ve imalat sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin, makine teçhizat harcamalarının görece daha düşük olduğu, emek yoğun ve bireysel beceri gerektiren sektörlerde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır.

Tablo 5.5: İşletmenizin faaliyet gösterdiği sektör aşağıdakilerden hangisinde yer almaktadır?

	Sayı	Yüzde
Ticaret ve pazarlama sektörü	133	38,4
Üretim ve imalat sektörü	29	8,4
Hizmet sektörü	184	53,2
Toplam	346	100

Tablo 5.6.'da araştırmaya katılan girişimcilerin faaliyet gösterdiği sektörlerin yaş, cinsiyet ve eğitim değişkenlerine göre dağılımları görülmektedir. Buna göre kadınlar yüksek oranda üretim ve imalat sektöründe (%46,8) faaliyet gösterirken, erkekler hizmet sektöründe faaliyetlerini (%59,9) yoğunlaştırmıştır. Bu bulgular cinsiyete göre faaliyet gösterilen sektörler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık (P=0,000) olduğunu göstermektedir. Yaş değişkenine göre tabloya bakıldığında, yaş arttıkça hizmet sektöründe yer alma oranı azalmaktadır. Hizmet sektöründeki girişimcilerden 18-30 yaş aralığındakilerin %62,3, 31-45 yaş aralığındakilerin %52,7, 46 yaş ve üzerindeki ise %39,5 olduğu ölçülmüştür. Hizmet sektöründe 45 yaş ve üzerine çıkıldığında faaliyet gösterme %39,5 ile ciddi şekilde azalmaktadır. Bu azalışın aksine ticaret ve pazarlama sektöründe ağırlık %48,7 ile 46 yaş ve üzerinde yoğunlaşma yaşanmıştır.

⁷ Ayça Tekin Kuru, Nazire Nergiz Dinçer, "Türkiye'de Sanayi ve Hizmet Sektörleri", İktisat ve Toplum, sayı 88, Şubat 2018, s. 5-11.

Tablo 5.6: İşletmenizin faaliyet gösterdiği sektör aşağıdakilerden hangisinde yer almaktadır?

	Ticaret ve pazarlama sektörü	Üretim ve imalat sektörü	Hizmet sektörü	Toplam
Cinsiyet				
Kadın	42,6	46,8	10,6	100
Erkek	37,8	2,3	59,9	100
Yaş				
18-30 arası	36,9	0,8	62,3	100
31-45 arası	34,5	12,8	52,7	100
46 ve üstü	48,7	11,8	39,5	100
Eğitim				
İlkokul	30,0	5,0	65,0	100
Orta/lise	38,1	9,4	52,5	100
Yüksek	41,1	8,2	50,7	100

Eğitim değişkenine göre veriler incelendiğinde bütün eğitim gruplarında hizmet sektöründe faaliyet göstermenin yüzde 50'nin üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Eğitim seviyesi yükseldikçe ticaret ve pazarlama sektöründe yer alma oranı artmaktadır. Toplam sektörler içerisinde üretim ve imalat sektörünün payı yüzde 8,4 gibi oldukça düşük bir oranda kalmakta ve bulgularımıza göre eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamaktadır.

Tablo 5.7: İşletmenizi Türkiye'de kaç yıl önce kurdunuz?

	Sayı	Yüzde
1-6 Ay Arası	28	8,1
7-11 Ay Arası	15	4,3
1-2 Yıl Arası	128	37,0
3-4 Yıl Arası	112	32,4
5-6 Yıl Arası	52	15,0
7-8 Yıl Arası	8	2,3
9 Yıl ve Üstü	3	0,9
Toplam	346	100

Girişimcilerin işletmelerini kaç yıl önce kurduklarını gösteren Tablo 5.7'ye göre, araştırma kapsamında görüşülen girişimlerinin yüzde 69,4'ünün işletmelerini 4 yıldan daha az süre önce kurduğu anlaşılmaktadır. Suriye'de çatışmaların başlamasına paralel olarak, ilk sığınmacı grubunun 2011 yılında Türkiye'ye geldiği düşünüldüğünde; ilk yıllarda girişimcilik faaliyetlerinin sınırlı düzeyde kalması olağandır. Öyle ki girişimcilik faaliyetlerine başlanılabilmesi için, girişimcilerin mikro ölçekte dahi girişimlerini hayata geçirebilmeleri için uzunca bir alışma ve buldukları ekosistemi tanıma gereksinimleri doğduğu çıkarımı yapılabilir. Bu nedenle 7 yıldan daha uzun süre önce kurulan işletmelerin oranı yüzde 3,2'de kalmaktadır. Ancak son 6 ayda 28 yeni şirketin (yüzde 8,1) kurulmuş olması, göçmen girişimciliğinin artarak devam edeceğini göstermektedir.

Tablo 5.8: İşletmenizi Türkiye'de kaç yıl önce kurdunuz?

	1-6 Ay Arası	7-11 Ay Arası	1-2 Yıl Arası	3-4 Yıl Arası	5-6 Yıl Arası	7-8 Yıl Arası	9 Yıl ve Üstü
Cinsiyet							
Kadın	8,4	5,0	36,1	31,8	15,1	2,7	1,0
Erkek	6,4	0	42,6	36,2	14,9	0	0
Yaş							
18-30 arası	2,5	3,3	39,3	38,5	12,3	3,3	0,8
31-45 arası	9,5	5,4	37,8	29,7	15,5	2,0	0
46 ve üstü	14,5	3,9	31,6	27,6	18,4	1,3	2,6
Eğitim							
İlkokul	10,0	2,5	47,5	27,5	7,5	5,0	0
Orta/lise	6,9	4,4	36,9	35,0	14,4	1,2	1,2
Yüksek	8,9	4,8	34,2	30,8	17,8	2,7	0,7

Cinsiyet, yaş ve eğitim değişkenlerine göre girişimcilerin işletmelerini kaç yıl önce kurdukları Tablo 5.8'de verilmiştir. Tabloya göre son bir yılda kadınların erkeklerden daha fazla işletme kurdukları ve buradan hareketle kadın girişimci sayısının önümüzdeki yıllarda daha da artacağı öngörülebilir. İşletmelerin kuruluş yılları ile cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 5.11.'de gösterildiği gibi, katılımcıların %59,8 oranındaki kısmı, girişim sermayelerini ülkelerinden getirdiklerini, yüzde 26,0 oranındaki kısmı ise bu sermayeyi Türkiye'de kazandıkları birikim ile sağladıklarını belirtmişlerdir. Bu noktadan hareketle, katılımcıların girişimcilik faaliyetlerinin son yıllarda artış göstermesinin en büyük sebebi, Türkiye'deki ekosisteme alışma ve tanıma iken diğer etkili sebep ise, sermaye yetersizliğine bağlı olarak, girişimcilik için gerekli koşulların oluşmamasıdır.

Tablo 5.9: İşletmenizin statüsü nedir?

	Sayı	Yüzde
Tek kişiye ait işletme	187	54,0
Aile işletmesi	56	16,2
Ortaklığa dayalı işletme	103	29,8
Toplam	346	100

Tablo 5.9'da araştırmaya katılan girişimcilerin hangi statüde işletmeye sahip oldukları incelenmiştir. Tabloya göre işletmelerin yarısından fazlasını (%54) tek kişilik şahıs şirketleri/girişimleri oluşturmaktadır. Bu oranı %29,8 ile ortaklığa dayalı işletme ve %16,2 ile aile işletmesi takip etmektedir. İlerleyen sayfalarda görüleceği gibi, araştırmaya katılan girişimcilere ait işletmelerinin yüzde 95,5'i mikro işletmelerdir. Bu tür işletmeler, eğer katma değeri yüksek ürün ve hizmetleri sunamıyorlarsa, karlılık oranlarındaki düşüklük sebebiyle çoğunlukla çok ortaklı bir işletme modeline uygun olmamaktadır. Yine Tablo 5.1'de gösterilen katılımcıların hangi mesleklerde oldukları düşünüldüğünde, halihazırda araştırma kapsamında görüşülen katılımcılar arasında tek kişiye ait işletme (%54,0) ve aile işletmesi (%16,2) olma oranının yüksek olmasının sebebi, işletmelerin mikro ölçekli ve düşük katma değer üreten alanlarda faaliyet göstermeleridir.

Tablo 5.10: İşletmenizin statüsü nedir?

	Tek kişiye ait işletme	Aile işletmesi	Ortaklığa dayalı işletme	Toplam
Cinsiyet				
Kadın	53,2	38,3	8,5	100
Erkek	54,2	12,7	33,1	100
Yaş				
18-30 arası	49,2	18,0	32,8	100

31-45 arası	55,4	14,9	29,7	100
46 ve üstü	59,2	15,8	25,0	100
Eğitim				
İlkokul	65,0	22,5	12,5	100
Orta/lise	52,5	20,0	27,5	100
Yüksek	52,7	10,3	37,0	100

Araştırmaya katılan girişimcilerin tek kişiye ait işletmelerde kadın %53,2, erkek %54,2 oranı birbirine yakın iken, aile işletmelerinde kadın girişimlerinin oranının arttığı gözlemlenmiştir. Cinsiyet grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (P=0,033). Erkek girişimcilerin ortaklığa dayalı işletmelerde %33,1 oranı ile kadın girişimcilerden yaklaşık 4 kat daha fazla pay sahibi oldukları görülmektedir.

Bütün yaş gruplarında tek kişiye ait işletmelerin varlığının yüzde 50 civarı ve daha üzeri olduğu göze çarparken 18-30 arası (%49,2), 31-45 arası (%55,4), 46 yaş ve üzerinde bu oran %59,2 olarak gerçekleşmiştir. Yaş ilerledikçe ortaklığa dayalı işletme modelinin azaldığı görülmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe, ortaklığa dayalı işletme girişimine katılım da artmaktadır. Yükseköğrenim görenlerin ilkökul ve ortaokul/lise gruplarına nazaran ortaklığa dayalı işletme konusunda %37 oranı ile daha yatkın oldukları görülmüştür.

5.3. İşletmelerin Kuruluş Sermayesi

İşletmelerin kuruluş sermayelerinin, Türkiye dışarısından getirilmesi, halihazırda ülke ekonomisinin önemli sorunlu noktalarından olan cari işlemler dengesindeki açığın ve önceki yıllara göre düşüş gösteren doğrudan yatırımlardan kaynaklanan net girişlerdeki düşüşün giderilmesi açısından önemlidir.⁸

Tablo 5.11'de görüldüğü üzere katılımcı girişimcilerin %59,8 oranında ülkelerinden getirdikleri birikim ve imkanlarla girişimlerini hayata geçirdikleri görülmektedir. Tür-

⁸ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, "Cari İşlemler Dengesi İstatistikleri", Mart 2020, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/odemeler+dengesi+ve+ilgili+istatistikler/odemeler+dengesi+istatistikleri>, (Erişim Tarihi: 20.05.2020).

kiye'de kazandığı parayla girişimlerini finanse edenlerin oranı %26 ile ölçülmüştür. Arkadaş çevresinin sağladığı imkanlarla girişimini kuranların oranı %14,2 ile en düşük oran olarak tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında edinilen gözlem, katılımcıların banka ve türevi finans kuruluşlarından kredi-finansman yoluyla sermaye edinme yoluna gitmedikleridir. Dil engeli, hukuki mevzuata hakim olmama, gerekli yeterliliğın sağlanamaması ve imkanlar konusundaki bilgi eksikliğinden ötürü, katılımcılar daha geleneksel sermaye edinme yollarını tercih etmektedirler.

Tablo 5.11: İşletmenizin kuruluş sermayesini nasıl sağladınız?

	Sayı	Yüzde
Ülkemden getirdiğim birikim ve imkanlarla	207	59,8
Arkadaş çevremın sağladığı imkanlarla	49	14,2
Türkiye'de kazandığım parayla	90	26,0
Toplam	346	100

Bu kapsamda katılımcılar arasında en fazla oranda karşılaşılan sermaye edinme yönteminin, halihazırda var olan birikimlerin değerlendirilmesi olduğu görülmektedir. Unutulmamalıdır ki, katılımcıların birçoğu kendi ülkelerinde de çeşitli girişimcilik faaliyetleri içerisinde bulunmuşlardır. İç savaş ve buna bağlı olarak Türkiye'ye göç ile birlikte, kendi ülkelerinde var olan birikimin sermaye olarak kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında kuruluş sermayesinin sağlanmasında, sosyal sermaye ağlarının etkinleştirildiği örnekler de yüzde 14,2 oran ile azımsanmayacak bir seviyededir. Katılımcıların yüzde 26,0 oranındaki kısmı ise, Türkiye'de oluşturdukları birikimi sermaye olarak değerlendirmişlerdir.

Tablo 5.12: İşletmenizin kuruluş sermayesini nasıl sağladınız?

	Ülkemden getirdiğim birikim ve imkanlarla	Arkadaş çevremin sağladığı imkanlarla	Türkiye'de kazandığım parayla	Toplam
Cinsiyet				
Kadın	42,6	12,8	44,7	100
Erkek	62,5	14,4	23,1	100
Yaş				
18-30 arası	53,3	16,4	30,3	100
31-45 arası	60,8	14,2	25,0	100
46 ve üstü	68,4	10,5	21,1	100
Eğitim				
İlkokul	62,5	20,0	17,5	100
Orta/lise	57,5	15,6	26,9	100
Yüksek	61,6	11,0	27,4	100

Tablo 5.12'de gösterildiği üzere, işletmenin kuruluş sermayesinin sağlanması, cinsiyet, yaş ve eğitim üzerinden değerlendirildiğinde bütün alt gruplarda en yüksek oranın katılımcıların kendi ülkelerinden getirdikleri birikimlerin olduğu görülmektedir. Genel eğilim içerisinde en dikkat çekici durum ise, kadın katılımcılar arasında Türkiye'de kazandıkları parayı kuruluş sermayesi olarak kullanma oranının (%44,7), erkek katılımcılara göre (%23,1) çok daha yüksek olmasıdır. Ki cinsiyet grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($P=0,006$). Bu durum, kadınlar arasında girişimcilik faaliyetlerinde bulunma istediğinin ne kadar yüksek olduğunun bir göstergesidir. Kadınlar, birikim sağlayabildikleri zaman, yatırım yapma konusunda motive olmaktadır. Kadınlara yönelik mikro kredilerin daha fazla sağlanması, girişimcilik eğitimlerinin yoğunlaştırılması ve kuruluş sermayeleri konusunda verilecek hibe ve kredi gibi desteklerin artırılması sonucunda artan oranlarda kadının girişimcilik faaliyetlerine katılmaları tesis edilebilir.

Tablo 5.13: İşletmenizin faaliyet gösterdiği yer kendi mülkiyetiniz mi yoksa kira mı?

	Sayı	Yüzde
Kendi Mülkiyetimde	3	0,9
Kira	343	99,1
Toplam	346	100

Tablo 5.13'te katılımcıların işletmelerinin faaliyet gösterdikleri yerin kira mı yoksa kendi mülkiyetleri mi olduğu gösterilmiştir. Öyle ki, katılımcı girişim sahiplerinin %99,1'i girişimlerini kirada devam ettirirken; kendi mülkiyetinde girişimlerini devam ettirenlerin oranı %0,9 olarak gözlemlenmiştir. Her iki göstergeden de görüldüğü üzere girişimcilerin mülkiyet edinmeye yönelmedikleri ve kiracı durumunda faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Öncelikli olarak bu durumun temel sebebinin yabancıların mülk edinmeleri ile ilgili kısıtlamalar olduğu söylenebilir. Türkiye ve Suriye arasındaki Hatay sorunu dolayısıyla, Suriyelilerin Türkiye'de mülk edinmeleri kısıtlanmış bulunmaktadır.⁹ Bu doğrultuda, katılımcıların %86,1 oranındaki kısmının Suriyeli olduğu düşünüldüğünde, katılımcıların halihazırda işletmelerinin yoğunluklu olarak kira olması anlam kazanmaktadır.

Tablo 5.14: İşletmenizin faaliyet gösterdiği yer kendi mülkiyetiniz mi yoksa kira mı?

	Kendi Mülkiyetimde	Kira	Toplam
Cinsiyet			
Kadın	0	100	100
Erkek	1,0	99,0	100

⁹ Ayrıntılı bilgi için Bknz: Sinan Şığva, "İdari Yargı Kararları Işığında 1062 Sayılı Mukabele-i Bilmisil Kanununun Uygulanışı" Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(2), 2016, 181-196.

Yaş			
18-30 arası	1,6	98,4	100
31-45 arası	0,7	99,3	100
46 ve üstü	0	100	100
Eğitim			
İlkokul	0	100	100
Orta/lise	0,6	99,4	100
Yüksek	1,4	98,6	100

Bu noktada öne çıkan bir diğer sebep de, katılımcıların yüzde 81,8 oranındaki kısmının işletmelerinin, 4 ve daha az yıl önce kurulmuş olmasıdır (Bknz: Tablo 5.7). İşletmelerin çok büyük bir kısmının bir ticari kuruluş için kısa sayılabilecek bir süre zarfında faaliyette bulunuyor olması, elbette ki girişimciler için mülk edinmeden kaçınmalarını motive etmektedir. Kısa süredir faaliyet yürüten işletmelerde girişimciler için mülk edinme, ciddi bir finansal yatırım gerektirdiğinden, işletmeleri kirada sürdürmek, girişimciler için rasyonel bir tercih olarak kabul edilebilir.

Tablo 5.14'te görüleceği üzere, araştırma kapsamında görüşülen girişimciler arasında yaş, eğitim ve cinsiyet farkı gözetmeksizin, işletmeleri edinilen mülklerden ziyade kiralanılan mekanlarda sürdürme eğiliminin var olduğu görülmektedir.

5.4. İşletmelerde Pazarlama Faaliyetleri

İlgili tablo incelendiğinde görüleceği üzere, katılımcıların yüzde 83,8 oranındaki kısmı İstanbul ve çevresine, yüzde 10,7 oranındaki kısmı uluslararası pazara, yüzde 5,5 oranındaki kısmı ise tüm Türkiye pazarına hitap ettiklerini belirtmektedirler. Katılımcıların işletme büyüklükleri (Tablo 6.2.) ve faaliyet gösterdikleri sektörler (Tablo 5.1.) incelendiğinde, katılımcıların işletmelerinin lokal oldukları görülmektedir. Lokal olmalarından ötürü de, kahir ekseriyetle İstanbul ve çevresine hitap etmeleri olağandır.

Tablo 5.15: Genelde aşağıdaki pazarlardan hangisine hitap ediyorsunuz?

	Sayı	Yüzde
İstanbul ve çevresi	290	83,8
Tüm Türkiye Pazarı	19	5,5
Uluslararası Pazar	37	10,7
Toplam	346	100

Katılımcılar faaliyet gösterdikleri mesleki alanlar gereğince, kısıtlı bir pazara sahiptirler. Çoğu işletmede, hitap edilen pazar İstanbul genelinden çok, şehrin bir kısmıdır. Türkiye pazarına ve uluslararası pazara hitap eden işletmeler çoğunlukla üretim alanında faaliyet gösteren işletmeler, hazır gıda toptancılığı gibi alım-satıma yoğunlaşan işletmeler ve turizm, emlak danışmanlığı, hukuk danışmanlığı, reklamcılık ve para transfer ofisleri gibi işletmelerdir (Bknz: Tablo 5.1.). Zikredilen bu işletmeler, faaliyet alanları dolayısıyla, sadece İstanbul ve çevresine değil, hem ülkenin geneline hem de uluslararası alana hitap etmektedirler.

Tablo 5.16: Genelde aşağıdaki pazarlardan hangisine hitap ediyorsunuz?

	İstanbul ve çevresi	Tüm Türkiye pazarı	Uluslararası Pazar	Toplam
Cinsiyet				
Kadın	80,9	10,6	8,5	100
Erkek	84,3	4,7	11,0	100
Yaş				
18-30 arası	81,1	1,6	17,2	100
31-45 arası	85,1	6,1	8,8	100
46 ve üstü	85,5	10,5	3,9	100

Eğitim				
İlkokul	90,0	7,5	2,5	100
Orta/lise	90,0	1,2	8,8	100
Yüksek	75,3	9,6	15,1	100

Tablo 5.16 incelendiğinde görüleceği üzere, hitap edilen pazar alanında bütün alt gruplarda İstanbul ve çevresine hitap etme oranı çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu durum cinsiyet üzerinden incelendiğinde görüleceği üzere, erkek katılımcılar arasında uluslararası pazara hitap etme oranı (%11,1), kadın katılımcılara (%8,5) göre daha yüksektir. Durum yaş üzerinden incelendiğinde ise, 18-30 arasındaki katılımcıların diğer yaş gruplarına göre daha fazla oranda (%17,2) uluslararası pazara hitap ettikleri görülebilir. Eğitim seviyesi üzerinden yapılan incelemede ise, Yükseköğrenim derecesine sahip katılımcıların diğer eğitim gruplarına nazaran daha yüksek oranda (%15,1) uluslararası pazara hitap ettikleri görülmektedir. Eğitim grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. (P=0,005)

Tablo 5.17: Aşağıdaki faaliyetleri hangi ölçüde yapıyorsunuz?

	Pek Değil	Biraz	Çok fazla	Toplam
Kendi ülkesinden ithalat	93,6	6,1	0,3	100
Kendi ülkesine ihracat	93,6	6,1	0,3	100
Başka ülkeden ithalat	91,3	8,1	0,6	100
Başka ülkeye ihracat	88,2	6,1	5,8	100

İlgili tabloda görüleceği üzere, girişimlerin büyük bir çoğunluğunun lokal bir pazara sahip olduğu ve odaklandığı görülmektedir. Kendi ülkesinden ithalat yapmayanların oranı %93,6, kendi ülkesine ihracat yapmayanların oranı %93,6, başka ülkeden ithalat yapmayanların %91,3, başka ülkeye ihracat yapmayanların oranı ise %88,2 olarak ölçülmüştür. Bu durumun değiştirilip, şirketlerin uluslararası faaliyetlerinin gelişiminin sağlanması ve pazar büyümesinin artırılması açısından gerekli bilgilendirmelerin yapılması önemli bir hususu oluşturmaktadır. Göçmen girişimciler özellikle ihracat

alanında çok ciddi bir potansiyele sahiptirler. Farklı kültürel formasyonlara, ekonomik ilişkilere ve iş yapma kültürüne aşina olmaları göçmen girişimcilerin ihracat alanına yönlendirildiklerinde, başarı göstermelerini olumlu yönde etkileyecek olan faktörlerdendir. Türk ekonomisinin yaşadığı sorunlardan birisini de dış ticaret açığıdır.¹⁰

Katma değeri yüksek ürün ve hizmetlerin üretilmesi ihracatın artırılması için önemli bir nokta olmakla beraber, uluslararası alanda yeni pazarlar bulmak, buralardaki ekosisteme uyum sağlamak ve mevcut pazarda rakipler arasında faaliyet göstermek, sürdürülebilir bir ticaret modeli için önemli noktalardandır. Göçmen girişimciliği bu noktada sahip olduğu avantajlar dolayısıyla, çok ciddi bir potansiyel barındırmaktadır. Bu potansiyelin hayata geçirilmesi için hibe-kredi gibi finansal desteklerin artarak sağlanması, göçmen girişimcilere hukuki müktesebatın iyi aktarılması ve yaygın eğitim olanaklarının sunulması gerekmektedir.

Tablo 5.18: Aşağıdaki faaliyetleri hangi ölçüde yapıyorsunuz?

	Kendi ülkesinden ithalat		Kendi ülkesine ihracat		Başka ülkeden ithalat		Başka ülkeye ihracat	
	Yapıyor	Yapmıyor	Yapıyor	Yapmıyor	Yapıyor	Yapmıyor	Yapıyor	Yapmıyor
Cinsiyet								
Kadın	6,4	93,6	10,6	89,4	8,5	91,5	17,0	83,0
Erkek	6,4	93,6	5,7	94,3	8,7	91,3	11,0	89,0
Yaş								
18-30 arası	9,0	91,0	7,4	92,6	12,3	87,7	14,8	85,2
31-45 arası	6,8	93,2	8,1	91,9	8,8	91,2	12,8	87,2
46 ve üstü	1,3	98,7	1,3	98,7	2,6	97,4	5,3	94,7

¹⁰ T.C. Ticaret Bakanlığı, "Dış Ticaret İstatistikleri Genel Ticaret Sistemi-Dış Ticaret Değerleri", <https://ticaret.gov.tr/istatistikler/dis-ticaret-istatistikleri/dis-ticaret-istatistikleri-2019-2020-ocak-nisan-donemi-genel-ticaret-sistemi>, (Erişim Tarihi: 25.05.2020).

Eğitim								
İlkokul	7,5	92,5	5,0	95,0	5,0	95,0	7,5	92,5
Orta/lise	3,1	96,9	3,8	96,2	3,8	96,2	8,1	91,9
Yüksek	9,6	90,4	9,6	90,4	15,1	84,9	17,1	82,9

Tablo 5.18 incelendiğinde görüleceği üzere, kadın katılımcılar arasında ihracat faaliyetlerinin erkek katılımcılara göre daha yoğun olduğu görülmektedir. Öyle ki, kendi ülkesinden ithalat oranı iki grupta da eşdeğer iken, kendi ülkesine ihracat kadın katılımcılar (%10,6) arasında erkek katılımcılara (%5,7) göre daha yaygındır. Yine başka ülkeye ihracat oranı kadın katılımcılar (%17,0) arasında erkek katılımcılara (%11,0) göre daha yaygındır. Tablo 5.2.'de gösterildiği üzere, kadın katılımcılar arasında gıda dışı perakende ürünleri, hazır giyim ürünleri, kozmetik ürünleri, pasta-tatlı imalatı ve terziilik alanlarında yoğunlaşan faaliyetlerde hem kendi ülkelerine hem de başka bir ülkeye mal ve hizmet tedarik edildiği görülmektedir.

Bu durum yaş kriteri üzerinden incelendiğinde, genel olarak yaş seviyesinde yaşanan artışın, ithalat ve ihracat faaliyetlerinin yoğunluğunu düşürdüğü görülmektedir. 46 yaş ve üzeri katılımcılar, hem ithalat hem de ihracat alanlarının hepsinde, diğer yaş gruplarına göre daha düşük seviyelerde faaliyet göstermektedirler. Tablo 5.3'te gösterilen, meslek alanları incelendiğinde görüleceği gibi, 46 yaş ve üstü katılımcıların ekseriyetle lokal alanda faaliyet gösteren meslek türlerinde yoğunlaşmaları bu durumun temel sebebinin oluşturmaktadır.

Katılımcıların işletmelerindeki ithalat ve ihracat faaliyetleri, eğitim seviyesi üzerinden incelendiğinde, eğitimin azalması ve artmasına bağlı olarak ithalat-ihracat faaliyetlerinde değişim yaşanmasında doğru orantılı bir eğilim gözlenmemektedir. Tablo 5.18 incelendiğinde görüldüğü gibi, ihracat ve ithalat faaliyetlerindeki yoğunluk genel olarak, yükseköğrenim seviyesindeki katılımcılar arasında daha yaygın görülmektedir. Yükseköğrenim seviyesindeki katılımcıları, bir kademe alt grubu oluşturan lise mezunları değil, genel olarak ilköğrenim seviyesindeki katılımcılar takip etmektedir. Bu sebeple eğitim seviyesindeki her artışın, uluslararası pazarlar ile bağlantı içerisinde olmak anlamına gelen ithalat-ihracat faaliyetlerini arttırdığı söylenemez. İstatistiksel olarak, eğitim grupları arasında; başka ülkeden ithalat (P=0,001) ve başka ülkeye ihracat (P=0,034) konularında istatistiksel olarak farklılık tespit edilmesine rağmen, eğitim seviyesindeki değişim ve ithalat-ihracat arasındaki ilişkinin bilahare araştırılması elzemdir.

6

İŞLETMELERDE İSTİHDAM

Girişimcilik faaliyetlerinin artması, ekonomideki mal ve hizmetlerde artışa yol açacağı için, istihdam olanaklarının da artmasını beraberinde getirmektedir. Göçmen girişimciliği de, diğer girişimcilik örneklerinde görüldüğü gibi ekonomik faaliyetlerin artmasını sağladığı için iş gücü piyasalarında istihdam olanakları üzerinde olumlu etkide bulunmaktadır.

İstihdam, makro ekonomik veriler içerisinde yer alan ve ülke ekonomilerinin mevcut durumlarıyla alakalı önemli bir göstergedir. Öyle ki, istihdam olanaklarının gelişmediği iş gücü piyasalarının sorunlu bir ekonomiyi işaret ettikleri söylenebilir. İşsizlik oranlarının yüksekliği o ülkede ekonomik yapının sorunlu olduğunu göstermesi yanında, sosyal patlama riskinin de tetikleyicisi olabilmektedir.

Girişimcilik faaliyetlerinin artması, temel olarak o ekonomideki faaliyetlerin artmasını da beraberinde getirmektedir. Bu durumda girişimcilik faaliyetlerinin artması, istihdam üzerinde olumlu etkiler göstermektedir. Girişimcilik faaliyetlerinin artması, ekonomideki mal ve hizmetlerde artışa yol açacağı için, istihdam olanaklarının da artmasını beraberinde getirmektedir.

Göçmen girişimciliği de, diğer girişimcilik örneklerinde görüldüğü gibi ekonomik faaliyetlerin artmasını sağladığı için iş gücü piyasalarında istihdam olanakları üzerinde olumlu etkide bulunmaktadır. Bu durum, girişimcilik faaliyetlerine yönlendirilen göçmenlerin, ülke ekonomilerine olumlu katkılar sağlamasını doğurmaktadır. Göçmenler, gittikleri ülkeler için bu anlamda bir fırsat olarak görülmelidirler. Farklı ticari ve kültürel habitattan gelen göçmen girişimciler, gittikleri ülkelerde yeni ekonomik bağlantılar; üretim, hizmet ve ticaret sektörlerinde farklı bir bakış açısı kazandıracaklarından ötürü; rekabeti, çeşitliliği ve iş hacmini büyüteceklerdir.

Bu noktada, göçmen girişimcilik faaliyetlerinin artmasının olumlu yönlerinin ağır basmasına karşın, olguya neden pejoratif anlamlar yüklendiğinin de açıklanması elzemdir. Bu durumun temelinde öncelikle göçmen girişimciler tarafından ekonomideki rekabetçi yapının arttırılmasının mevcut ekonomik faaliyet yürütücüleri tarafından bir tehdit olarak algılanması yatmaktadır. Özellikle aşırı sağ siyaset, gerek mikro ve küçük işletme sahiplerini, gerekse işgücü piyasalarındaki emekçileri, göçmenlerin mevcut işletmelerin kapanmasına sebep olacakları veya işgücü piyasasını bozarak emekçilerin işlerini ellerinden alacakları söylemleri üzerinden güdülemektedir. Ülke ekonomilerinde yapısal sorunların yarattığı olumsuzluklar göçmen girişimciliğine yahut göçmen işgücüne yüklenmektedir.

Bu durumun açıklanması için Türkiye'deki işgücü piyasalarındaki bazı makro ekonomik verileri irdelemek gerekmektedir. Makro ekonomik veriler incelendiğinde Türkiye'de istihdam oranları noktasında sorunlu bir durumun varlığı görülmektedir. Öyle ki, Türkiye'deki iş gücü piyasalarına dair temel veriler incelendiğinde iki nokta diğerlerinden öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, işsizlik oranının yüksek oranlı oluşu, ikincisi de kayıt dışı istihdamın yüksek oranlı oluşudur.

Türkiye'de 2019 yılında, 15 yaş üzerine çalışabilir nüfus içerisindeki işsizlik oranı %13,7'dir.¹¹ Bunun içerisinde özellikle 15-14 yaş aralığındaki genç işsizliğinin %25,4 oran ile yüksek oluşu dikkat çekicidir.¹² Diğer yandan istihdam edilen nüfus içerisinde kayıt dışı çalışma oranı da % 33,42 ile yüksek seviyededir.¹³ Bu iki husus Türkiye'deki işgücü piyasasının sorunlu öğelerindedir. Bunun yanında Bölüm 5.1.'de açıklandığı üzere, Türkiye'de faaliyet gösteren işletmelerin çok büyük bir çoğunluğunu Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler oluşturmaktadır. Öyle ki, TÜİK verilerine göre 2018 yılında Türkiye'de faal durumdaki 3.845.951 işletme içerisinde, sadece 5320 işletme 250 ve üstü çalışan büyüklüğüne sahiptir. Geriye kalan 3.840.631 işletme içerisinde ise en büyük oran, 3.383.039 işletme ile 1-9 eleman istihdam eden işletmelere aittir.¹⁴

6.1. İşletmelerde İstihdam Edilen Personel Sayısı

Türkiye'de iş gücü piyasasında yüksek işsizlik görülmektedir ve Türk ekonomisinde Koberler çok yüksek orandadır. Ülke ekonomisinin içerisinde bulunduğu bu durumu göçmenlere bağlayan göçmen karşıtı söylem, işsizlik oranının yüksek oluşunu, halihazırdaki yüksek kayıt dışı çalışma oranını göçmen iş gücünün varlığına bağlamaktadır. Mikro ve küçük işletmelerin Türkiye'de fazla sayıda oluşu ve göçmen girişimciliğinin yoğun olarak mikro ve küçük işletmelerden teşekkül etmesi ise (Bknz: Tablo 5.), göçmen girişimciliğinin, mevcut iş yerlerinin faaliyetleri üzerinde olumsuz bir etkide bulunacağı söyleminin güç kazanmasına sebep olmaktadır. Fakat bu noktada Tablo 6.1 incelendiğinde görüleceği üzere, gerçekte bu söylemin yanlışlığı ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, araştırma kapsamında görüşülen 346 işletmede istihdam edilen toplam

11 TÜİK, "İşgücü İstatistikleri 2019", <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr>, (Erişim Tarihi: 17.05.2020).

12 TÜİK, "İşgücü İstatistikleri 2019", <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr>, (Erişim Tarihi: 17.05.2020).

13 SGK, "Kayıt Dışı Çalışma Oranı 2018", http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari/kayitdisi_istihdam_orani, (Erişim Tarihi: 17.05.2020).

14 TÜİK, "İş Kayıtları İstatistikleri-Girişim Sayıları 2018", <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=145&locale=tr>, (Erişim Tarihi: 17.05.2020).

kişi sayısı 1529'dur. İşletme başına ortalama istihdam edilen kişi sayısı 4,42 kişidir. Görüleceği üzere, göçmen girişimciler, mal ve hizmetlerdeki artışlarına paralel olarak istihdam alanlarının artmasını sağlamaktadırlar.

Tablo 6.1: İşletmenizde siz dahil çalışanların sayısı ne kadardır? (Sigortalı ya da değil tüm çalışanlar)

	Sayı	Yüzde
Kadın	440	28,8
Erkek	1089	71,2
Toplam	1529	100

*Toplam 108 işletmede çalışan kadınların toplam sayısı 440'tır. Toplam 314 işletmede çalışan erkeklerin toplam sayısı ise 1089'dur. 346 işletmede çalışanların toplam sayısı ise 1529'dur. 346 işletmede toplam çalışan ortalaması 4,42 kişidir.

Tablo 6.1.'de görüleceği üzere, katılımcıların şirketlerinde istihdam edilenler arasında kadınların oranı yüzde 28,8 iken, erkeklerin oranı yüzde 71,2 seviyesindedir. Bu durum Türkiye'de ve dünyada kadınların işgücü piyasalarına katılımlarında yaşanan sorunlara paralellik göstermektedir. Öyle ki, Türkiye'de kadınların işgücüne katılımları 2017 yılında %33,59 seviyesindedir.¹⁵ Halihazırda, katılımcı işletmelerde kadın çalışan oranının düşüklüğü, Türkiye'deki kadınların işgücüne katılımlarındaki düşüklükle benzer seviyelerdedir. Fakat bu durumun göçmen girişimlerin işletmelerinde kadınların çalışma oranına dair bir tespit olduğu unutulmamalıdır. Öyle ki, genel manada göçmen kadınların çok daha yüksek seviyelerde işgücü piyasalarına dahil oldukları söylenebilir. Özellikle göçmen kadınların ev hizmetlerinde yoğun olarak çalıştıkları görülmektedir.¹⁶ Bu sebeple, göçmen kadınların işgücü piyasalarındaki oranlarının çok daha yüksek olduğu, Tablo 6.1.'de elde edilen bulguların mikro ve küçük işletmelerde çalışan kadınların oranını yansıttığı unutulmamalıdır.

¹⁵ Rahmi Gündüz, "OECD'de Kadınların İş Gücüne Katılım Oranının En Düşük Olduğu Ülke Türkiye" Euronews, 08.03.2019, <https://tr.euronews.com/2019/03/08/oecd-de-kadınların-is-gucune-katılım-oranının-en-dusuk-oldugu-ülke-türkiye>, (Erişim Tarihi: 18.05.2020).

¹⁶ Ayşe Emel Akalın, "Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınların Toplumsal Ve İktisadi Varoluş Stratejileri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz" Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, 2014, s. 89-91.

Tablo 6.2: İşletmenizde siz dahil çalışanların sayısı ne kadardır? (Sigortalı ya da değil tüm çalışanlar)

	Yok	1-5 Kişi	6-10 Kişi	11 ve Üstü	Toplam
Kadın Çalışan	68,8	30,1	0,3	0,9	100
Erkek Çalışan	9,2	80,1	6,9	3,8	100
Toplam Çalışan	0	85,5	9,5	4,9	100

Tablo 6.2. İncelendiğinde görüleceği gibi, araştırma kapsamında görüşülen işletmelerin yüzde 68,8 oranındaki kısmında kadın çalışan bulunmamaktadır. Yine işletmelerin yüzde 9,2 oranındaki kısmında erkek çalışan bulunmamaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların yüzde 13,6 oranındaki kısmının kadın girişimciler olduğu hatırlanacak olursa (Bknz: Tablo 2.1.), erkek çalışanın bulunmadığı işletmelerin çok büyük bir kısmının kadın işletmecilerce faaliyet yürüten ve hedef pazarını kadınların oluşturduğu, terzi, kadın kuaförü ve kozmetik ürünlerin satışlarının yapıldığı işletmeler olduğu görülmektedir.(Bknz: Tablo 5.1).

Tablo 6.3: İşletmenizde siz dahil çalışanların sayısı ne kadardır? (Sigortalı ya da değil tüm çalışanlar)

	1-5 Arası Çalışan	6-10 Arası Çalışan	11 ve Üstü Çalışan	Toplam
Cinsiyet				
Kadın	93,6	4,3	2,1	100
Erkek	84,3	10,4	5,4	100
Yaş				
18-30 arası	88,5	7,4	4,1	100
31-45 arası	85,1	10,1	4,7	100
46 ve üstü	81,6	11,8	6,6	100

Eğitim				
İlkokul	87,5	10,0	2,5	100
Orta/lise	90,6	6,2	3,1	100
Yüksek	79,5	13,0	7,5	100

Genel toplam içerisinde toplam çalışanların %85,5 oranındaki işletmede 1-5 kişiden oluştuğu, %9,5 oranında ise 6-10 kişiden oluştuğu düşünüldüğünde, araştırmaya katılan işletmelerin yüzde 95,5 oranında mikro işletmelerden oluştuğu görülmektedir (Bknz: Tablo 6.2.) Katılımcı işletmelerdeki istihdam büyüklüğü, yaş, cinsiyet ve eğitim üzerinden incelendiğinde, genel eğilimin değişmediği ve büyük kırımlarda 1-5 arasında elemana sahip işletmelerin en yüksek oranda buldukları görülmektedir. (Bknz: Tablo 6.3.). Cinsiyet grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmakla beraber (P=0,000), genel eğilim içerisinde en dikkat çekici rakam ise, Yükseköğrenim görmüş katılımcılar arasında daha fazla eleman çalıştırma tutumunun, diğer kırımlara nazaran ufak da olsa daha yüksek oluşudur. Öyle ki, Yükseköğrenim görmüş katılımcılar arasında 1-5 arasında eleman çalışma oranı yüzde 79,5 ile en düşük görülen kırımlı oluşturmaktadır. Bu durumun temel sebebini ise, eğitim durumunun yüksekliği ile, faaliyet yoğunluğu arasındaki doğru oranlı artış teşkil etmektedir. Eğitim grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık (P=0,022) bulunmaktadır.

6.2. İşletmelerde Çalışanların Uyrukları

Katılımcıların sahip oldukları işletmelerde büyük çoğunluğunu %69 ile Suriye, %20,6 ile Türkiye vatandaşları oluşturmaktadır. Bu durum doğrudan hedeflenen pazarın yapısı ile alakalıdır. Tablo 6.2'deki verilere bakıldığında görüleceği üzere, araştırma kapsamında görüşülen katılımcı işletmeler %95 oranında mikro işletmelerden oluşmaktadır. Bu tarz işletmelerin faaliyet alanlarının daha kısıtlı olması beklenen bir durumdur.

Tablo 6.4: İşletmenizde çalışanlar hangi ülkelerdendir?

	Sayı	Yüzde
Suriye	1055	69,0
Türkiye	315	20,6
Irak	42	2,7
Mısır	34	2,2
Filistin	31	2,0
Diğer	52	3,4
Toplam	1529	100

Yine Tablo 5.1.'de verildiği üzere, katılımcı işletmelerin bir çoğu lokal düzeyde faaliyet gösteren işletmelerdir. Bu işletmelerin de pazarları, ekseriyetle doğrudan göçmen grupların kendileridir. Bu durum hitap edilen pazarın sınırlı olmasını doğurmakta ve kültürel ve dilsel gerekçeler sebebiyle işletmecilerin hedef pazara uygun elemanlarla çalışmalarını tetiklemektedir. Tablo 6.4'te yüzde 69,0 oranı ile Suriyeli elemanların çalışıyor olmasının temel sebebi, Tablo 2.6'da gösterildiği üzere, araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların yüzde 86,1 oranındaki kısmının Suriyeli olması ile doğrudan ilintilidir.

Tablo 6.5: İşletmenizde çalışanlar hangi ülkelerdendir? (Çalışan sayısı büyüklüğüne göre)

	Suriye	Türkiye	Irak	Mısır	Filistin	Diğer
Yok	9,8	85,5	93,6	93,6	95,1	91,0
1-5 Kişi	81,2	13,0	6,4	6,4	4,6	9,0
6-10 Kişi	5,5	1,2	0	0	0,3	0
11 ve Üstü Kişi	3,5	0,3	0	0	0	0
Toplam	100	100	100	100	100	100

Bu noktada dikkat çeken husus, görüşülen 346 işletmede toplam 315 Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşının çalıştırılıyor oluşudur (Bknz: Tablo 6.4) . Bu durum, araştırmaya konu edilen işletmelerdeki toplam istihdam edilen kişilerin yüzde 20,6 oranını oluşturmaktadır. İlk bakışta bu şirketlerin faaliyetlerini Türkiye'de sürdürmelerinden ötürü düşük olarak kabul edilebilecek bu oran, işletmelerin büyüklükleri, faaliyet alanları ve hedef pazarları düşünüldüğünde hiç de azımsanmamalıdır. Bu durum, göçmen girişimcilerin sadece kendi ülkelerinden insanlara değil, aynı zamanda Türk vatandaşlarına yönelik istihdam alanı açtıklarını göstermektedir. Yine de bu durum geliştirilmesi gereken bir olguya işaret etmektedir. Farklı uluslardan çalışanların entegrasyonunda yeterli kapasitenin olmadığı ve buna paralel olarak o pazarlara girişin zorlaştığı görülmüştür. Girişimlerin pazar ve çalışma kültürlerini geliştirmeye odaklanması büyük önem taşımaktadır.

6.3. İşletmelerde İstihdam İmkânı

Araştırmaya katılan girişimlerin önümüzdeki 12 ay içerisinde %56,9 gibi düşündürücü bir oranla eleman istihdam etmeyi düşünmedikleri tespit edilmiştir. Belirsiz olduğunu düşünenlerin oranı %21,4 ölçülmüş olup, önümüzdeki dönemde büyüme planlarının olmadığı, kapasite artışı düşünmedikleri fikri tespit edilmiştir. Yüzde 21,7 oranındaki katılımcı ise, önümüzdeki 12 ay içinde eleman istihdam etmek istediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 6.6: Önümüzdeki 12 ay içinde eleman istihdam etmeyi düşünüyor musunuz?

	Sayı	Yüzde
Hayır	197	56,9
Evet	75	21,7
Belirsiz	74	21,4
Toplam	346	100

Eleman istihdam etme isteği, şirketlerin faaliyetlerini büyütme planlarının olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilmelidir. Bu durumda görölmektedir ki, katılımcıların çoğunun faaliyetlerini arttırma gibi bir düşünceleri bulunmamaktadır. Bu durumun öncelikli sebebi, Tablo 5.7'de gösterildiği gibi, şirketlerin 81,8 oranındaki kısmının 4 yıldan daha az süreden beridir faaliyet yürütmesidir. Bu durum şirketlerin kurulma ve kurumsallaşma süreçlerinin devam ettiğini de gösterdiğinden bu şirketlerin faaliyetlerini büyütmeleri ve daha fazla kişi istihdam etme istekleri düşmektedir.

Tablo 6.7: Önümüzdeki 12 ay içinde eleman istihdam etmeyi düşünüyor musunuz?

	Hayır	Evet	Belirsiz	Toplam
Cinsiyet				
Kadın	51,1	8,5	40,4	100
Erkek	57,9	23,7	18,4	100
Yaş				
18-30 arası	58,2	20,5	21,3	100
31-45 arası	54,1	25,7	20,3	100
46 ve üstü	60,5	15,8	23,7	100
Eğitim				
İlkokul	52,5	20,0	27,5	100
Orta/lise	64,4	15,6	20,0	100
Yüksek	50,0	28,8	21,2	100

Bu durum aynı zamanda Türk Ekonomisinin 2019 yılında %0,9 oranında büyümesi ile de doğrudan ilintilidir.¹⁷ Öyle ki, düşük büyüme oranı dolayısıyla firmalar ekseriyetle mevcut hacimlerini korumayı hedeflemekte, büyüme ve istihdam arttırmayı önceliklememektedirler. Bu durum sadece göçmen girişimciler arasında değil, bütün girişimciler arasında halihazırda var olan bir eğilimdir. TÜİK istatistikleri incelendiğinde, 2017 yılında işverenlerin %65,6 oranındaki kısmının, 12 aylık dönemde herhangi bir eleman

17 T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, "Büyüme", <http://www.sbb.gov.tr/buyume/>, (Erişim Tarihi: 18.05.2020).

istihdam etmeyi planladıkları görülmektedir.¹⁸ Bu durum da, eleman istihdam etmekten kaçınma durumunun sadece göçmen girişimciler içerisinde değil, ülke sathındaki işverenlerin genel eğilimleri olduğunu göstermektedir. Tablo 6.7. incelendiğinde görüleceği gibi, bu durum yaş, cinsiyet ve eğitim farkı gözetmeksizin bütün kırılımlarda aynı eğilimin var olduğu görülmektedir.

Tablo 6.8: Önümüzdeki 12 ay içinde eleman istihdam etmeyi düşünüyor musunuz? Kaç Kişi?

İstihdam edilmek istenen kişi sayısı	İstihdam artışı planlayan girişimci sayısı	Toplam istihdam edilecek kişi sayısı
1 Kişi	14	14
2 Kişi	28	56
3 Kişi	13	39
4 Kişi	10	40
5 Kişi	6	30
6 Kişi	1	6
7 Kişi	1	7
10 Kişi	2	20
Toplam	75	212

Tablo 6.8.'de görüleceği gibi, katılımcı girişimcilerin önemli bir kısmı %37,3 ile 2 kişi istihdam etmeyi düşündüklerini belirtmiştir. Bu düşünceyi %18,7 ile 1 kişi, %17,3 ile 4 kişi istihdam etmeyi düşünenler takip etmiştir. Bu göstergelerden hareketle girişimlerin istihdam etmeyi düşündükleri kişi sayısı 4 kişi ve altında yoğunlaşmaktadır. Bu durum göstermektedir ki, göçmen girişimciler yoğun bir istihdam artışından kaçınmaktadır. 4 kişi ve altında eleman istihdam etme isteğinin temel sebeplerinden bir tanesi de, halihazırda katılımcı işletmelerin %95 oranında 10 kişi ve altında eleman istihdam eden mikro işletmeler oluşudur (Bknz: Tablo 6.2.). İşletmelerin halihazırda az sayıdaki eleman istihdam etmeleri, 12 aylık dönemde istihdam edilmesi planlanan kişi sayısının da az olması ile doğrudan ilintilidir. Elbette ki bu durumun sebeplerinin daha detaylıca tespit edilmesi ve çözüme yönelik uygulamaların arttırılması istihdam açısından önem taşıyacaktır.

¹⁸ TÜİK, "Tarım Ve Tarım Dışı Sektöre Göre Kendi Hesabına Veya İşveren Olarak Çalışanların, Gelecek 12 Ayda En Az Bir Ücretli İşe Alma Veya Taşeron (Alt Yüklenici) İle Çalışma Planı", Kendi Hesabına ve İşverenler Araştırması 2017, http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007, (Erişim Tarihi: 18.05.2020).

Tablo 6.9: İşyerinizin hangi kapasiteyle çalıştığını düşünüyorsunuz?

	Sayı	Yüzde
Düşük (1-40)	122	35,3
Orta (40-70)	195	56,4
Yüksek (70-100)	29	8,4
Toplam	346	100

Katılımcıların işyerlerine dair kapasite kullanımları konusunda %56,4 ile orta (40-70 kapasite), %35,3 ü düşük (1-40 kapasite), sadece %8,4'ünün ise yüksek (70-100) kapasite ile çalıştığı tespit edilmiştir. Kurulu kapasitenin genel ekonomik koşullar kadar, girişimin planlama kapasitesi ile de ilişkili olduğu dikkate alınmalıdır. Bu noktada Tablo 5.5'te gösterildiği üzere, araştırma kapsamında görüşülen işletmelerin % 13,6 oranındaki kısmı üretim ve imalat sektörlerinde faaliyet gösterirken, %34,4 oranındaki kısmı ticaret ve pazarlama, %52 oranındaki kısmı ise hizmet sektöründe faaliyet göstermektedir.

İktisadi olarak kapasite kullanımı bütün sektörlerde yapılabilmeyle birlikte, sanayi ve imalat sektörlerinde kapasite kullanımı çok daha isabetli oranlarda hesaplanabilmektedir. Ticaret ve hizmet sektörlerinde kapasite kullanımının, özellikle mikro işletmelerde hesaplanması daha çok bir değerlendirme sonucunu göstermektedir. Bu noktada katılımcı işletmelerde kapasite kullanımı verisi (Tablo 6.9.), daha çok girişimcilerin mevcut faaliyet yoğunluklarından memnun olup olmadıklarını göstermektedir. İlgili tabloda da görüleceği gibi, katılımcıların iş faaliyetleri ile alakalı genel bir memnuniyet seviyesinde değillerdir. Ekseriyetle faaliyetlerini ya düşük (%35,3) yahut yetersiz (56,4) bulmaktadırlar. Girişimcilerin bu çerçevede Türkiye'de iş planlaması konusunda daha fazla bilgi ile hareket etmelerine yönelik adımların, Politika yapıcılar tarafından öncelenmesi önem taşımaktadır.

Tablo 6.10: İşyerinizin hangi kapasiteyle çalıştığını düşünüyorsunuz?

	Düşük (1-40)	Orta (40-70)	Yüksek (70-100)	Toplam
Cinsiyet				
Kadın	72,3	23,4	4,3	100
Erkek	29,4	61,5	9,0	100
Yaş				
18-30 arası	22,1	67,2	10,7	100
31-45 arası	39,9	51,4	8,8	100
46 ve üstü	47,4	48,7	3,9	100
Eğitim				
İlkokul	42,5	50,0	7,5	100
Orta/lise	31,2	60,0	8,8	100
Yüksek	37,7	54,1	8,2	100

Tablo 6.10 incelendiğinde öncelikli olarak göze çarpan durum, kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha düşük kapasiteyle çalıştıklarını beyan etmeleridir. Kadın katılımcıların %72,3 oranındaki kısmı düşük kapasiteyle çalıştıklarını belirtirken ederken, erkek katılımcılarda bu oran %29,4 seviyesindedir. Cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır (P=0,000). Bu duruma yaş üzerinden bakıldığında da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır(P=0,001). İş yerlerinin düşük kapasiteyle çalıştığını belirten katılımcıların, yaş ortalamaları arttıkça, daha düşük kapasiteyle çalıştıklarını belirtme eğilimlerinin de arttığı görülmektedir. Eğitim seviyesi üzerinden olgu incelendiğinde ise, net bir eğilimin bulunmadığı görülmektedir. İlk kademe eğitim seviyesine sahip katılımcıların %42,5 oranındaki kısmı, ortaokul/lise eğitim seviyesine sahip katılımcıların %31,2 oranındaki kısmı ve yükseköğrenim eğitim seviyesine sahip katılımcıların %37,7 oranındaki kısmı, iş yerlerinin faaliyetlerinin düşük düzeyde gerçekleştiğini belirttikleri görülmektedir. Özellikle cinsiyet ve yaş farklılıklarının, kapasite kullanım düzeyi ile arasındaki ilişki, bilahare derinlemesine araştırılmaya muhtaçtır.

7

DEVLETLE İLİŞKİLER VE FİNANSMAN SORUNU

Göçmenlerin kamu kaynaklarından hangi düzeyde yararlandıkları, göçmen girişimcilerin kendilerine yönelik kamu hizmetlerinden hangi düzeyde haberdar oldukları, devletten bu konuda beklentilerinin neler olduğu, finans kaynaklarının kendilerine sunduğu imkânları yeterli görüp görmedikleri gibi konular bu bağlamda sorgulanmıştır.

Bu bölümde göçmenlerin iş kurma sürecinde kamu kurumlarıyla ilişkileri konusu ele alınacaktır. Göçmenlerin kamu kaynaklarından hangi düzeyde yararlandıkları, göçmen girişimcilerin kendilerine yönelik kamu hizmetlerinden hangi düzeyde haberdar oldukları, devletten bu konuda beklentilerinin neler olduğu, finans kaynaklarının kendilerine sunduğu imkânları yeterli görüp görmedikleri gibi konular bu bağlamda sorgulanmıştır. Aşağıda bu konularla ilgili soruların cevapları frekans dağılımı üzerinden verilmektedir. Elde edilen bulgular ayrıca cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi ile çaprazlanarak analiz edilmiştir.

7.1. Kamu Kurumlarından Yararlanma Düzeyi

Araştırmada ele alınan konulardan biri göçmen girişimcilerin işlerini kurma sürecinde herhangi bir kamu kurumundan teşvik veya muafiyet gibi bir destek alıp almadıkları olmuştur. Araştırma bulgularına göre devletten bu kapsamda destek alan girişimci oranı yüzde 9 gibi düşük düzeydedir. Geriye kalanlar devletten herhangi bir destek almamışlardır. Bu da girişimcilerin kendi işlerini kurma sürecinde devletin dışındaki kaynaklara başvurduğu veya kendi imkânlarıyla yetindiği anlamına gelmektedir.

Tablo 7.1: Şimdiye kadar herhangi bir kamu kurumundan teşvik veya muafiyet kapsamında destek aldınız mı?

	Sayı	Yüzde
Evet	31	9,0
Hayır	315	91,0
Toplam	346	100

İş kurma sürecinde kamu kurumlarından yararlanma konusunda kadınla erkek göçmenlerin davranışı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır? Tablo 7.2'de görüldüğü gibi, erkekler kadınların iki katından daha fazla oranda kamu kurumlarından yararlanmışlardır. Erkeklerin kamu kurumlarından kadınlara göre daha fazla oranda yararlanmalarının altında iki hususun bulunduğu tahmin edilebilir: Birincisi erkeklerin kamu kurumlarının sağladığı imkanları kadınlara göre daha fazla bilmesiyle; ikincisi ise erkeklerin kurduğu işletmelerin daha fazla sermaye gerektirip dış desteğe olan ihtiyacıyla bağlantılı olabilir.

Konuya yaş kategorisi üzerinden bakıldığında kamu kurumlarından teşvik veya destek alma konusunda gençlerin diğer göçmenlere göre daha avantajlı konumda oldukları görülür. Nitekim en genç gruptaki göçmenlerin yüzde 10,7'si kamu desteği sağlamışken, bu oran 46 ve üstündeki yaş grubunda yer alan göçmenlerde yüzde 7,9 düzeyinde seyretmektedir.

Tablo 7.2: Şimdiye kadar herhangi bir kamu kurumundan teşvik veya muafiyet kapsamında destek aldınız mı?

	Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet			
Kadın	4,3	95,7	100
Erkek	9,7	90,3	100
Yaş			
18-30 arası	10,7	89,3	100
31-45 arası	8,1	91,9	100
46 ve üstü	7,9	92,1	100
Eğitim			
İlkokul	12,5	87,5	100
Orta/lise	7,5	92,5	100
Yüksek	9,6	90,4	100

Konuya eğitim düzeyi üzerinden bakıldığında üç eğitim düzeyinin bu konudaki performansı arasında dikkate değer düzeyde farklılık olduğu görülür. İlgili tabloda görüldüğü gibi, araştırma bulguları ilköğretim eğitime sahip olan göçmenlerin kamu kurumlarından daha fazla oranda destek aldığını göstermektedir. Bu grupta yer alıp kamu desteği alanlarla orta veya lise eğitime sahip olup destek alanların oranı arasında yüzde 5'e varan bir farklılık söz konusudur. Yüksek eğitimi göçmenler orta düzeyde eğitimi olanlardan daha fazla oranda kamu desteği almış olmakla birlikte, ilköğretim eğitime sahip olanlardan daha düşük oranda kamu desteği elde etmişlerdir.

7.2. Türkiye'de Devlet ve Göçmen Girişimciler

Araştırmada ele alınan konulardan biri de devletin göçmen girişimcilere gerekli desteği verip vermediği hususudur. Bu konu araştırmaya katılanların merceğinden analiz edilmeye çalışılmıştır. Tablo 7.3'te görüldüğü gibi, araştırmaya katılanların çoğu Türkiye'de devletin göçmen girişimcilere gerekli desteği verdiği kanaatini taşımaktadır. Devletin gerekli desteği verdiğini düşünenlerin oranı, böyle olmadığını düşünenlerden yaklaşık yüzde 23 daha fazladır.

Bu veriye göre göçmenler devletin kendilerine gerekli desteği verdiğini bilmelerine rağmen kamu kurumlarının sağladığı imkanlardan fazla yararlanmamaktadırlar. Bunun nedeni araştırmaya muhtaç bir konudur. Aşağıdaki sayfalarda bu hususta karşılaşılan temel sorunların neler olduğuna ilişkin bulgulara yer verilecektir.

Tablo 7.3: Türkiye'de devletin girişimci göçmenlere/mültecilere gerekli desteği verdiğini düşünüyor musunuz?

	Sayı	Yüzde
Evet	213	61,6
Hayır	133	38,4
Toplam	346	100

Devletin göçmen girişimcilere gerekli desteği verme konusunda kadınlarla erkeklerin tutumu arasındaki farklılığa baktığımızda, ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı görülür. Başka bir deyişle, hem erkekler hem de kadınlar devletin göçmen girişimcilere gerekli desteği verdiğini konusunda hemfikirdirler.

Yaş üzerinden analiz edildiğinde üç yaş grubunda yer alan göçmenlerin bu konudaki görüşleri arasında dikkate değer bir farklılığın olduğu görülür. Devlet desteği konusunda en fazla oranda olumlu düşünceye sahip olanlar orta yaştaki göçmen girişimciler iken, en olumsuz görüşte olanlar ise gençlerdir. Orta yaş kategorisinde yer alan katılımcılar içinde devlet desteği konusunda olumlu düşünenlerin oranı yüzde 65,5 iken, bu oran gençlerde yüzde 57,4'e düşmektedir. Bu da gençlerin devletten daha fazla beklenti içinde olmalarıyla açıklanabilir.

Tablo 7.4: Türkiye'de devletin girişimci göçmenlere/mültecilere gerekli desteği verdiğini düşünüyor musunuz?

	Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet			
Kadın	61,7	38,3	100
Erkek	61,5	38,5	100
Yaş			
18-30 arası	57,4	42,6	100
31-45 arası	65,5	34,5	100
46 ve üstü	60,5	39,5	100
Eğitim			
İlk	70,0	30,0	100
Orta/lise	61,2	38,8	100
Yüksek	59,6	40,4	100

Konuya eğitim düzeyi üzerinden bakıldığında, düşük eğitimli göçmenlerle orta veya yüksek düzeyde eğitimi olan göçmenlerin tutumu arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülür. İlkokul düzeyinde eğitimi olanların yüzde 70'i devletin göçmen girişimcilere gerekli desteği sağladığını düşünmektedir. Buna karşın yüksek eğitimi olanlar içinde bu düşüncede olanların oranı yaklaşık yüzde 10 daha düşük düzeydedir. Bu da yüksek eğitimi olanların devletten daha fazla beklenti içinde olduğuna işaret etmektedir.

Araştırmada ayrıca devletin girişimcilere verdiği destek kalemleri tek tek sorgulanarak analiz yapılmıştır. Bu bağlamda Tablo 5'te görülen beş destek paketi içinde en fazla bilinenin KOSGEB desteği olduğu görülür. Araştırmaya katılanların aşağı yukarı beşte biri, KOSGEB desteğinden haberdardır. Buna karşın katılımcıların en düşük düzeyde haberdar oldukları destek paketi Kalkınma Bakanlığı veya Kalkınma ajansları tarafından verilen desteklerdir. Katılımcılar içinde bu desteklerden haberdar olanların oranı yüzde 8,4 gibi düşük düzeydedir.

Tablo 7.5: Girişimciler için aşağıda yer alan devlet desteklerinden haberiniz var mı?

	Haberim Var	Haberim Yok	Toplam
Hazine Yatırım Teşvikleri	15,3	84,7	100
Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracat Teşvikleri	13,9	86,1	100
Maliye Bakanlığı Vergi Muafiyetleri	13,0	87,0	100
KOSGEB Destekleri	19,9	80,1	100
Kalkınma Bakanlığı/Ajansları Destekleri	8,4	91,6	100

Konuya cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi üzerinden bakıldığında bu üç değişkenin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açtığı görülür. Öncelikle cinsiyet üzerinden analiz edildiğinde KOSGEB desteği dışındaki tüm destek kalemlerinin kadınlardan çok erkekler tarafından bilindiği görülür. Ancak KOSGEB desteği en fazla kadınlar tarafından bilinmektedir. KOSGEB desteğinden haberdar olan kadınların oranı erkeklerin üç katına yakındır (yüzde 40,4'e yüzde 16,7).

Konuya yaş kategorisi üzerinden bakıldığında da cinsiyete benzer bir eğilimin olduğu görülür. KOSGEB dışındaki tüm destek kalemleri en fazla gençler tarafından bilinmektedir. Oysa KOSGEB desteği gençlerden çok orta yaşlılar tarafından bilinmektedir. İki grubun bu konuda ortalaması arasındaki fark yaklaşık yüzde 7 düzeyindedir. Tablo 6'ya yansıyan verilerden hareketle gençlerin bilgi veya karmaşık süreçleri gerektiren destek paketleri konusunda yaşlı göçmenlere göre daha fazla bilgi sahibi olduğu sonucuna varabiliriz.

Tablo 7.6: Girişimciler için aşağıda yer alan devlet desteklerinden haberiniz var mı?

	Hazine Yatırım Teşvikleri		Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracat Teşvikleri		Maliye Bakanlığı Vergi Muafiyetleri		KOSGEB Destekleri		Kalkınma Bakanlığı/ Ajanları Destekleri	
	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok
Cinsiyet										
Kadın	12,8	87,2	4,3	95,7	4,3	95,7	40,4	59,6	4,3	95,7
Erkek	15,7	84,3	15,4	84,6	14,4	85,6	16,7	83,3	9,0	91,0
Yaş										
18-30 arası	20,5	79,5	17,2	82,8	13,9	86,1	16,4	83,6	9,0	91,0
31-45 arası	13,5	86,5	14,2	85,8	14,2	85,8	23,0	77,0	8,8	91,2
46 ve üstü	10,5	89,5	7,9	92,1	9,2	90,8	19,7	80,3	6,6	93,4
Eğitim										
İlko-kul	15,0	85,0	17,5	82,5	20,0	80,0	30,0	70,0	7,5	92,5
Orta/ lise	13,1	86,9	11,2	88,8	10,6	89,4	18,8	81,2	6,2	93,8
Yük-sek	17,8	82,2	15,8	84,2	13,7	86,3	18,5	81,5	11,0	89,0

Konuya eğitim düzeyi üzerinden bakıldığında yaş kategorisiyle paralel seyreden bir eğilim göze çarpar. Araştırma bulgularına göre eğitim düzeyi yüksek olan katılımcılar KOSGEB dışındaki destekler konusunda kendilerinden düşük eğitimi olanlara göre daha fazla haberdardılar. Oysa KOSGEB desteği konusunda en fazla haberdar olan katılımcılar düşük eğitimi olanlardır. Bu da KOSGEB desteklerinin diğer destek paketlerine göre hem daha düşük miktarda oluşu hem de daha rahat ulaşılabilir oluşuyla ilgili olabilir. Düşük eğitimi olan yaşlı girişimciler bu bakımdan bu desteği daha fazla bilmekte ve önemsemektedirler.

7.3. Göçmen Girişimcilerin Devletten Beklentisi

Araştırmada ele alınan konulardan biri de göçmen girişimcilerin devletten beklentisi olmuştur. Araştırmaya katılanlara Tablo 7.7'de yer alan bir liste sunulmuş ve devletin bunlardan en fazla hangisini yapmasını bekledikleri sorulmuştur.

Elde edilen bulgulara göre göçmen girişimcilerin devletten beklentisi üç noktada yoğunlaşmaktadır: Vergi indirim, bürokratik formalitelerin azaltılması ve toplumsal önyargıyla mücadele. Üç katılımcıdan biri, devletten en fazla oranda vergi indirim sağlaması beklentisi içindedir. Devletin toplumsal önyargıları elemesi gerektiği beklentisinde olanların oranının yüzde 16 düzeyinde olması anlamlı bir bulgudur. Zira katılımcılar içinde yüzde 16'lık bir kesim toplumsal önyargıyı kendi faaliyetlerine karşı önemli bir engel olarak görmektedir.

Tablo 7.7: Sizce devlet sizin gibi göçmen/mülteci girişimcilere hangi yollarla destek olabilir?

	Sayı	Yüzde
Vergi indirim yaparak	218	31,5
Bürokrasiyi azaltarak	148	21,4
Toplumsal önyargıları kaldırarak	113	16,3
Girdi maliyetlerini düşürerek	44	6,4
Finansal hibe sağlayarak	41	5,9
Ar-Ge destekleri sağlayarak	37	5,3

Hazine teşvikleri vererek	36	5,2
Düşük faizli kredi vererek	8	1,2
Cevap yok	47	6,8
Toplam	692	100

Konuya cinsiyet, yaş ve eğitim değişkenleri üzerinden bakıldığında bu üç değişkenin istatistiksel olarak dikkate değer düzeyde katılımcılar arasında farklılaşmaya yol açtığı görülür. Öncelikle cinsiyet üzerinden bakıldığında şöyle bir tablo karşımıza çıkar: Erkekler devletten daha çok vergi indirimini sağlamasını, girdi maliyetlerini düşürmesini ve toplumsal önyargılarla mücadele etmesini beklemektedirler. Buna karşın kadınlar devletten en fazla finansal hibe ve Ar-Ge desteğinin sağlanması beklentisi içindedirler. Bu verilerden hareketle kadınların devletten daha fazla himaye beklentisi içinde olmasına karşın erkeklerin devletten karşılaştıkları engelleri kaldırması beklentisi içinde olduğunu söyleyebiliriz.

Yaş kategorisi üzerinden bakıldığında, üç yaş grubunun farklılaştığı iki noktanın olduğu görülür: Finansal hibe sağlanması ve girdi maliyetlerinin düşürülmesi. İki konuda da yaşlı katılımcılar gençlere veya orta yaşta katılımcılara göre devletten daha fazla beklentide bulunmaktadır.

Tablo 7.8: Sizce devlet sizin gibi göçmen/mülteci girişimcilere hangi yollarla destek olabilir?

	Bürokrasiyi azaltarak	Vergi indirimi yaparak	Finansal hibe sağlayarak	Düşük faizli kredi vererek	Hazine teşvikleri vererek	Ar-Ge destekleri sağlayarak	Girdi maliyetlerini düşürerek	Toplumsal önyargıları kaldırarak
Cinsiyet								
Kadın	19,15	12,75	14,85	1,05	3,2	23,4	1,05	3,2
Erkek	21,75	34,45	4,5	1,15	5,5	2,5	7,2	18,35
Yaş								
18-30 arası	22,1	32	2,85	1,6	4,1	3,7	5,75	23,4
31-45 arası	22	30,05	6,75	1,05	6,45	7,45	4,7	15,2
46 ve üstü	19,1	33,6	9,2	0,65	4,6	3,95	10,55	7,25
Eğitim								
İlkokul	17,5	32,5	3,75	3,75	7,5	6,25	3,75	16,25
Orta/ Lise	19,7	31,9	7,8	1,2	5,0	5,0	7,85	16,25
Yüksek	24,3	30,85	4,45	0,35	4,75	5,45	5,45	16,45

Konuya eğitim düzeyi üzerinden bakıldığında, bürokratik engellerin aşılması şikkının dışındaki şıklarda eğitim düzeyinin anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülür. Tablo 7.8'e yansıyan verilerde görüldüğü gibi, yüksek eğitimi olan katılımcılar diğer eğitim düzeyine sahip olan katılımcılara göre devletten bürokratik engelleri azaltmasını daha fazla oranda beklemektedirler. Diğer konulardaki beklentiler üç eğitim grubunda da yaklaşık olarak benzer oranlarda seyretmektedir.

Araştırmada devlet desteği bağlamında ele alınan son konu bankaların verdiği kredilere ilişkindir. Göçmenlerin bankalar tarafından verilen kredi faizlerini nasıl karşıladıkları sorgulaması yapıldığında katılımcıların yüzde 95'nin "kredi kullanmadığım için bir fikrim yoktur" şikkını işaretlediği görülür. Bu da göçmen girişimcilerin bankalardan fazla kredi desteği almadığı anlamına gelir.

Tablo 7.9: Bankaların sizin işinizle ilgili verdiği kredilerin faiz oranlarını nasıl buluyorsunuz?

	Sayı	Yüzde
Oldukça yüksek buluyorum	3	0,9
Biraz yüksek buluyorum	3	0,9
Normal karşılıyorum	11	3,2
Kredi kullanmadığım için bilgi sahibi değilim	329	95,1
Toplam	346	100

Konuya cinsiyet, yaş ve eğitim değişkenleri üzerinden bakıldığında Tablo 7.10'a yansıyan verilerle karşılaşmaktayız. Buraya yansıyan verilere göre, iki grup arasındaki farklılık dikkate değer düzeyde yüksek olmamakla birlikte banka kredileri konusunda olumlu veya olumsuz kanaat bildirenlerin daha çok erkekler olduğu görülür. Bu da erkeklerin kadınlara göre daha fazla oranda banka kredisiyle ilgilendiği anlamına gelir. Nitekim banka kredisi kullanmadığını belirten kadınların oranı yüzde 97,9 iken, bu oran erkeklerde yüzde 94,6'ya düşmektedir.

Konuya yaş kategorileri üzerinden bakıldığında genç yaştakilerin yaşlılara göre banka kredileri konusunda daha fazla oranda kanaat belirttikleri görülür. Üç yaş grubu arasındaki farklılaşma daha çok kredilerin "normal" karşılanmasında kendini ele veriyor. Kredileri normal bulan gençlerin oranı yaşlıların üç katından daha fazladır. Öte yandan kredi kullanmadığı için bilgi sahibi olmadığını belirtenler daha çok yaşlı katılımcılar arasında yoğunlaşmaktadır.

Tablo 7.10: Bankaların sizin işinizle ilgili verdiği kredilerin faiz oranlarını nasıl buluyorsunuz?

	Oldukça yüksek buluyorum	Biraz yüksek buluyorum	Normal karşılıyorum	Kredi kullanmadığım için bilgi sahibi değilim	Toplam
Cinsiyet					
Kadın	0	0	2,1	97,9	100
Erkek	1,0	1,0	3,3	94,6	100
Yaş					
18-30 arası	0,8	0,8	4,1	94,3	100
31-45 arası	1,4	0,7	3,4	94,6	100
46 ve üstü	0	1,3	1,3	97,4	100
Eğitim					
İlkokul	0	0	2,5	97,5	100
Orta/lise	0,6	0,6	2,5	96,2	100
Yüksek	1,4	1,4	4,1	93,2	100

Konuya eğitim düzeyi üzerinden bakıldığında, eğitim düzeyine göre tasnif edilen üç katılımcı grubu arasında dikkate değer düzeyde bir farklılaşmanın olduğu görülür. Öncelikle ilkökul düzeyinde eğitimi olanların yüzde 97,5'i banka kredisi kullanmadığı için bu konuda fikir sahibi olamadığını belirtmektedir. Oysa bu oran yüksek eğitimlilerde yüzde 93,2 düzeyindedir. Bu da yüksek eğitimi olan göçmenler içinde banka kredisi kullananların oranının, ilkökul eğitimi olanlara göre yaklaşık yüzde 4 daha fazla olduğunu göstermektedir. Banka kredisinin bir yandan işletmenin büyüklüğüyle bağlantılı olabileceğini, bir yandan da bilgi ve deneyim gerektirdiğini söyleyebiliriz. Bu iki husus üzerinden değerlendirdiğimizde, üniversite eğitimine sahip göçmen girişimcilerin ilk ve orta düzeyde eğitimi olanlara göre daha avantajlı olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

8

SOSYO- KÜLTÜREL DEĞERLERE BAKIŞ

Türkiye göç ve göçmen kültürüne yabancı bir ülke olmamasına rağmen, BM ve uluslararası literatüre göre 'mülteci ve benzer statü-tü'deki sığınmacı akını ile çok yakın bir geçmişte tanışmıştır. Etnik ve kültürel farklılığa sahip göçmenler 1980'lerden itibaren kitlesel olarak Türkiye'ye yönelmeye başlamış, Suriye krizinden sonra ise dramatik biçimde yükselmiştir.

Göçmenin ev sahibi toplum ile uyum süreci, istihdama katılım ve katkısı ile başlamaktadır. Sürekli olarak ev sahibi toplum veya devletin sosyal ve ekonomik yardımlarıyla hayatını sürdürmek durumunda kalması, göçmenlerin içinde yaşadığı toplum ile uyumunu geciktiren en önemli bir etkenlerden biridir.

Türkiye göç ve göçmen kültürüne yabancı bir ülke olmamasına rağmen, BM ve uluslararası literatüre göre 'mülteci ve benzer statütü'deki sığınmacı akını ile çok yakın bir geçmişte tanışmıştır. Etnik ve kültürel farklılığa sahip göçmenler 1980'lerden itibaren kitlesel olarak Türkiye'ye yönelmeye başlamış, Suriye krizinden sonra ise dramatik biçimde yükselmiştir. 2010'lardan önce yüzde 1'in altında iken, BM 2019 sonu verilerine¹⁹ göre yaklaşık 6 milyon kişi ile göçmenlerin Türkiye nüfusundaki payı yüzde 7,2'ye ulaşmıştır.

Bu çalışmada araştırılmak istenen konulardan biri de göçmen ve sığınmacıların girişimci ve işveren olarak ekonomik hayata katılmalarını etkileyen sosyo-kültürel faktörleri ortaya koymaktır. Araştırmada göçmen girişimciler için Türkiye'deki kültürel ortam, Türk toplumunun göçmen girişimcilere yaklaşımı, göçmen girişimcilerin önündeki engeller ve son olarak göçmenlerin Türkiye'deki girişim ortamı hakkındaki algıları ölçülmek istenmiştir. Bu konulardaki sorulara verilen cevapların önce frekans dağılımları çıkarılmış, daha sonra ise, cinsiyet, yaş ve eğitim değişkenlerine göre çapraz analizleri yapılmıştır.

¹⁹ United Nations Department of Economic and Social Affairs, "International Migration 2019", https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/wallchart/docs/MigrationStock2019_Wallchart.pdf , (Erişim Tarihi:12.04.2020).

8.1. Göçmen Girişimciler İçin Türkiye'deki Kültürel Ortam

Tablo 8.1'de görüldüğü üzere, araştırmaya katılanların yüzde 67,1'i Türkiye'deki kültürel değerlerin göçmen ve mültecilerin girişimci olmasını desteklediğini ifade etmektedir. Araştırmanın "İş Motivasyonu ve Engeller" bölümünde de görüleceği üzere, toplumun bazı kesimlerde göçmen ve mültecilere karşı önyargılı bir bakış açısı bulunmaktadır. Bu bakış açısının yansıması olarak araştırmaya katılan her üç kişiden biri (yüzde 32,1) Türkiye'deki kültürel değerlerin göçmen ve mültecilerin girişimci olmasını desteklemediğini belirtmektedir.

Tablo 8.1: Sizce Türkiye'deki kültürel değerler göçmenlerin/mültecilerin girişimci olmasını destekliyor mu?

	Sayı	Yüzde
Evet	232	67,1
Hayır	114	32,9
Toplam	346	100

Türkiye'deki kültürel değerlerin göçmen ve mültecilerin girişimci olmasını destekleyip desteklemediği cinsiyet, yaş ve eğitim değişkenlerine göre çapraz analize tabi tutulmuştur. Tablo 8.2'de görüleceği üzere, desteklediğini düşünenler arasında erkeklerin oranı yüzde 67,2 ile, kadınlara göre çok küçük bir miktarda da olsa (yüzde 1,2) daha yüksek görünmektedir.

"Türkiye'deki kültürel değerlerin göçmen/mültecilerin girişimci olmasını destekleme" durumuna verilen cevaplar yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($p < 0.05$) arz etmektedir. Araştırmaya katılanlara göre, yaş ilerledikçe desteklediğini düşünenlerin oranı artmaktadır. 18-30 arasındakilerde desteklediğini düşünenlerin oranı yüzde 56,6 iken, 31-45 yaş aralığında oran 72,3'e, 46 yaş üzerinde ise 73,7'ye yükselmektedir.

Tablo 8.2: Sizce Türkiye'deki kültürel değerler göçmenlerin/mültecilerin girişimci olmasını destekliyor mu?

	Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet			
Kadın	66,0	34,0	100
Erkek	67,2	32,8	100
Yaş			
18-30 arası	56,6	43,4	100
31-45 arası	72,3	27,7	100
46 ve üstü	73,7	26,3	100
Eğitim			
İlkokul	80,0	20,0	100
Orta/lise	62,5	37,5	100
Yüksek	68,5	31,5	100

Eğitim değişkenine göre bakıldığında ise Türkiye'deki kültürel değerlerin göçmen ve mültecilerin girişimci olmasını desteklediğini düşünenler ilkökul mezunlarında oran yüzde 80 gibi yüksek bir oran olarak beyan edilirken, ortaokul ve lise mezunlarında oran 62,5 kadar düşmektedir. Yükseköğrenim görenlerde ise desteklediğini ifade edenlerin oranı yüzde 68,5 olarak bulunmuştur. Eğitim düzeyinin düşük olması emek yoğun işlere göçmen ve mültecilerin daha fazla yönelmesini beraberinde getirmektedir. Yükseköğrenim mezunlarının ise istihdamlarının önünde (denklik, rekabetin fazla olması, bürokratik ve sektörel vb. gibi) daha fazla engel bulunabilmektedir.

8.2. Türk Toplumunun Göçmen Girişimcilere Yaklaşımı

Göçmen ve mülteci girişimcilere çevrelerinin ve toplumun bakışının nasıl olduğuna ilişkin bulgular Tablo 8.3'te görülebilmektedir. Araştırmaya katılanların verdikleri bilgilere göre, çevre ve toplumun göçmen ve mülteci girişimcileri çok olumlu bulup destekleme oranları yüzde 13,3 gibi çok düşük bir düzeyde kalmaktadır. Genel olarak olumlu bulmakla beraber destek olmayanların oranı yüzde 56,1 iken, katılımcıların üçte biri (yüzde 30,6) çevresi ve toplumun tamamen olumsuz bularak kendilerini girişimci olmaktan vazgeçirmeye çalıştıklarını ifade etmektedir. Olumsuz bularak vazgeçirmeye çalışanların oranının, olumlu bularak destekleyenlerin iki katından fazla olması, çevrelerinin ve toplumun girişimcileri yeterince cesaretlendirmedini göstermektedir.

Tablo 8.3: Bir göçmen/mülteci girişimci olarak çevrenizin ve toplumun size bakışı nasıldır?

	Sayı	Yüzde
Olumsuz bakıp vazgeçirmeye çalışıyorlar	106	30,6
Genel olarak olumlu bakıyorlar ama desteklemiyorlar	194	56,1
Çok olumlu bakıp aynı zamanda destekliyorlar	46	13,3
Toplam	346	100

Araştırmaya katılanların göçmen/mülteci olarak çevrelerinin ve toplumun bakışı konusundaki kanaatlerinin cinsiyet, yaş ve eğitim değişkenlerine göre nasıl bir farklılık arz ettiği Tablo 8.4'te gösterilmiştir. Kadın katılımcılara göre çevreleri ve toplum yüzde 78,7 oranında girişimci olmalarına olumlu bakmakta ama desteklememektedir. Bu oran erkek katılımcılarda ise yüzde 52,5 olarak gerçekleşirken, verinin "erkeklerin girişimcilik konusunda cesaretlendirildiği" biçiminde yorumlanması da çok doğru olmayacaktır. Zira, olumsuz bulup vazgeçirmeye çalışanların oranı kadınlar için yüzde 14,9 iken, erkekler için iki katından daha fazla bir oran olarak yüzde 33,1 olarak karşımıza çıkmaktadır. Olumlu bulup desteklenme ise kadınlar için yüzde 6,4 gibi çok düşük bir düzeyde iken, erkekler için bu oran yüzde 14,4 olarak gerçekleşmiştir.

Çevre ve toplumun göçmen/mülteci girişimcilere bakışlarının yaş değişkenine göre ele alındığında görülmektedir ki, olumsuz bulup vazgeçirmeye çalışma oranı yaş yükseldikçe azalmaktadır. 30 yaşın altındaki girişimcileri vazgeçirmeye çalışma orana yüzde 36,1 iken, bu oran 31-45 arasında 31,1'e, 46 yaş üzerinde ise 21,1'e düşmektedir. Genel olarak olumlu baktığı halde desteklemediğini ifade edenlerin oranı ise yaş yükseldikçe artmaktadır. 18-30 arasında bu oran yüzde 51,6 iken, 46 yaş üzerinde 63,2'e yükselmektedir. Çok olumlu bakılıp, aynı zamanda desteklenme oranı da yaşa göre küçük de olsa doğru orantılı olarak bir artış göstermektedir.

Tablo 8.4: Bir göçmen/mülteci girişimci olarak çevrenizin ve toplumun size bakışı nasıldır?

	Olumsuz bakıp vazgeçirmeye çalışıyorlar	Olumlu bakıyorlar ama desteklemiyorlar	Olumlu bakıp aynı zamanda destekliyorlar	Toplam
Cinsiyet				
Kadın	14,9	78,7	6,4	100
Erkek	33,1	52,5	14,4	100
Yaş				
18-30 arası	36,1	51,6	12,3	100
31-45 arası	31,1	56,1	12,8	100
46 ve üstü	21,1	63,2	15,8	100
Eğitim				
İlkokul	25,0	52,5	22,5	100
Orta/lise	34,4	52,5	13,1	100
Yüksek	28,1	61,0	11,0	100

Eğitim değişkeni açısından evre ve toplumun göçmen/mltesi girişimcilere bakışlarında “ok olumlu bulup aynı zamanda destekleme” açısından eğitim düzeyine bağlı olarak ters bir orantı göze çarpmaktadır. İlginç bir şekilde eğitim düzeyi daha yüksek olanlar, evre ve toplumun girişimcilik konusunda cesaretlendirmedikleri düşünmektedir. Çok olumlu bulup, aynı zamanda desteklendiğini ifade edenlerin oranı eğitim düzeyi ilkokul olanlarda yüzde 22,5 iken, yükseköğrenim sahibi girişimcilerde bu oran yüzde 11'e düşmektedir. Yine ilginç olan bir diğer bulgu ise, “olumsuz bakıp vazgeçirmeye çalışılma” açısından en düşük oran yüzde 25 ile ilkokul eğitim düzeyine sahip olanlardır. Genel olarak bütün eğitim düzeyleri için, “olumlu bulup desteklememe” oranları yüzde 50'nin bir miktar (yüzde 52,5 ila yüzde 61 arasında) zerindedir.

8.3. Göçmen Girişimciliğinin nndeki Engeller

Araştırmaya katılanların beyanlarına göre, Tablo 8.5'te göçmen girişimciliğinin önündeki engellerin neler olduğu gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların yüzde 29,8'i sermaye eksikliğinin en büyük engel olduğunu ifade ederken, ikinci sırada ise yüzde 27,5 ile “ayrımcılık ve dışlanma” engeli dikkat çekmektedir. “Toplumsal nyargılar” (yüzde 14,2) ile birlikte düşündüğünde, bir anlamda sosyal içermenin yeterli olmamasının yüzde 41,7 gibi yüksek bir oranda girişimcilerin önündeki en büyük engel olduğu anlaşılmaktadır. Devletin ilgisizliği yüzde 16,2 ve “dil bilmeme ve kanuni bilgi eksikliği” yüzde 12,4 oranında girişimciliğinin önündeki engeller olarak beyan edilmiştir.

Tablo 8.5: Sizce Türkiye'de göçmen/mltesi girişimciliğinin önündeki en önemli engel aşağıdakilerden hangisidir?

	Sayı	Yüzde
Toplumsal nyargılar	49	14,2
Ayrımcılık ve dışlanma	95	27,5
Devletin ilgisizliği	56	16,2
Sermaye eksikliği	103	29,8
Dil bilme ve kanuni bilgi eksikliği	43	12,4
Toplam	346	100

Araştırmaya katılanların göçmen/mülteci girişimciliğinin önündeki en önemli engellerin neler olduğu konusundaki düşüncelerinin cinsiyet, yaş ve eğitim değişkenlerine göre nasıl bir farklılık arz ettiği Tablo 8.6'te gösterilmiştir. Kadın katılımcılar açısından en büyük engel olarak yüzde 34 ile devletin ilgisizliğine dikkat çekilirken, erkek katılımcılar için en büyük engel 30,4 ile "sermaye eksikliği" olduğu ifade edilmiştir. "Toplumsal önyargılar" (yüzde 6,4) ve "ayrımcılık ve dışlanma" (yüzde 17) kadınlara göre yüzde 23,4 iken, erkeklerde bu oran yüzde 44,5'e yükselmektedir. Bu veriler, erkek girişimcilerin kadın girişimcilere göre toplumsal önyargı ve ayrımcılıktan çok daha fazla etkilendiklerini ortaya koymaktadır. İstatistiksel olarak anlamlı olan ($p < 0.05$) bu büyük farklılığın nedeni, kadın ve erkeklerin çalıştıkları sektörler açısından ev sahibi toplum ile karşılaşma düzeyleri arasındaki farklılıklar üzerinden yorumlanabilir.

Göçmen/mülteci girişimciliğinin önündeki en önemli engelin ne olduğu yaş değişkenine göre de farklılık arz etmektedir. "Toplumsal önyargılar" ve ayrımcılık ve dışlanmanın en büyük engel olduğunu düşünenlerin oranı yaş ilerledikçe anlamlı bir biçimde azalmaktadır. 18-30 yaş aralığında bu oran yüzde 55 iken, 31-45 yaş aralığında yüzde 40,6'ya, 46 yaş üzerinde ise 22,4'e düşmektedir. Yaş gruplarına göre en büyük engelin ne olduğuna bakıldığında, 18-30 yaş aralığındaki girişimciler için en büyük engel "ayrımcılık ve dışlanma" iken, 31-45 yaş aralığındakiler için "sermaye eksikliği" yüzde 29,1 ile en büyük engeli teşkil etmektedir. 46 yaş ve üzerindeki girişimciler için ise sermaye eksikliğinin en büyük engel olma oranı yüzde 43,4'e yükselmektedir. Dil bilmeme ve kanuni bilgi eksikliği doğal olarak yaş ilerledikçe artmaktadır. 18-3 yaş aralığında bu oran yüzde 6,6 gibi çok düşük bir düzeydeyken, 46 yaş ve üzerindeki-lerde yüzde 21,1'e yükselmektedir. Sermaye eksikliğini engel olarak görenlerin oranı da yine yaş ile doğru orantılı biçimde artmaktadır. Gençler arasında sermayeyi engel olarak görenler yüzde 22,1 ile, neredeyse 46 yaş ve üzerindeki-lerin (yüzde 43,4) yarısı düzeyindedir.

Tablo 8.6: Sizce Türkiye’de göçmen/mülteci girişimciliğinin önündeki en önemli engel aşağıdakilerden hangisidir?

	Toplumsal önyargılar	Ayrımcılık ve dışlanma	Devletin ilgisizliği	Sermaye eksikliği	Dil bilme ve kanuni bilgi eksikliği	Toplam
Cinsiyet						
Kadın	6,4	17,0	34,0	25,5	17,0	100
Erkek	15,4	29,1	13,4	30,4	11,7	100
Yaş						
18-30 arası	14,8	40,2	16,4	22,1	6,6	100
31-45 arası	17,6	23,0	17,6	29,1	12,8	100
46 ve üstü	6,6	15,8	13,2	43,4	21,1	100
Eğitim						
İlkokul	12,5	20,0	7,5	50,0	10,0	100
Orta/lise	15,6	25,0	15,6	30,6	13,1	100
Yüksek	13,0	32,2	19,2	23,3	12,3	100

Son olarak katılımcıların eğitim düzeylerinin girişimciliğinin önündeki engelleri algılama açısından nasıl değiştiği araştırılmıştır. Buna göre, “Toplumsal önyargılar” ve ayrımcılık ve dışlanmanın en büyük engel olduğunu düşünenlerin içinde en büyük grubu yüzde

40,6 ile Orta/lise düzeyinde eğitime sahip olanlar oluşturmaktadır. İlkokul eğitime sahip olanlarda bu oran yüzde 32,5 iken, yükseköğrenim düzeyinde olan girişimcilerde yüzde 35,2 düzeyindedir. Bütün eğitim kademelerindeki girişimcilerin beyan ettiği en büyük engel farklı oranlarda olmakla birlikte sermaye eksikliğidir. İlkokul eğitim düzeyindekiler için oran yüzde 50'ye kadar çıkarken, Orta/lise eğitim düzeyindekiler için yüzde 30,6, yükseköğrenim düzeyindekiler için ise yüzde 23,3'e düşmektedir. Bu verilere göre, eğitim düzeyi yükseldikçe, sermaye eksikliğinin bir engel olarak görülme düzeyi azalmaktadır. "Devletin ilgisizliği" İlkokul eğitime sahip kişilerde yüzde 7,5 gibi oldukça düşük bir düzeyde engel olarak görülürken, yükseköğrenim düzeyinde bu oran yüzde 19,2'ye yükselmektedir.

8.4. Göçmenlerin Türkiye'deki Girişim Ortamı Algısı

Tablo 8.7'de araştırmaya katılan girişimcilerin Türkiye'deki girişim ortamı hakkındaki düşünceleri, 7 farklı ifadeye katılıp katılmadıkları üzerinden, ölçülmek istenmiştir. Buna göre, araştırmaya katılanların tam yarısı (katılanların yüzde 50'si) Türk insanının göçmen girişimcilere destek olduğu ifadesine katıldığını ifade etmiştir. Katılımcılar en fazla yüzde 81,8 ile "Türkiye'de göçmen girişimciler için uygun bir ortam var" ifadesine katıldıklarını belirtirken, bu ifadeyi sırasıyla "Türkiye'de göçmen girişimci sayısı giderek artıyor" (yüzde 78) ve "Göçmen girişimciler yerli girişimcilere göre daha dezavantajlıdır" (yüzde 63,6) ifadesi takip etmiştir. Katılımcıların en az destek verdiği ifade ise yüzde 36,1 ile "Göçmen girişimciler yerli girişimcilere göre daha avantajlıdır" ifadesi olmuştur. Yüzde 50'nin altında destek gören bir diğer ifade ise "Göçmen girişimciler için kredi ve finansman imkânı yeterlidir" ifadesi olmuştur.

Katılımcıların ifadeden yola çıkarak Türkiye'deki girişim ortamı tablosunun genel bir değerlendirilmesinin yapılması gerekirse, göçmen girişimciler Türkiye'deki girişim ortamının uygun olduğunu, bu durumun yatırımcı sayısının her geçen gün artmasını sağladığını ifade etmektedirler. Ancak göçmen girişimcilerin dezavantajlı bir durumda olduklarını, bu durumun düzeltilmesi için atılması gereken adımların başında göçmen girişimciler için daha fazla kredi ve finansman imkânı sağlanması gerektiğini belirtmektedirler.

Tablo 8.7: Aşağıdaki ifadelere katılıyor musunuz?

	Evet	Hayır
Türk insanı genelde göçmen girişimcilere destek oluyor.	50,0	50,0
Türkiye'de göçmen girişimciler için uygun bir ortam var.	81,8	18,2
Devletin göçmen girişimciye olan desteği gayet iyidir.	56,4	43,6
Göçmen girişimciler için kredi ve finansman imkânı yeterlidir.	39,6	60,4
Türkiye'de göçmen girişimci sayısı giderek artıyor.	78,0	22,0
Göçmen girişimciler yerli girişimcilere göre daha avantajlıdır.	36,1	63,9
Göçmen girişimciler yerli girişimciye göre daha dezavantajlıdır.	63,6	36,4

Türkiye'deki girişim ortamının cinsiyet, yaş ve eğitim değişkenlerine göre nasıl algılandığı Tablo 8.8'de ortaya koyulmuştur. Tabloya göre cinsiyet değişkenine göre bazı ifadelerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık ($p < 0.05$) olduğu görülmektedir. Araştırmaya göre kadın girişimciler devletin girişimcilere desteğinin yeterli olup olmadığı, göçmen girişimciler için kredi ve finansmanın yeterli olup olmadığı ve göçmen girişimcilerin yerli girişimcilere göre daha avantajlı olup olmadığı konularında erkeklerden oldukça farklı düşünmektedir. "Devletin göçmen girişimciye olan desteği gayet iyidir." ifadesine erkek katılımcıların yüzde 64,2'si, kadın katılımcıların ise sadece 6,4'ü katıldığını beyan etmiştir. Cinsiyet değişkenine göre 10 katlık bir fark olması, kadın girişimcilerin "devlet desteğinin iyi olmadığı" algısının çok güçlü olduğunu göstermektedir. Göçmen girişimciler için kredi ve finansman imkânlarının yeterli olmadığını düşünen erkeklerin oranı 54,8 iken, kadınlarda bu oran yüzde 95,7'ye yükselmektedir. Yine göçmen girişimcilerin yerli girişimcilere göre daha avantajlı oldukları algısı erkeklerde yüzde 41,5 iken, kadın girişimcilerde bu oran yüzde 2,1 ile yaklaşık 20 kat daha azdır. Bu sonuçlar kadın girişimcilerin Türkiye'deki girişim ortamı hakkında erkeklere göre çok daha olumsuz bir algıya sahip olduklarını göstermektedir.

Tablo 8.8: Aşağıdaki ifadelere katılıyor musunuz?

	Türk insanı genelde göçmen girişimcilere destek oluyor		Türkiye'de göçmen girişimciler için uygun bir ortam var		Devletin göçmen girişimciye olan desteği gayet iyidir		Göçmen girişimciler için kredi ve finansman imkânı yeterlidir		Göçmen girişimciler yerli girişimcilere göre daha avantajlıdır		Göçmen girişimciler yerli girişimciye göre daha dezavantajlıdır	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Cinsiyet												
Kadın	48,9	51,1	72,3	27,7	6,4	93,6	4,3	95,7	2,1	97,9	97,9	2,1
Erkek	50,2	49,8	83,3	16,7	64,2	35,8	45,2	54,8	41,5	58,5	58,2	41,8
Yaş												
18-30 arası	43,4	56,6	82,8	17,2	62,3	37,7	45,1	54,9	45,1	54,9	55,7	44,3
31-45 arası	53,4	46,6	82,4	17,6	54,1	45,9	39,9	60,1	35,1	64,9	63,5	36,5
46 ve Üstü	53,9	46,1	78,9	21,1	51,3	48,7	30,3	69,7	23,7	76,3	76,3	23,7
Eğitim												
İlkokul	62,5	37,5	92,5	7,5	70,0	30,0	57,5	42,5	52,5	47,5	42,5	57,5
Orta/lise	44,4	55,6	81,2	18,8	56,9	43,1	38,1	61,9	39,4	60,6	61,9	38,1
Yüksek	52,7	47,3	79,5	20,5	52,1	47,9	36,3	63,7	28,1	71,9	71,2	28,8

Yaş ilerledikçe Türk insanının göçmen girişimcilere destek olduğu ifadesine katılma düzeyi artmakta iken, Türkiye'deki ortamın göçmen girişimciler için uygun olduğu, devletin göçmen girişimcilere desteğinin iyi olduğu, kredi ve finansman imkânlarının yeterli olduğu, göçmen girişimcilerin yerlilere göre daha avantajlı olduğu görüşlerine destek azalmaktadır.

Araştırma katılan girişimcilerin verdikleri cevapları eğitim değişkenine göre ele aldığımızda ise, eğitim düzeyi arttıkça Türkiye'deki ortamın göçmen girişimciler için uygun olduğu, devletin göçmen girişimcilere desteğinin iyi olduğu, kredi ve finansman imkânlarının yeterli olduğu, göçmen girişimcilerin yerlilere göre daha avantajlı olduğu görüşlerine destek azalmaktadır. Türkiye'deki yatırım ortamı algısı ile ilgili verilen 7 farklı yargıya katılım düzeylerindeki farklılığın yaş gruplarına göre anlamlı olup olmadığını ölçmek amacıyla Anova testi yapılmıştır. Analiz sonucuna göre sadece "Göçmen girişimciler için kredi ve finansman imkânı yeterlidir", "Göçmen girişimciler yerli girişimcilere göre daha avantajlıdır" ve "Göçmen girişimciler yerli girişimciye göre daha dezavantajlıdır" seçeneklerine katılım düzeylerinde yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($p < 0.05$) tespit edilmiştir.

Son olarak genel bir değerlendirme yapmak istersek, kadın girişimcilerin Türkiye'deki girişim ortamı konusunda erkeklerden daha olumsuz düşündüğünü, yaş ilerledikçe ve eğitim düzeyi arttıkça, girişim ortamı konusundaki olumsuz düşünme oranının arttığını söyleyebiliriz.

9

GÖÇMENLERDE SOSYAL YAŞAM VE SİVİL KATILIM

Göçmen girişimcilerin ekonomik ve sosyal hayata katılmalarında önemli bir aracı rolü olduğunu düşündüğümüz sivil örgütlenmelerin ve sivil katılımın, araştırmaya katılanlar açısından nasıl bir etkisi olduğu araştırılmıştır.

Bu bölümde, göçmen girişimcilerin ekonomik ve sosyal hayata katılmalarında önemli bir aracı rolü olduğunu düşündüğümüz sivil örgütlenmelerin ve sivil katılımın, araştırmaya katılanlar açısından nasıl bir etkisi olduğu araştırılmak istenmiştir. Bu amaçla göçmen girişimcilerin sosyal sorumluluk projelerine dâhil olma durumları, diğer göçmen/mültecilerin istihdam ve iş kurma süreçlerine sağladıkları katkılar, faaliyet gösterdikleri sektördeki meslek kuruluşlarına üyelikleri, bu meslek kuruluşlarının girişimcilere katkıları ve son olarak kendi işlerini kurarken kurumsal veya bireysel danışmanlık hizmeti alıp almadıklarını ölçmek üzere sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların ilgili sorulara verdikleri cevapların önce frekans dağılımları çıkarılmış, daha sonra ise, cinsiyet, yaş ve eğitim değişkenlerine göre çapraz analizleri yapılmıştır.

9.1. Sosyal Sorumluluk Projelerine Katılım

Araştırmaya katılan göçmen girişimcilerin sosyal sorumluluk projesi yürütüp yürütmedikleri veya herhangi bir sosyal sorumluluk projesine katkıda bulunup bulunmadıkları Tablo 9.1'de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların yüzde 65'i bugüne kadar herhangi bir sosyal sorumluluk projesi gerçekleştirmediğini veya katkıda bulunmadığını belirtirken, yüzde 35'i ise bu soruya olumlu cevap vermiştir.

Tablo 9.1: Şimdiye kadar gerçekleştirdiğiniz veya gerçekleşmesine katkıda bulunduğunuz herhangi bir sosyal sorumluluk projesi oldu mu?

	Sayı	Yüzde
Evet	121	35,0
Hayır	225	65,0
Toplam	346	100

Tablo 9.2'de ise katılımcıların verdikleri cevapların cinsiyet, yaş ve eğitim düzeylerine göre dağılımları görülmektedir. Buna göre kadın göçmen girişimcilerin yüzde 89,4'ü şimdiye kadar bir sosyal sorumluluk projesi gerçekleştirdiğini veya gerçekleştirilmesine katkıda bulunduğunu söylerken, erkek katılımcılarda bu oranın yüzde 26,4 olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlara göre kadınlarla erkeklerin sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirme veya bir sosyal sorumluluk projesine dâhil olma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($p < 0.05$) bulunmaktadır.

Bulgular yaş gruplarına göre değerlendirilirse, yaş ilerledikçe sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirme veya katılma oranı yükselmektedir. 18-30 arası göçmen girişimcilerde oran, 28,7 iken, 31-45 arasında yüzde 37,2, 46 ve üzeri yaştakilerde ise yüzde 40,8 olduğu görülmektedir.

Tablo 9.2: Şimdiye kadar gerçekleştirdiğiniz veya gerçekleşmesine katkıda bulunduğunuz herhangi bir sosyal sorumluluk projesi oldu mu?			
	Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet			
Kadın	89,4	10,6	100
Erkek	26,4	73,6	100
Yaş			
18-30 arası	28,7	71,3	100
31-45 arası	37,2	62,8	100
46 ve üstü	40,8	59,2	100
Eğitim			
İlkokul	12,5	87,5	100
Orta/lise	29,4	70,6	100
Yüksek	47,3	52,7	100

Göçmen girişimcilerin eğitim düzeyleri ile sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirme veya gerçekleştirilmesine katkıda bulunma düzeyleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($p < 0.05$) olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi ilköğretim olanlarda oran yüzde 12,5'te kalırken, Orta/lise eğitim düzeyinde oran yüzde 29,4'e, yükseköğretim eğitim düzeyinde ise yüzde 47,3'e yükselmektedir.

9.2. İstihdam ve Girişimciliğe Katkı

Araştırmaya katılan göçmen girişimcilerin diğer göçmen/mültecilerin istihdamlarına katkı sağlayıp sağlamadıkları Tablo 9.3'de gösterilmiştir. Araştırmadaki soru formunda bu göçmen girişimcilerin bu alandaki katkılarının anlaşılabilmesi için üç seçeneğe sahip bir soru yöneltilmiştir. Buna göre "Çok sayıda göçmenin istihdamına katkı sağladım" diyenlerin oranı yüzde 19,4, "Birkaç göçmenin istihdamına katkı sağladım" diyenlerin oranı yüzde 38,7, "Pek katkı sağlayamadım" diyenlerin oranı ise yüzde 41,9 olarak bulunmuştur. Bu bulgulara göre katılımcıların yarısından fazlası (yüzde 58,1'i) diğer göçmenlerin istihdam edilmesine az veya çok katkıda bulunmuştur.

Tablo 9.3: Göçmenlerin/mültecilerin istihdamına katkı sağlıyor musunuz?

	Sayı	Yüzde
Çok Sayıda göçmenin istihdamına katkı sağladım	67	19,4
Birkaç göçmenin istihdamına katkı sağladım	134	38,7
Pek katkı sağlayamadım	145	41,9
Toplam	346	100

Göçmen girişimcilerin diğer göçmen/mültecilerin istihdamlarına katkı sağlayıp sağlamadıklarının cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre nasıl bir farklılık gösterdiği Tablo 9.4'te görülmektedir. Cinsiyet değişkenine göre, ilk bakışta erkek girişimcilerin kadınlara göre diğer göçmenlerin istihdamına daha az katkı sağladıkları anlaşılmaktadır. "Pek katkı sağlayamadım" diyenlerin oranı erkek katılımcılarda yüzde 40,1 iken, kadın katılımcılarda yüzde 53,2 olmuştur. "Çok sayıda göçmenin istihdamına katkı sağladığını" ifade eden kadınların oranı yüzde 14,9 iken, erkeklerde bu oran yüzde 20,1 olmuştur.

Yaş değişkeni ile istihdama katkı sağlama arasında bir ilişki görülmemektedir. Araştırmaya katılanlar arasında, göçmen istihdamına “Pek katkı sağlayamadım” diyenlerin oranı 18-30 yaş grubunda yüzde 41 iken, 31-45 arasında yüzde 35,1'e düşmekte, 46 yaş ve üzeri katılımcılarda ise yüzde 56,6'ya yükselmektedir.

Tablo 9.4: Göçmenlerin/mültecilerin istihdamına katkı sağlıyor musunuz?

	Çok sayıda göçmenin istihdamına katkı sağladım	Birkaç göçmenin istihdamına katkı sağladım	Pek katkı sağlayamadım	Toplam
Cinsiyet				
Kadın	14,9	31,9	53,2	100
Erkek	20,1	39,8	40,1	100
Yaş				
18-30 arası	18,9	40,2	41,0	100
31-45 arası	20,3	44,6	35,1	100
46 ve üstü	18,4	25,0	56,6	100
Eğitim				
İlkokul	15,0	30,0	55,0	100
Orta/lise	13,8	37,5	48,8	100
Yüksek	26,7	42,5	30,8	100

Katılımcıların “Göçmenlerin/mültecilerin istihdamına katkı sağlıyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar, eğitim değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($p < 0.05$) göstermektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe diğer göçmen girişimcilerin istihdamına katkı düzeyi artmaktadır. “Çok sayıda göçmenin istihdamına katkı sağladım” ve “Birkaç göçmenin istihdamına katkı sağladım” diyenler birlikte değer-

lendirildiğinde, diğer göçmenlerin istihdamına katkı sağlayanlar arasında oranı ilköğretim düzeyindekilerin oranı yüzde 45 iken, Orta/lise eğitim düzeyindekilerde oran yüzde 51,3'e, yükseköğrenim düzeyindeki göçmen girişimcilerde ise yüzde 69,2'ye yükselmektedir.

Tablo 9.5'te ise araştırmaya dâhil olan göçmen girişimcilerin, başka göçmen/mültecilerin iş kurmalarına katkıları konusundaki görüşlerine yer verilmiştir. Katılımcıların yüzde 41,6'sı "Herhangi bir göçmenin iş kurmasına yardımcı olamadım" derken, birkaç göçmenin veya çok sayıda göçmenin iş kurmasına yardımcı olduğunu beyan edenlerin oranının yüzde 58,4 olduğu görülmektedir.

Tablo 9.5: Başka göçmenlerin/mültecilerin de iş kurması için yapılan çalışmalara herhangi bir katkı sağlayabildiniz mi?

	Sayı	Yüzde
Çok Sayıda göçmenin iş kurmasına yardımcı oldum.	84	24,3
Birkaç göçmenin iş kurmasına yardımcı oldum.	118	34,1
Herhangi bir göçmenin iş kurmasına yardımcı olamadım.	144	41,6
Toplam	346	100

Göçmen girişimcilerin diğer göçmen/mültecilerin iş kurmaları için yapılan çalışmalara herhangi bir katkı sağlayıp sağlamadıklarının cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre nasıl bir farklılık gösterdiği Tablo 9.6'da gösterilmiştir. Kadın katılımcıların yüzde 27,7'si başka göçmen/mültecilerin iş kurmalarına katkı sağlayamadığını beyan ederken, erkeklerde bu oran yüzde 43,8'e yükselmektedir. Kadınların yüzde 72,3 oranı ile erkeklerden (yüzde 56,2) daha çok diğer göçmen/mültecilerin iş kurmasına katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

Bulgulara göre yaş değişkeninin başka göçmen/mültecilerin iş kurma süreçlerinde etkili olmadığı görülmektedir. "Herhangi bir göçmenin iş kurmasına yardımcı olamadım" diyenlerin yüzde 44,3'ü 18-30 yaş aralığında iken, yüzde 37,8'i 31-45 yaş aralığında, yüzde 44,7'si ise 46 yaş ve üzerindedir.

Tablo 9.6: Başka göçmenlerin/mültecilerin de iş kurması için yapılan çalışmalara herhangi bir katkı sağlayabildiniz mi?

	Çok sayıda göçmenin iş kurmasına yardımcı oldum	Birkaç göçmenin iş kurmasına yardımcı oldum	Herhangi bir göçmenin iş kurmasına yardımcı olamadım	Toplam
Cinsiyet				
Kadın	19,1	53,2	27,7	100
Erkek	25,1	31,1	43,8	100
Yaş				
18-30 arası	24,6	31,1	44,3	100
31-45 arası	26,4	35,8	37,8	100
46 ve üstü	19,7	35,5	44,7	100
Eğitim				
İlkokul	22,5	17,5	60,0	100
Orta/lise	20,6	35,0	44,4	100
Yüksek	28,8	37,7	33,6	100

Eğitim düzeyi arttıkça diğer mültecilerin iş kurmalarına katkı düzeyi artmaktadır. "Başka göçmenlerin/mültecilerin de iş kurması için yapılan çalışmalara herhangi bir katkı sağlayabildiniz mi?" sorusuna verilen cevaplar (anova testi ile) analiz edildiğinde, diğer göçmen/mültecilerin iş kurmasına katkı sağlama oranı eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($p < 0.05$) arz etmektedir. İlkokul eğitim düzeyine sahip kişilerin yüzde 60'ı diğer göçmen/mültecilerin iş kurmalarına katkı sağlayamazken, bu oran Orta/lise eğitim kademesinde yüzde 44,4'e, yükseköğrenim düzeyinde ise 33,6'ya düşmektedir. Dolayısıyla eğitim düzeyi yükseldikçe, göçmen girişimcilerin, diğer göçmen/mültecilerin iş kurma çalışmalarına yaptıkları katkı düzeyi artmaktadır.

9.3. Meslek Kuruluşlarına Katılım

Göçmen girişimcilerin herhangi bir meslek kuruluşuna üye olup olmadıkları Tablo 9.7'de verilmiştir. Araştırmaya katılan göçmen girişimcilerin sadece yüzde 4,9'u bir meslek kuruluşuna üye olduğunu beyan etmiştir. Sonuca göre, katılımcıların büyük ölçüde mesleki üyeliğin zorunlu olmadığı sektörlerde faaliyet gösterdikleri ve meslek kuruluşlarına oldukça ilgisiz kaldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 9.7: Herhangi bir meslek kuruluşuna üye misiniz?

	Sayı	Yüzde
Evet	17	4,9
Hayır	329	95,1
Toplam	346	100

Araştırmaya katılan göçmen girişimcilerin herhangi bir meslek kuruluşuna üye olma durumlarının cinsiyet, yaş ve eğitim değişkenlerine göre dağılımları Tablo 9.8'de görülmektedir. Mesleki üyelik oranının çok düşük olması nedeniyle bu değişkenler açısından anlamlı bir farklılaşma da ortaya çıkmamıştır. Kadın ve erkek katılımcıların meslek kuruluşlarına üyelik oranları yüzde 4,3 ve yüzde 5 gibi oranlarla birbirine oldukça yakın bulunmuştur. 18-30 yaş aralığındaki göçmen girişimcilerde üyelik oranı yüzde 2,5 iken, 31-45 yaş aralığındakilerde oran yüzde 6,1, 46 yaş ve üzerindekilerde ise bu oran yüzde 6,6 olmuştur. Eğitim düzeyinin ise meslek kuruluşlarına üyelikte doğrudan etki edici bir faktör olduğu söylenebilir. İlkokul eğitim düzeyine sahip katılımcıların hiçbiri herhangi bir meslek kuruluşuna üye değilken, Orta/lise eğitim düzeyindekilerin yüzde 4,4'ü, Yükseköğrenim düzeyindekilerin ise yüzde 6,8'nin bir meslek kuruluşuna üyeliği bulunmaktadır.

Tablo 9.8: Herhangi bir meslek kuruluşuna üye misiniz?

	Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet			
Kadın	4.3	95.7	100
Erkek	5.0	95.0	100
Yaş			
18-30 arası	2.5	97.5	100
31-45 arası	6.1	93.9	100
46 ve üstü	6.6	93.4	100
Eğitim			
İlkokul	0	100	100
Orta/lise	4.4	95.6	100
Yüksek	6.8	93.2	100

Meslek kuruluşlarına üyelik oranı çok düşük olmakla birlikte üye olunan mesleki kuruluşun göçmen girişimcilerin iş kurma ve yatırım yapma konusunda herhangi bir katkısı olup olmadığı da sorulmuş, katılımcıların yüzde 64,7'si, meslek kuruluşlarının herhangi bir katkısı olmadığını beyan etmiştir. Aslında bu bulgu, göçmen girişimcilerin meslek kuruluşlarına neden yeterli ilgiyi göstermedikleri konusunda da önemli bir ipucu vermektedir.

Tablo 9.9: Üyesi olduğunuz meslek kuruluşunun iş kurmanız veya yatırım yapmanız konusunda size bir katkısı oldu mu? (Sadece üye olanlar)

	Sayı	Yüzde
Evet	6	35.3
Hayır	11	64.7
Toplam	17	100

Üye olunan meslek kuruluşunun göçmen girişimcilerin iş kurması ve yatırım yapması konusundaki katkısının cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre dağılımları Tablo 9.10'da verilmiştir. Tabloya göre kadın katılımcılarda meslek kuruluşlarının iş kurma ve yatırım yapmalarına katkısı olduğunu beyan edenler yüzde 50 iken, erkek katılımcılarda bu oran yüzde 33,3'te kalmıştır.

Yaş ve eğitim düzeyi ile meslek kuruluşlarının iş kurma ve yatırım yapmaya katkısı arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Buna göre yaş ve eğitim düzeyi yükseldikçe meslek kuruluşlarının katkısının olduğunu belirtenlerin oranı azalmaktadır. Üye olunan meslek kuruluşunun katkısı olduğunu söyleyenlerin oranı 18-30 yaş aralığında yüzde 66,7 iken, 31-45 yaş aralığındakilerde yüzde 33,3, 46 yaş ve üzerindekilerde ise yüzde 20 olmuştur.

Tablo 9.10: Üyesi olduğunuz meslek kuruluşunun iş kurmanız veya yatırım yapmanız konusunda size bir katkısı oldu mu? (Sadece üye olanlar)

	Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet			
Kadın	50,0	50,0	100
Erkek	33,3	66,7	100
Yaş			
18-30 arası	66,7	33,3	100
31-45 arası	33,3	66,7	100
46 ve üstü	20,0	80,0	100
Eğitim			
İlkokul	0	0	100
Orta/lise	57,1	42,9	100
Yüksek	20,0	80,0	100

İlk eğitim düzeyine sahip olan göçmen girişimcilerin üyeliği bulunmamakla birlikte, Orta/lise eğitim düzeyindekilerde üye oldukları meslek kuruluşunun iş kurma veya yatırım yapmalarına katkısı olduğunu düşünenlerin oranı yüzde 57,1 iken, yükseköğrenim düzeyindekilerde oran yüzde 20'ye kadar düşmektedir.

9.4. Kuruluş Sürecinde Uzman Desteği

Araştırma katılan göçmen girişimcilerin işlerini kurarken herhangi bir kuruluştan veya uzmandan danışmanlık desteği alıp almadıkları Tablo 9.11'de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların yüzde 22,8'i destek aldığını, yüzde 77,2'si ise destek almadığını beyan etmiştir.

Tablo 9.11: İşinizi kurarken herhangi bir kuruluştan veya uzmandan danışmanlık desteği aldınız mı?

	Sayı	Yüzde
Evet	79	22,8
Hayır	267	77,2
Toplam	346	100

Tablo 9.12'de göçmen katılımcıların işlerini kurarken bir kuruluş veya uzmandan danışmanlık desteği alıp almamalarının cinsiyet, yaş ve eğitim değişkenlerine göre dağılımları görülmektedir. Destek alma hususunda kadın ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Destek aldığını söyleyen kadınların oranı yüzde 23,4 iken, erkeklerin oranı ise yüzde 22,7'dir.

Yaşa göre destek alma oranında belirgin bir farklılaşma bulunmamaktadır. En fazla destek aldığını söyleyenler yüzde 27 oranı ile 31-45 yaş grubundakiler olurken, en düşük oran yüzde 14,5 ile 46 yaş ve üzerindekilerde görülmüştür.

Tablo 9.12: İşinizi kurarken herhangi bir kuruluştan veya uzmandan danışmanlık desteği aldınız mı?

	Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet			
Kadın	23,4	76,6	100
Erkek	22,7	77,3	100
Yaş			
18-30 arası	23,0	77,0	100
31-45 arası	27,0	73,0	100
46 ve üstü	14,5	85,5	100
Eğitim			
İlkokul	15,0	85,0	100
Orta/lise	21,9	78,1	100
Yüksek	26,0	74,0	100

Öte yandan eğitim düzeyi arttıkça destek alma oranının da arttığı dikkat çekmektedir. İlk eğitim düzeyindeki göçmen girişimcilerin sadece yüzde 15'i işlerini kurarken bir kuruluş veya uzmandan danışmanlık desteği aldığını söylerken, Orta/lise eğitim kademesinde bu oran yüzde 21,9'a, yükseköğrenim düzeyinde ise yüzde 26'ya yükselmektedir.

10

**GENEL
TESPİTLER**

Girişimciler, ekonomik faaliyetler üzerinden kaynakların harekete geçirilmesi, istihdam sağlanması, ekonomik değer üretilmesi, devlette vergi üretilmesi, yerelde üretilen malların ihraç edilmesi gibi alanlarda Türkiye ekonomisine katkıda bulunmaktadırlar.

Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle geliştirilen tespitler dokuz ana başlık altında yer almıştır. Bu başlıklar; göçmen profilini, işletme profilini, işletme sermayesinin kaynağını, işletmelerin istihdam kapasitesini, girişimcilerin hitap ettikleri pazarları, iş ve mesleki eğitim becerilerini, iş yapma motivasyonlarını, gelecek beklentilerini, kamu kurumlarıyla ilişkilerini ve Türk toplumunun sosyo-kültürel değerlerine bakışını konu edinmektedir.

10.1. Göçmen Girişimci Profili

- Araştırmada 47 kadın 299 erkek girişimci ile görüşülmüştür. Saha gözlemleri ve ilgili literatür dikkate alınarak girişimcilik kategorisinde kadın girişimci sayısının erkek girişimci sayısında daha düşük olduğu tahmin edilebilir. Türkiye özelinde göçmen girişimciliği alanında yapılan güncel çalışmalar incelendiğinde görüşme ve/veya anketlerde kadın katılımcı sayısının düşük olduğu görülmektedir.
- Araştırma bulgularına göre İstanbul'da faaliyet gösteren göçmen girişimciler genelde genç ve orta yaşlarda yoğunlaşmaktadırlar. Girişimcilerin yüzde 78'ninin 23 ila 40 yaş arasında yer alması bunu göstermektedir. Yeni bir ülkede iş kurmak olağan iş tecrübelerinden ötesini gerektirmektedir. Yasal ve idari mevzuat, dil, davranış kalıpları gibi öğrenilmesi gereken birçok yeni bilgi ve beceri ortaya çıkmaktadır. İşin başarısını sağlayacak bir çevre inşası da bunlardan biridir. Bu nedenle saha gözlemleri genç nüfusun iş kurma noktasında bu yeniden öğrenme sürecini daha rahat göze aldığını söyleyebiliriz. Genç ve orta yaş girişimcilerin yoğunluğu kurulan işlerin uzun erimli ve dinamik bir yapıda sürme olasılığını desteklemektedir.
- Araştırmada yer alan göçmen girişimciler, farklı düzeylerde eğitim almışlardır ve ağırlığın lise ile üniversite düzeylerinde olduğu görülmektedir. Bu durum nitelikli bir girişimci havuzunun varlığına işaret etmektedir. Katılımcıların yüzde 42,3'ü üniversite ve üstü eğitim görmüştür. Yine araştırmada yer alanların yüzde 23'ü lise mezunlarından oluşmaktadır. Bu veriye göre göçmen girişimcilerin ortalama eğitim düzeyi Türkiye'deki eğitim ortalamalarından daha yüksektir.

- Tablo genel olarak değerlendirildiğinde girişimcilik ile eğitim seviyesi arasında pozitif bir ilişkinin olduğu görülür. Araştırma bulgularına göre eğitim durumu dikkate alındığında, okur-yazar olmayan girişimciler Suriyeliler arasında daha fazla yoğunlaşmaktadır. Bu durum zorunlu kitlesel göç ile ilişkilendirilebilir. Mesela Filistinli katılımcıların tümü üniversite mezunudur. Bu durum Filistinlilerin uzun yıllardır süren mücadelelerinde yükseköğretime yükledikleri "bir güvence olma" anlamını desteklemektedir
- Araştırmada yer alan girişimcilerin ekseri çoğunluğunu Suriyeli göçmenler oluşturmaktadır. Suriyeli göçmenler araştırmaya konu olan toplam girişimcilerin yüzde 86'sını teşkil etmektedir. Suriyeli göçmenlerin yanı sıra Irak, Mısır, Filistin, İran ve Orta Asya Türk cumhuriyetinden girişimciler de İstanbul'da ticari faaliyetlerde bulunmakta olup araştırmada yer almıştır.
- Araştırma verilerine göre göçmen girişimcilerin yüzde 13,3'ü iyi derecede yüzde 60'ı ise orta derecede Türkçeyi bilmektedir. Dil konusu gerek genel olarak göç başlığında gerekse mültecilik/sığınmacılık başlığında uyuma dair en önemli başlık olarak öne çıkmaktadır. Göç edilen ülke dilinin iyi bilinmemesi var olan hukuki/idari süreçlerde sorunların artmasına neden olmaktadır. Dil konusundaki engeller ayrıca iletişim problemlerine neden olmakta ve iş başarısını etkilemektedir. Dil engelinin yol açtığı sorunlardan biri de kurulan işin etnik nish temelinde gelişmesidir. Bu da yapılan işin belirli sınırlar içinde gerçekleşmesine, böylece sınırlı kalmasına yol açmaktadır.
- Girişimcilerin yüzde 60'a yakın bir kesimi Türkçe ve anadilinin dışında üçüncü bir dil daha konuşmaktadır. Bu dillerin başında da İngilizce ve Fransızca gelmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe dil bilme oranı artmaktadır. Girişimcilerin Türkçe biliyor olmaları onların Türk toplumuna entegrasyonu ve uyumu açısından kolaylaştırıcı bir imkân iken, İngilizce ve Fransızca gibi batı dillerini konuşuyor olmaları da dış ticaret açısından önemli bir avantaj olarak değerlendirilebilir.

10.2. Göçmenlere Ait İşletme Profili

- Araştırma bulgularına göre göçmen girişimciler çoğunlukla hizmet sektörüyle ilgili işlerle uğraşmaktadırlar. Hizmet sektöründeki herhangi bir iş kolunda faaliyet gösterenlerin oranı yüzde 52 düzeyindedir. Bununla birlikte, yaklaşık üçte birlik bir göçmen girişimci kitlesi ticaret ve pazarlama işleriyle uğraşmaktadır. Üretim ve imalatı ilgilendiren herhangi bir iktisadi faaliyette bulunanların oranı da yüzde 14 düzeyindedir. Bu veriler, göçmen girişimcilerin üç ana sektörde yoğunlaştıklarını gösteriyor.
- Göçmen girişimciler çok farklı iktisadi faaliyet alanlarıyla uğraşmaktadırlar. Ancak en fazla ön plana çıkan faaliyet alanları market, bakkaliye, restoran, pastane,

hazır giyim işletmeciliği ile bilgisayar/cep telefonu pazarlama ve tamiri ile ilgili iş kollarıdır. Girişimciler arasında tekstil atölyesinde üretim yapıp çok sayıda eleman istihdam edenler de mevcuttur. Kadın girişimcilerin genel olarak kuaförlük, kişisel bakım, terzilik ve tekstil gibi alanlarda faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır.

- Göçmenlere ait işletmelerin büyük bir kısmı altı yıldan daha kısa bir ömre sahiptir. Nitekim araştırma bulgularına göre işletmelerin yaklaşık yüzde 97'sinin ömrü altı yıldan daha azdır. Suriyeli göçmenler özelinde düşündüğümüzde, bu göçmenlerin Türkiye'ye gelişlerinin tarihi en fazla 2011 yılına kadar gitmektedir. Bu da göçmenlerin Türkiye'ye geldikten bir iki yıl sonra iktisadi faaliyetlere giriştiğini göstermektedir.
- İşletmelerin yarıdan fazlası tek kişilik işletmedir. Bununla birlikte işletmelerin yüzde 16'sı aile işletmesi hüviyetindedir. Ortaklığa dayalı işletme oranı yüzde 30 civarındadır. Yine araştırma bulgularına göre üç işletmeciden ikisi işini sıfırdan kendi başına, bir kısmı da ailesiyle birlikte sıfırdan kurmuştur.

10.3. Girişimcilere Ait İşletme Sermayesi

- Araştırma bulgularına göre göçmen girişimcilerin üçte ikisine yakın bir kesimi işini ülkesinden getirdiği sermaye ile kurmuştur. Türkiye'de kazandığı para ile işini kuranların oranı dörtte bir kadardır. Bu da göçmen girişimcilerin Türkiye'ye belli bir sermaye ile geldiklerini ortaya koymaktadır. Bu veri, Suriyelilerin Türkiye'ye yük olduğu yolundaki tezi belirgin biçimde çürütmektedir.
- Göçmen girişimciler, işlerini kurarken genel olarak geleneksel sosyal ilişkilerden yararlanmışlardır. Nitekim girişimcilerin yüzde 61'i işlerini kurarken kendi ülkelerinden arkadaşları, yüzde 26'sı ise Türkiye'den edindikleri arkadaşlarından destek almıştır. Bu da göçmenlerin Türkiye'ye geldikten sonra buradan insanlarla etkileşime girerek sosyal çevre edindiğini ve bu çevre sayesinde ticari faaliyetlere giriştiğini göstermektedir.
- Kadınlar içinde işini kendi imkanıyla kuranların oranı erkeklerden daha fazladır. Bu da kadınların daha çok büyük sermaye gerektirmeyen küçük işletmelerde yoğunlaşmasının kaynaklanıyor olabilir. Erkek katılımcılarda aile ve arkadaş katkısı daha yoğun görülmektedir.
- Yaş faktörü değerlendirildiğinde yaş yükseldikçe işini kendi sıfırdan kurma oranı yükselmektedir. Bununla birlikte eğitim düzeyi yükseldikçe kendi başına sıfırdan iş kurma oranı düşmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe kurumsal şirketlerde iş bulma olasılığının arttığı ve bu nedenle iş kurmaya yönelmenin azaldığı iddia edilebilir.

- Göçmen girişimciler içinde işlerini kurma sürecinde kamu kurumlarından, belediye yetkililerinden veya bankalardan destek görenlerin oranı göreceli olarak daha düşüktür. Nitekim bu tür desteklerden yararlananların oranı yüzde 10 ila 17 arasında değişmektedir. Bu da şu gerçeği göstermektedir: Türkiye'de Suriyeli göçmenlere daha çok devlet sahip çıkmaktadır. Oysa göçmenler özellikle iş kurma sürecinde devletten çok topluma katkı sağlamaktadır.
- Araştırma bulgularına göre göçmen girişimciler işlerini kurarken birtakım engellerle karşılaşmaktadırlar. Bu engellerin başında sermaye eksikliği, bürokratik formaliteler, mekân bulma zorluğu ve çevrenin önyargısı gelmektedir. Mekân bulma zorluğunun bir yandan İstanbul'daki sıkışmışlıkla, bir yandan da çevresel önyargıyla bağlantılı olduğunu düşünebiliriz. Bu da Türk toplumunda göçmenlere destek sağlayan bir kesimin yanı sıra onlara karşı ön yargı besleyen ve dışlayıcı davranan bir kesimin de bulunduğunu göstermektedir.

10.4. Göçmenlere Ait İşletmelerde İstihdam

- Araştırmaya konu olan 346 işletme, yüzde 29'u kadın, yüzde 71 de erkek olmak üzere toplam 1529 kişi istihdam etmiş bulunmaktadır. Bu da her işletmenin ortalama 4,4 kişi istihdam ettiği anlamına gelir. Araştırmada yer alan bazı işletmeler 1 veya iki eleman istihdam ederken bazıları da 10'un üzerinde eleman istihdam etmiş durumdadır. Hatta 100'ü aşkın sayıda eleman istihdam eden göçmen girişimci de söz konusudur.
- Göçmenlerin işlettiği işletmelerde çalışanların yüzde 69'u Suriyeli olmakla birlikte, yüzde 21'i Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. Araştırma bulgularına göre göçmen girişimcilere ait işletmelerde 315 Türk vatandaşı çalışmaktadır. Bu da demektir ki, göçmen girişimcilerin her biri ortalama bir Türk vatandaşına istihdam imkânı sağlamaktadır.
- Elde edilen bulgulara göre işletmelerin yüzde 21'i önümüzdeki bir yıl içinde eleman istihdam etmeyi planlamaktadır. Bu sayı 74 işletmeye denk gelmektedir. Bir işletmenin ortalama 4,4 kişiye istihdam sağladığını düşündüğümüzde, araştırmada yer alan göçmen işletmelerin önümüzdeki bir yılda toplamda 326 kişi istihdam edeceğini görüyoruz. Bu da her işletmenin bir yıl içinde ortalama bir kişiye daha istihdam imkânı sağlayacağı anlamına gelir.
- Araştırmada elde edilen bu verileri dikkate aldığımızda, göçmenlerin devlete ve topluma yük olduğu yolundaki söylemin doğru olmadığını söyleyebiliriz. Göçmenlerin bir kısmı girişimci olarak istihdam sağlayarak devletin ve toplumun sırtındaki

bir yükü hafifletmeye çalışırken, bir kısmı da emekçi olarak ticari ve iktisadi hayatın içinde yer almaktadır. Zaten bugün kamplarda devlet tarafından misafir edilen göçmenlerin oranının yüzde 2'nin altında seyrediyor olması göçmenlerin ekonomik olarak hangi düzeyde aktif olduğunu göstermektedir.

10.5. Göçmen Girişimcilerin Hitap Ettikleri Pazarlar

- Araştırma bulgularına göre girişimcilerin yüzde 84'ü İstanbul ve çevresindeki pazarlara hitap etmektedirler. Bununla birlikte yüzde yaklaşık 6'sı ulusal düzeydeki pazarlara, yüzde 12'lik bir kesimi de uluslararası pazarlara hitap etmektedirler. Araştırmada yer alan işletmelerin genel olarak hizmet sektörüne yönelik orta ölçekli işletmeler olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bunların neden çoğunlukla İstanbul ve çevresine hitap ettikleri kendiliğinden anlaşılır.
- Göçmen girişimciler içinde yüzde 12 düzeyindeki bir kesim kendi ülkelerinin dışındaki ülkelerle dış ticaretle uğraşmaktadır. Bunlar içinde başka ülkelere ithalat yapanlar olduğu gibi ürettikleri veya değişik ticari emtiayı başka ülkelere satanlar da bulunmaktadır. Önceki sayfalarda ifade edildiği gibi, göçmen girişimcilerin önemli bir kısmının bugün artık küresel dünyanın dili haline gelmiş bulunan İngilizceyi konuşuyor olması bu bağlamda girişimcilerin işini kolaylaştırmaktadır.
- Göçmen girişimcilerin yüzde 6'lık bir kesimi kendi ülkeleriyle ticari ilişkilerde bulunmaktadır. Bunların genel olarak kendi ülkelerine Türkiye'de üretilen malları pazarladıklarını tahmin edebiliriz. Göçmen girişimcilerin ekseri çoğunluğunun Suriyeli göçmenlerden oluştuğunu yukarıda ifade etmiştik. Suriye'de normalleşme sağlanması durumunda Türkiye'deki göçmen girişimcilerin iki ülke arasında önemli bir ticari köprü işlevi göreceği tahmin edilebilir.

10.6. Girişimcilerin Kamu Kurumlarıyla İlişkileri

- Araştırma bulgularına göre göçmen girişimcilerin çoğu Türkiye'de devletin girişimcilere verdiği desteklerden haberdardır. Bu şekilde düşünenler tüm katılımcıların yüzde 62'sini oluşturuyor. Ne var ki, şimdiye kadar herhangi bir kamu kurumunun sağladığı teşvik veya vergi muafiyeti gibi desteğinden yararlananlar yalnızca yüzde 9 gibi düşük düzeydedir. Bunun temelinde bürokratik engellerin ve resmi süreçlerle ilgili bilgi eksikliğinin yer aldığını görüyoruz.

- Türkiye'de devlet girişimcilere genel olarak hazine teşviki, ihracat teşviki, küçük girişimciye KOSGEB desteği, vergi muafiyeti ve kalkınma ajansları aracılığıyla bir takım proje destekleri sunmaktadır. Göçmen girişimciler bunlar içinden en fazla KOSGEB desteği ile ihracat teşvikini bilmektedir. Ancak yukarıda ifade edildiği gibi bunları bilmelerine rağmen bunlardan yararlanma konusunda fazla aktif değildirler.
- Göçmen girişimcilerin devletten beklentisi ana hatlarıyla üç noktada yoğunlaşmaktadır: Vergi indirimi, bürokratik engellerin yumuşatılması ve toplumsal önyargıların kaldırılması. Göçmen girişimcilerin devletten beklentisi içinde toplumsal ön yargılarla mücadelenin yer alması araştırmanın önemli bulgularından biri olup bu bağlamda üzerinde durulması gereken bir husustur.

10.7. Girişimcilerde İş Deneyimi ve Mesleki Eğitim

- Katılımcıların yüzde 35,5'i Türkiye'ye gelmeden önce yaptığı işi sürdürdüğünü belirtmiştir. Yine yüzde 27'si başka bir ticari iş yapmaktaydı. Mevcut işini kurmadan önce işsiz veya öğrenci olanların oranı yüzde 10'un altındadır. Bu veriye göre göçmen girişimcilerin üçte ikisi Türkiye'ye gelmeden önce de ticari bir faaliyetle uğraşmaktaydı. Bu da onların buraya belli ticari deneyim, girişim ruhu ve know-how taşıdıkları anlamına gelir.
- Şu ana yaptığım işi yapıyordum cevabında en yüksek oran yüzde 50 ile ilkökul mezunu katılımcılardadır. Bu orana daha önce de ticari bir iş yapıyordum cevabı eklendiğinde yüzde 85'e ulaşmakta ve önemli bir tecrübe aktarımını ortaya koymaktadır. Şu anda yaptığım işi yapıyordum cevabı eğitim yükseldikçe düşmektedir. Bu noktada yükseköğretim mezunu katılımcıların bir iş değişikliği yaptıkları vurgusuyla önceki kazanımları değerlendirmekte zorluk yaşadıkları düşünülebilir. Göçmenlerin denklik süreçlerine hâkim olmamaları, uzmanlıklarının gerektirdiği dil bilgisinde yaşanan sorunlar ve vatandaşlık gerektiren iş alanlarının varlığı kazanımların değerlendirmesi noktasında sorun oluşturmaktadır.
- Araştırma bulgularına göre göçmen girişimcilerin ekseri çoğunluğu yaptığı işi çekerdekten öğrenerek bugüne taşımıştır. Bir kısmı yaptığı işi ailesinden devralarak geliştirmiş, bir kısmı ise çıraklıktan başlamak suretiyle kendini mevcut işi içinde bulmuştur. Bu durum, göçmen girişimcilerin yaptıkları işler konusunda deneyimli olduklarını, işlerini sonradan öğrenmediklerini gösterir.
- Yabancı dil eğitimi dışarıda bırakıldığında, iş yaşamına katkı sunabilecek profesyonel eğitimleri alma oranı girişimcilerde düşüktür. Katılımcıların yüzde 72,8 ile 86,7

arasında değişen bir kesimi yöneticilik, idarecilik eğitimi, mesleki uygulama eğitimi, satış ve pazarlama eğitimi, iletişim becerisi eğitimi, bilgisayar eğitimi, bütçe ve muhasebe eğitimi, personel yönetimi eğitimi, kişisel gelişim eğitimi alanlarında eğitim almadığını belirtmiştir. Hiç kuşkusuz farklı alanlarda alınan eğitimler çalışma yaşamında vasfı arttırmaktadır. Girişimcilerin ilgili alanlarda eğitim almaları durumunda göçmen girişimcilerin daha efektif olmaları söz konusu olabilir.

10.8. Girişimcilerde İş Yapma Motivasyonu ve Gelecek Beklentisi

- Araştırma bulgularına göre göçmen girişimcileri ticari bir faaliyetle uğraşmaya iten değişik faktörler söz konusudur. Bunların başında da Türkiye'de daha iyi bir yaşama kavuşma arzusu gelmektedir. Nitekim araştırmada yer alanların yüzde 99'u bu hususu en önemli motivasyon kaynağı olarak belirtmiştir. Yine girişimciler içinde kişisel başarı elde etme güdüsüyle mevcut işini kuranların oranı yüzde 90'ın üzerindedir.
- Araştırmada elde edilen verilere göre göçmen girişimcilerde yüksek bir girişim ruhu ve motivasyonu bulunmaktadır. Tümü ya mevcut işlerini büyüterek daha ileri bir aşamaya taşıma ya da mevcut işlerinden daha iyi bir ticari işe atılma arzusundadır. Mevcut işini bırakıp maaşlı herhangi bir işte çalışma isteği taşıyanların oranı sadece yüzde 1,4 düzeyindedir. Bu da göçmen girişimcilerin Türkiye açısından önemli bir girişimci potansiyeli taşıdığını ortaya koymaktadır.
- Göçmen girişimcilerin üçte ikisinden fazlası işini Türkiye'de büyüterek sürdürmek istemektedir. İşini ileride kendi memleketinde yapmak isteyenlerin oranı sadece yüzde 15 gibi düşük düzeydedir. Bu veriye göre göçmen girişimcilerin ekseri çoğunluğu, geleceğini Türkiye'de arama düşüncesindedir. Zaten bir işletme kurup bununla ilgili belli bir düzen kurduktan sonra bunu tasfiye edip başka yere taşımanın güçlüğü ortadadır. Hiç kuşkusuz bu işletmelerin Türkiye'de kalması Türkiye'ye yarar sağlayacaktır.
- Araştırmaya katılan göçmen girişimcilerin üçte biri bugüne kadar herhangi bir sosyal sorumluluk projesine destek sağlamıştır. Yine girişimcilerin yüzde 54'ü az ya da çok sayıda göçmenin iş kurmasına destek olmuştur. Bu veriler göçmen girişimcilerin sadece ekonomik faaliyet üzerinden topluma yarar sağlamadığını, aynı zamanda sosyal yardımlaşma ve sorumluluk projeleri üzerinden de katkı sağladığını göstermektedir.

10.9. Girişimcilerin Türkiye'deki Sosyo-Kültürel Değerlere Bakışı

- Araştırmaya katılan üç kişiden ikisi Türkiye'deki kültürel değerlerin göçmen girişimciler için destekleyici olduğunu düşünmektedir. Buna karşın üçte birlik bir kesim ise Türkiye'de göçmenlere karşı belirgin bir önyargı, ayrımcılık ve dışlanma olduğu kanaatindedir. Ayrımcılık ve dışlanmanın girişimciler için önemli bir sosyal engel oluşturduğunu belirtmek gerekir. Zira bu durum, göçmen girişimcilerin iktisadi hayat içinde kendilerine bir kulvar açmalarını zorlaştırdıkları gibi sosyal ağlara girişini de güçleştirmektedir.
- Araştırma bulgularına göre beş göçmen girişimciden dördü, Türkiye'de genel olarak göçmen girişimciler için uygun bir ortamın olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte, üç kişiden ikisi göçmen girişimcileri yerli girişimciye göre dezavantajlı olarak görmektedir. Katılımcıların yarısı Türk insanının genelde göçmen girişimcilere destek olduğunu düşünmektedir.
- Türkiye'de göçmen girişimcilerin önündeki önemli engellerden biri yukarıda da kısaca ifade edildiği gibi toplumsal ön yargı, ayrımcılık ve dışlamadır. Araştırmaya katılanların yaklaşık yüzde 42'si, aşılması gereken önemli engellerden biri olarak bu hususa dikkat çekmektedirler. Ayrımcılık ve dışlama, iş yerinin kiralanması, mal alım ve satım hizmetleri ve pazarlama gibi süreçlerde göçmen girişimcilerin karşısına bir engel olarak çıkabilmektedir.

Kısaca, araştırma bulgularına göre göçmen girişimciler, Türkiye'de ekonomik faaliyetlerin yanı sıra farklı yollardan da devlete ve topluma çok yönlü katkı sağlamaktadırlar. Girişimciler, ekonomik faaliyetler üzerinden kaynakların harekete geçirilmesi, istihdam sağlanması, ekonomik değer üretilmesi, devlete vergi üretilmesi, yerelde üretilen malların ihraç edilmesi gibi alanlarda Türkiye ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Göçmen girişimciler ekonomik faaliyetler üzerinden sağladıkları bu tür katkılarının yanında başka göçmenlere yardımcı olmak, sosyal sorunların çözümüne katkıda bulunmak, sosyal sorumluluk alanında yürütülen projelere destek olmakla da topluma hizmet sunmaktadırlar.

11

ÖNERİLER

Araştırma bulgularından hareketle, burada geliştirilen önerilerin dikkate alınması ve uygulamaya geçirilmesi durumunda başta girişimciler olmak üzere göçmenler iktisadi açıdan daha fazla aktif ve verimli hale getirilebilirler.

Türkiye'ye yük oldukları yolundaki yaygın kanaatin aksine göçmen girişimciler Türkiye'ye sermaye, girişim ruhu ve know-how transferinin yanı sıra üretim, yatırım ve dış ticaret konusunda önemli katkılar sunmaktadırlar. Göçmen girişimciler bununla birlikte, diğer göçmenlere ve Türk vatandaşlarına istihdam ve iş imkânı sağlamaktadırlar. Ne var ki, Türkiye'ye sağladıkları olumlu katkılara rağmen göçmen girişimciler de diğer göçmenlerin karşılaştıkları ayrımcılık ve dışlanma gibi birtakım sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

Göçmen girişimcilerle ilgili bu ve benzeri hususlar araştırmanın genel tespitleri olarak aşağıda başlıklar halinde listelenmiştir. Bununla birlikte, elde edilen tespitlerden hareketle geliştirilen öneriler de aşağıdaki sayfalarda yer almaktadır.

1. Girişimcilerin önemli bir kısmı Türkçe bilmekle birlikte bir kısmının bilmediği araştırma bulgularından anlaşılmaktadır. Türkçe konuşmak bir yandan yaşanan toplumla diyalog ve iletişim kurmak, bir yandan da iktisadi faaliyetler içinde yer almak için önemlidir. Bu bakımdan göçmen girişimcilerin Türkçe öğrenmelerini sağlayacak eğitimlerin düzenlenmesi son derece yararlı olacaktır. Bu eğitimler mülki idare amirlikleri, belediyeler, halk eğitim merkezleri veya sivil toplum kuruluşları üzerinden gerçekleştirilebilir.
2. Araştırma bulgularına göre göçmen girişimcilerin önemli bir kısmı kamu imkânlarından haberdar olmalarına rağmen bunlardan yeterince yararlanamamaktadırlar. Bu bakımdan göçmen girişimcilere, devletin değişik kurumlar aracılığıyla sağladığı yatırım, üretim ve girişim destekleriyle ilgili süreçler hakkında bilgilendirici eğitimlerin verilmesi gerekir. Göçmenler bu yolla daha geniş kapasitede iktisadi faaliyetlerde bulunabilirler.
3. Pazara yönelik üretim faaliyetinde bulunan girişimciler için pazar bilgisinin yanı sıra, pazarlamaya ilişkin bilgi ve stratejiler son derece büyük önem taşımaktadır. Bu bakımdan göçmen girişimcilerin gerek Türkiye gerekse uluslararası pazarlar

hakkında bilgilendirici eğitimlere tabi tutulmaları büyük önem taşımaktadır. Hangi pazarın hangi tür ürünlere ihtiyaç hissettiği bilgisi girişimciler için hayati öneme sahiptir.

4. Araştırma bulguları, girişimcilerin gerekli mesleki eğitimleri fazla almadıklarını ortaya koymaktadır. Özellikle muhasebe, yabancı dil, inovasyon ve üretim alanlarında mesleki eğitimlerin verilerek girişimcilerin profesyonel bir nitelik kazanmaları sağlanmalıdır. Araştırma bulgularına göre girişimcilerin çoğu aileden veya çıraklık yoluyla öğrendiği ticari faaliyetleri sürdürmektedir. Eğitim destekleriyle bu girişimcilere profesyonel bir karakter kazandırmak son derece işlevsel olacaktır.
5. Göçmen girişimciler genel olarak şehirlerde küçük ve orta ölçekli işletmeleri işletmektedirler. Oysa Türkiye bir tarım ülkesi olup geniş çapta tarım arazileri bulunmaktadır. Göçmen girişimcilerin iktisadi etkinliğini çeşitlendirmek için onları tarım, hayvancılık ve hatta balıkçılık gibi tarımsal faaliyet alanlarına yönlendirmeye ilişkin politikaların ve teşviklerin geliştirilmesi önemlidir.
6. Göçmen girişimcilerin karşılaştıkları önemli sorunlardan biri sermaye eksikliğidir. Gerek ilgili kamu kurumları, gerekse finans kuruluşları tarafından bu girişimcilere kredi imkanlarının sağlanması önemlidir. Ticari faaliyetin büyüklüğüne bağlı olarak hibe veya geri dönüşümlü kredi destekleri göçmenlerin daha fazla oranda iş kurmasına yardımcı olacaktır.
7. Göçmen girişimcilerin girişim ruhunu ve çalışma motivasyonlarını canlı tutmak ve hatta daha fazla geliştirmek için belli bir başarıyı sağlamış olan (belli bir hacmin üzerinde üretim yapan, fazla sayıda istihdam sağlayan, sosyal sorumluk projesi destekleyen vs) girişimcilere "başarı belgesi" verilerek bu girişimcileri motive etmek gerekir. Bu tür ödüller sembolik olup motivasyon açısından büyük değere sahiptir. Ödüller, ilgili mülki amirliklerin yanı sıra belediyelerin veya sivil toplum kuruluşlarının eliyle de sağlanabilir.
8. Göçmen girişimcilerin gündelik hayatta karşılaştıkları önemli sorunlardan biri ayrımcılık, ön yargı ve dışlanmadır. Toplumdaki bu tutum girişimcilerin başta mekân ve Pazar bulma sorunu olmak üzere çok yönlü iktisadi boyutu bulunan sorunla karşı karşıya kalmalarına yol açmaktadır. Bu bakımdan toplumsal ön yargı ve ayrımcılıkla hususi mücadele stratejisi ve programları geliştirilmesi gerekir. Yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve mesleki kuruluşlar bu konuda harekete geçirilerek göçmenlerin topluma kazandırılması sağlanmalıdır.

9. Bu araştırmaya herhangi bir işletmesi bulunan girişimciler dahil olmuştur. Oysa ticari bir faaliyete atılmak isteyen potansiyel girişimciler de göçmenler arasında söz konusudur. Bu bakımdan potansiyel girişimci göçmenlere yönelik tarama çalışmaları yapılarak bunların tespit edilmeleri ve ihtiyaçları olan desteklerin (sermaye ve eğitim) sağlanması büyük önem taşımaktadır. Bu yolla göçmenler ekonomik açıdan daha fazla oranda aktif hale getirilebilirler.

Kısaca, araştırma bulgularından hareketle, burada geliştirilen önerilerin dikkate alınması ve uygulamaya geçirilmesi durumunda başta girişimciler olmak üzere göçmenler iktisadi açıdan daha fazla aktif ve verimli hale getirilebilirler. Bu da göçmen girişimcilerin sadece geriye kalan göçmenlere değil, toplumun geneline yönelik de daha fazla verimli bir beşeri güce dönüşümüne hizmet edecektir.

